

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ-ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ"**

Διπλωματική Εργασία με θέμα:

**«Περιφερειακή Ανάπτυξη και Δείκτες
Περιφερειακών Ανισοτήτων στην
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας – Η
περίπτωση της Ημαθίας»**

**Εκπόνηση: Συγκούνας Σπύρος
Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης**

Επίβλεψη: Σαγιάς Ι.

Μέτσοβο, Μάρτιος 2014

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ»**

Μεταπτυχιακή Εργασία

**«ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ»**

Σπύρος Συγκούνας
Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης Α.Π.Θ.

Η παρούσα διπλωματική εξετάστηκε επιτυχώς.

Η τριμελής επιτροπή

(Υπογραφή)
.....
Έφη Δημοπούλου
Αναπλ. Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

(Υπογραφή)
.....
Ιωάννης Σαγιάς
Επίκουρος Καθηγητής Ε.Μ.Π.

(Υπογραφή)
.....
Δημήτρης Καλιαμπάκος
Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Μέτσοβο, Μαρτίου 2014

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	8
Μέρος 1: Θεωρητικό υπόβαθρο – Ανάλυση και Αξιολόγηση θεωριών	
1.Εισαγωγικοί Ορισμοί.....	10
1.1. «Χωρικός σχεδιασμός» και «χώρος»	10
1.2. Η έννοια της «ανάπτυξης»	10
1.3. Η έννοια της «περιφέρειας» και της «περιφερειακής ανάπτυξης»	12
1.4. Η έννοια των «Περιφερειακών ανισοτήτων»	15
1.5. Οι έννοιες της Περιφερειακής πολιτικής και του Περιφερειακού προγραμματισμού.	15
1.6. Η βιώσιμη ανάπτυξη στις διαδικασίες περιφερειακής ανάπτυξης.....	18
2. Ευρωπαϊκή Ένωση και Περιφερειακή Πολιτική.....	20
2.1. Περιφερειακή πολιτική – πολιτική συνοχής στην ευρωπαϊκή ένωση.....	20
2.2. Η εξέλιξη της Περιφερειακής Πολιτικής – Πολιτικής Συνοχής στην Ε.Ε.....	21
2.3. Η καθιέρωση, τα όργανα και οι άξονες της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής – Πολιτικής Συνοχής.....	23
2.4. Το χρηματοδοτικό πλαίσιο και τα ευρωπαϊκά ταμεία στη πολιτική συνοχής....	24
3. Η περιφερειακή πολιτική και οι ανισότητες σε εθνικό επίπεδο.....	26
3.1. Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική στην Ελλάδα.....	26
3.2. Περιφερειακές ανισότητες και σύγκλιση στην Ελλάδα.....	30
4. Θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης και Κριτική Προσέγγιση.....	35
4.1. Εισαγωγή στις Θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης.....	35
4.2. Τα αδύνατα σημεία των θεωριών – μία κριτική προσέγγιση.....	36
4.3. Περιφερειακή πολιτική – Μία κριτική προσέγγιση.....	38
4.3.1. Κριτική προσέγγιση της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ε.Ε. και τη χώρα μας.....	38
4.3.2. Κριτική αξιολόγηση θεσμικών προβλέψεων.....	44
4.3.3. Η κατανόηση των αιτιών δημιουργίας άνισης χωρικής ανάπτυξης ως γνώμονας άσκησης ορθής περιφερειακής πολιτικής.....	45
4.4. Περιφερειακές ανισότητες και οικονομική κρίση.....	46

4.4.1. Η επίδραση της κρίσης στις περιφερειακές ανισότητες και στην χωροκοινωνική αλληλεγγύη.....	46
4.4.2. Μακροοικονομική πολιτική στη κρίση και οι χωρικές της επιπτώσεις.....	48
4.4.3. Μια κριτική ανασκόπηση της κρίσης από χωρική άποψη.....	49
4.4.4. Επαναπροσδιορισμός της οικονομικής στρατηγικής στα νέα οικονομικά δεδομένα.....	50

Μέρος 2: Παρουσίαση περιοχής μελέτης και ανάλυση δεικτών

1. Περιοχή μελέτης – Παρουσίαση των κυριότερων χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.....	51
1.1. Γεωγραφική θέση και Διοικητική Διάρθρωση.....	52
1.2. Πληθυσμός - έκταση - πυκνότητα.....	53
1.3. Χρήσεις Γης.....	54
1.4. Φυσικοί Πόροι.....	54
1.5. Υποδομές.....	54
1.6. Ευκαιρίες ανάπτυξης & διαφοροποιήσεις στην περιφέρεια.....	55
1.7. Η οικονομική θέση της Περιφέρειας σε Ελληνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο.....	55
1.8. Οικονομικά στοιχεία – τομείς παραγωγής ως προς τη χώρα	56
1.9. Κύρια προβλήματα – αδύνατα σημεία της Περιφέρειας.....	57
1.9.1. Το ανθρώπινο δυναμικό.....	57
1.9.2. Την υποβάθμιση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων – Περιβαλλοντικά προβλήματα.	58
1.9.3. Το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων.....	58
1.9.4. Την υποδομή εμπορίας και μεταποίησης.	58
1.9.5. Την υποδομή για την παραγωγή	59
1.9.6. Την ενημέρωση – Τεχνική και Διοικητική Στήριξη	59
1.9.7. Την ύπαρξη μειονεκτικών και φθίνουσων περιοχών	59
1.10. Πλεονεκτήματα – προοπτικές ανάπτυξης της Περιφέρειας.....	60
1.10.1. Το ανθρώπινο δυναμικό.....	60
1.10.2. Οι κλιματολογικές συνθήκες	61
1.10.3. Οι υδατικοί πόροι	61
1.10.4. Φυσικοί πόροι.....	61
1.10.5. Η διαθέσιμη υποδομή	61
1.10.6. Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας.....	62

2. Υπολογισμός δεικτών περιφερειακής ανάλυσης στην Κεντρική Μακεδονία...	63
2.1. Μέθοδοι και τεχνικές περιφερειακής ανάλυσης.....	63
2.2. Υπολογισμός Δεικτών – Κεντρική Μακεδονία.....	66
2.2.1. Μέτρηση ενδοπεριφερειακών χωρικών συγκεντρώσεων και διαφοροποιήσεων της Κεντρικής Μακεδονίας.....	66
2.2.1.1. Συντελεστής χωροθέτησης.....	67
2.2.1.2. Συντελεστής ειδίκευσης.....	74
2.2.1.3. Πολλαπλασιαστής Οικονομικής Βάσης.....	79
2.2.1.4. Ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής.....	85
2.2.2. Υπολογισμός της συγκέντρωσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας.	102
2.2.2.1. Συντελεστής Gini.....	102
2.2.2.2. Δείκτης Theil.....	104
2.2.2.3. Καμπύλη Lorenz.....	105
2.2.3. Συμπεράσματα – Προτεινόμενες δράσεις.....	108

Μέρος 3: Η γεωργία στην Ημαθία - Μέτρα

1. Περιοχή Μελέτης: Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας. Υφιστάμενη κατάσταση της γεωργίας και προοπτικές ανάπτυξης.....	112
1.1. Εισαγωγή.....	112
1.2. Βασικά χαρακτηριστικά Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας	112
1.3. Οικονομία – Απασχόληση.....	114
1.4. Το προφίλ της περιοχής σχετικά με τον αγροτικό της τομέα.....	115
1.4.1. Γεωργία.....	115
1.4.2. Κτηνοτροφία.....	116
1.5. Συγκριτικά πλεονεκτήματα – ευκαιρίες σχετικά με τον αγροτικό τομέα.....	118
1.6. Προβλήματα – Απειλές σχετικά με τον αγροτικό τομέα.....	119
1.6.1. Ρύπανση υδάτων και υπεδάφους από λύματα βιομηχανιών, λιπάσματα & φυτοφάρμακα.....	119
1.6.2. Ρύπανση υδάτων και υπεδάφους από προβλήματα Αποχέτευσης – Διαχείρισης αστικών λυμάτων και απορριμμάτων.....	120
1.7. Επιδιώξεις Πολιτικής - Έργα στην περιοχή στον αγροτικό τομέα.....	121
1.7.1. Υποδομές.....	121

1.7.2. Άρδευση.....	122
1.7.3. Περιβάλλον.....	122
1.8. Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και η εμπειρία από τα Ο.Π.Α.Α.Χ. και την Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader.....	123
1.8.1. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2003 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» - Άξονες.....	123
1.8.2. Ο.Π.Α.Α.Χ.	123
1.8.3. Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader.....	125
1.9. Το προφίλ της αγροτικής δραστηριότητας Ημαθίας μέσω συνεντεύξεων.....	126
1.10. Προτεινόμενα Μέτρα – Δράσεις στον αγροτικό τομέα της Ημαθίας.....	135
1.10.1. Εισαγωγή – Σκοπός Πολιτικής.....	135
1.10.2. Μέτρα – Δράσεις.....	136
1.11. Συμπεράσματα.....	144
Βιβλιογραφία.....	145

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1. Παράγοντες ανάπτυξης και εδραίωσης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα.....	31
Πίνακας 2. Γεωγραφικά χαρακτηριστικά Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.....	54
Πίνακας 3. Συντελεστές χωροθέτησης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας.....	69
Πίνακας 4. Συντελεστής Ειδίκευσης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας.....	75
Πίνακας 5. Τιμές του Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας.....	83
Πίνακας 6. Τύποι περιοχών κατά Boudeville.....	88
Πίνακας 7. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και μέτρα πολιτικής ανά Boudeville.....	89
Πίνακας 8. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Ημαθίας.....	91
Πίνακας 9. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Θες/νίκης.....	92
Πίνακας 10. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε Κιλκίς.....	92
Πίνακας 11 Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Πέλλας.....	93
Πίνακας 12 Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Πιερίας.....	93

Πίνακας 13. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Σερρών.....	94
Πίνακας 14. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Χαλκιδικής.....	94
Πίνακας 15. Κατηγοριοποίηση κλάδων οικονομικής δραστηριότητας των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας κατά Boudeville.....	95
Πίνακας 16. Τιμές δείκτη Gini και Theil των Π.Ε. της Κ.Μ.	105
Πίνακας 17. Κύρια παραγόμενα προϊόντα πρωτογενούς τομέα της Π.Ε. Ημαθίας...	118

Περιεχόμενα Χαρτών

Χάρτης 1. Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.....	52
Χάρτης 2. Η θέση της περιφέρειας στη χώρα.....	53
Χάρτης 3. Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας.....	113
Χάρτης 4. Δήμος Αλεξάνδρειας.....	114
Χάρτης 5. Δήμος Νάουσας.....	114
Χάρτης 6. Δήμος Βέροιας.....	114

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. Καμπύλη Ειδίκευσης Π.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας.....	78
Διάγραμμα 2. Ορισμός του συντελεστή Gini.....	103
Διάγραμμα 3. Απεικόνιση καμπύλης Lorenz των Π.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας.....	106

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να αναδείξει τις όποιες διαφοροποιήσεις και ανισότητες υπάρχουν εντός ενός συγκεκριμένου χωρικού συνόλου, αυτό της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Αφού διατυπωθούν και διευκρινιστούν οι βασικές έννοιες σχετικά με τον χώρο και την ανάπτυξη και αφού στη συνέχεια αναλυθεί και αξιολογηθεί το θεωρητικό πλαίσιο σχετικά με τις θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης και την ακολουθούμενη Περιφερειακή Πολιτική σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο όλα αυτά τα χρόνια, επιχειρείται η κατάρτιση ενός ολοκληρωμένου μεθοδολογικού πλαισίου περιφερειακής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, επιδιώκεται ο εντοπισμός και η μέτρηση των ανισοτήτων που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων που σχηματίζουν διοικητικά την περιφέρεια, χρησιμοποιώντας κατάλληλα επιλεγμένους δείκτες από τη βιβλιογραφία. Ειδικότερα, η ανάγκη να αποτυπωθούν τα χαρακτηριστικά των ανισοτήτων οδήγησε στον υπολογισμό μέτρων και δεικτών που αποβλέπουν στην ανάλυση της περιφερειακής οικονομίας και στην διαμόρφωση της κατάλληλης περιφερειακής πολιτικής που θα οδηγήσει στην μείωση των ανισοτήτων. Η ποσοτική έκφραση της δομής των χαρακτηριστικών των περιφερειακών οικονομιών, αποδίδει μια εικόνα των προβλημάτων και των δυνατοτήτων ανάπτυξης μιας χωρικής ενότητας, εξυπηρετεί την ερμηνεία των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων, διευκολύνει την ανάλυση των περιφερειακών διαφορών και διαφοροποιήσεων και τελικά συμβάλλει στον κατάλληλο σχεδιασμό των απαιτούμενων δράσεων και στην προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Στη συνέχεια, και αφού έχει υπολογισθεί ένα πλήθος δεικτών περιφερειακής ανάλυσης και διαφοροποίησης για τις Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας, η μελέτη επικεντρώνεται στην Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας και συγκεκριμένα στον αγροτικό της τομέα, ο οποίος σύμφωνα με τα αποτελέσματα των δεικτών αλλά και με τη βιβλιογραφία, αποτελεί το στοιχείο στο οποίο πρέπει και μπορεί να στηρίξει την μελλοντική της ανάπτυξη η περιοχή. Για τον λόγο αυτό η μελέτη εστιάζει σε μία ανάλυση των στοιχείων που πάρθηκαν από συνεντεύξεις από αρμόδιους σχετικά με το θέμα του αγροτικού τομέα στην περιοχή και τέλος ολοκληρώνεται με ένα πλήθος μέτρων και δράσεων ικανών να συμβάλλουν τα μέγιστα στην περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτικού τομέα της Ημαθίας και στην γενικότερη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της περιοχής.

Summary

This paper seeks to highlight any differences and inequalities that exist within a specific territorial entity, that being the Regional Unity of Central Macedonia. Starting from the formulation and the clarification of the basic concepts as far as space and development are concerned and moving to the analysis and the evaluation of the theoretical framework relating to theories of Regional Development and Regional Policy that are being followed at European and national level over the years, this paper attempts to develop an integrated methodological framework of regional analysis. In particular, it seeks to identify and measure the inequalities that exist between the regional units that form the region as far as administration is concerned, using at the same time appropriately selected indicators from the relative bibliography. To be more specific, the need to properly reflect the characteristics of the inequalities led to the calculation of the measures and the indicators which aim at the analysis of the regional economy and the formation of the appropriate regional policy that will lead to the reduction of inequalities. The quantification of the structure of the characteristics of the regional economies, not only yields a picture of the problems and of the possibilities of the development of a spatial entity, but also serves the interpretation of the inter-and intra-regional disparities, facilitates the analysis of the regional differences and differentiations and ultimately contributes to the proper design of the required actions and to the promotion of the developmental process. From this point on, and after the calculation of a vast number of indicators of regional analysis and modulation for the Regional Units of Central Macedonia, the study focuses on the Regional Unit of Hmathia and more specifically on its agricultural sector, which, according to not only the results of the indicators but also the bibliography, is the factor on which the area must and can base its future development. For this reason, the study focuses on an analysis of the data taken from interviews with competent bodies on the issue of agriculture in the region and finally concludes with a number of measures and actions that would contribute greatly to the further development of the agricultural sector in Hmathia and the general improvement of the living standards in the region.

Εισαγωγή

Η πορεία και η έκταση των περιφερειακών ανισοτήτων μεταπολεμικά στην χώρα μας, τις κατέστησε κύριο γνώρισμα της ελληνικής οικονομίας και ταυτόχρονα εθνικό πρόβλημα με πολύ σημαντικές επιπτώσεις σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Έτσι, σήμερα γίνεται λόγος για "περιφερειακό πρόβλημα", το οποίο έχει πλέον εδραιωθεί και προκαλεί μία ανισόρροπη κατάσταση στις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας και την ανάπτυξη των περιφερειών της. Η διερεύνηση της έκτασης των περιφερειακών ανισοτήτων μιας χώρας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κοινωνική και οικονομική ευημερία του πληθυσμού της, ενώ η διαχρονική σύγκλιση ή απόκλιση των επιπέδων των οικονομιών των περιφερειών της χώρας αποτελεί μέτρο αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής (Πετράκος και Πολύζος 2005).

Οι ανισότητες αυτές (κοινωνικές ή οικονομικές) αποτελούν φαινόμενο που επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και αντικατοπτρίζονται στα επίπεδα του εισοδήματος, της κοινωνικής μέριμνας, της πνευματικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Μετά τη δεκαετία του '70 έκαναν την εμφάνισή τους κάποιες τάσεις σύγκλισης των επιπέδων ανάπτυξης των νομών και των περιφερειών της χώρας. Αυτές οφείλονται κυρίως στην άσκηση περιφερειακής πολιτικής, η οποία υλοποιούνταν με την κατασκευή δημόσιων έργων και υποδομών. Θα πρέπει να αναφερθεί πως βασικοί στόχοι της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των πόλεων και των περιφερειών της χώρας και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Κόνσολας Ν., Παπαδασκαλόπουλος Α., 2004). Ωστόσο, οι εξελίξεις αυτές στα επίπεδα των χωρικών ανισοτήτων αποδείχτηκαν ανίκανες να αλλάξουν σημαντικά τη συνολική εικόνα του λεγόμενου "περιφερειακού προβλήματος" της χώρας (Polyzos 2009, Πολύζος, 2011).

Μετά τη δεκαετία του '90, στην Ελλάδα παρατηρήθηκαν νέες μεταβολές σχετικά με τις χωρικές ανισότητες της. Ευνοήθηκε η πληθυσμιακή αύξηση των μητροπολιτικών κέντρων, ενώ παράλληλα η χωρική διάχυση της ανάπτυξης στην υπόλοιπη χώρα παρέμεινε ελλιπής, όπως επίσης και η δημιουργία αναπτυξιακών πόλων στους υπόλοιπους νομούς. Τη δεκαετία του 2000 κάνει την εμφάνισή της μια γενικότερη κρίση, η οποία αντικατοπτρίζεται στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας και ειδικότερα στον αγροτικό τομέα, καθώς η παραδοσιακά προσφερόμενη από την ΚΑΠ προστασία παραγωγή των προϊόντων απειλείται. Στο δευτερογενή τομέα μειώνεται, η

ανταγωνιστικότητα και αυτό οφείλεται στις αδυναμίες των εγχώριων επιχειρήσεων να ακολουθήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις, και στη χειραφέτησή τους από τον κρατικό προστατευτισμό και τη σχετική αύξηση του εργατικού κόστους (Πετράκος και Ψυχάρης 2004, Πολύζος, 2011).

Ο χωρικός σχεδιασμός και προγραμματισμός της περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα μας, αν και αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, παραμένει κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη της. Εξάλλου στις μέρες αυτές της πολυδιάστατης κρίσης που βιώνουμε, ο χωρικός σχεδιασμός αποκτά επιπλέον σημασία, καθώς παίζει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της βέλτιστης διαχείρισης και αξιοποίησης των διαθέσιμων οικονομικών πόρων. Επιπλέον έχουν σημειωθεί διαρθρωτικές αλλαγές, όσον αφορά τις αρμοδιότητες του κεντρικού κράτους, πολλές από τις οποίες καταμερίστηκαν σε σημαντικό βαθμό στις περιφερειακές και τοπικές αυτοδιοικήσεις, μέσω της εφαρμογής του προγράμματος «Καλλικράτη». Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται ο ρόλος των περιφερειακών ενοτήτων (πρώην νομών) στις διαδικασίες και δράσεις του χωρικού σχεδιασμού. Οι περιφερειακές και τοπικές αυτοδιοικήσεις καλούνται πλέον, να κατανοήσουν απόλυτα τις ιδιομορφίες και τους περιορισμούς που παρουσιάζει η χώρα μας και να υλοποιήσουν τις κατάλληλες περιφερειακές πολιτικές.

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να συμβάλει στο συγκεκριμένο ζήτημα, υπολογίζοντας και αναλύοντας ένα σύστημα δεικτών, οι οποίοι εκτιμάται ότι θα συμβάλουν στον εντοπισμό και την διερεύνηση των ανισοτήτων που παρατηρούνται μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης θα χρησιμοποιηθούν για να εντοπιστούν τα αδύνατα αλλά και τα δυνατά σημεία της κάθε περιφερειακής ενότητας. Στη συνέχεια η εργασία θα εμβαθύνει στην περιφερειακή ενότητα Ημαθίας όπου με βάση τα αποτελέσματα των δεικτών και σε συνδυασμό με κάποια ακόμα μικροδεδομένα μέσω συνεντεύξεων τα οποία και θα αναλυθούν, θα διατυπωθούν ένα σύνολο προτεινόμενων κατευθύνσεων σχετικά με τον αγροτικό τομέα της περιοχής με σκοπό την ανάπτυξη της, την μείωση της ανεργίας και την συνεπαγόμενη άμβλυνση των ανισοτήτων.

Μέρος 1: Θεωρητικό υπόβαθρο – Ανάλυση και Αξιολόγηση θεωριών

1.Εισαγωγικοί Ορισμοί

1.1. «Χωρικός σχεδιασμός» και «χώρος»

Ο χωρικός σχεδιασμός είναι μια κοινωνική πρακτική της οποίας είναι δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός ανεξάρτητα από το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο ασκείται. Κοινή συνισταμένη αποτελεί το γεγονός ότι πρόκειται για πρακτική που αποσκοπεί στην ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου (περιφερειακού, εθνικού ή διεθνικού χώρου). Αποτελεί μια δραστηριότητα – απάντηση στο γεγονός ότι οι διάφορες περιοχές δεν αναπτύσσονται με την ίδια δυναμική λόγω των διαφορετικών γεωγραφικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών της κάθε μιας. Μια δραστηριότητα, κυρίως, του δημόσιου τομέα που περιλαμβάνει ένα σύνολο πολιτικών, θεσμών και διαδικασιών.

Στον χωρικό σχεδιασμό η γεωγραφική διάσταση είναι συγκεκριμένη τόσο ως πεδίο αναφοράς, όσο και ως αντίληψη σχεδιασμού: το χωρικό σχέδιο αφορά μια συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. μια πόλη, μια περιφέρεια, μια ζώνη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μια χώρα).

Ο "χώρος" (σε κλασικές προσεγγίσεις) ή "τόπος" (σε άλλες προσεγγίσεις) θεωρείται ως εγγενές στοιχείο της διάρθρωσης των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και δραστηριοτήτων (Γιαννάκου Α., 2007).

Σύμφωνα με τον Boudeville (1972) ο χώρος, με την γεωγραφική του έννοια, αφορά συγκεκριμένο τμήμα εδάφους, το κλίμα, τους φυσικούς πόρους, το περιβάλλον. Στο τμήμα αυτό του εδάφους είναι εγκατεστημένος συγκεκριμένος πληθυσμός και οι οικονομικές του δραστηριότητες.

Η διαφορά μεταξύ περιφέρειας και χώρου έγκειται στο ότι η πρώτη αποτελείται από χωρικές μονάδες, όμορες μεταξύ τους, ενώ ο χώρος αποτελείται από χωρικές μονάδες που μπορούν να είναι και απομακρυσμένες.

Παρά τη διαφορά στις έννοιες της περιφέρειας και του χώρου, η διάκριση του χώρου αποτελεί την βάση για την διάκριση των περιφερειών (Παπαδασκαλόπουλος Α. 2000).

1.2. Η έννοια της «ανάπτυξης»

Αν και θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η έννοια της ανάπτυξης είναι πασίγνωστη, είναι αμφίβολο αν μπορεί να τύχει ακριβούς ορισμού. Όταν οι πολίτες,

σε οπουδήποτε επίπεδο, συζητούν, επιχειρηματολογούν, απαιτούν, διεκδικούν, παλεύουν, αντιδικούν, ή και ανταγωνίζονται ακόμη και με τις καλύτερες των προθέσεων για την «ανάπτυξη» (τοπική, περιφερειακή, εθνική, πλανητική, ή θεματική / κλαδική), είναι απολύτως βέβαιο ότι έχουν (οι συντριπτικά περισσότεροι) εντελώς διαφορετική αντίληψη για το τι είναι «ανάπτυξη» και πως μπορεί αυτή να επιτευχθεί (Ρόκος Δ., 1999).

Οι περισσότεροι άνθρωποι αλλά και επιστήμονες, αποδέχονται πως δεν υπάρχει ένας και μοναδικός ορισμός ο οποίος να καλύπτει πλήρως και επιστημονικά, αλλά και πρακτικά, την πολυδιάστατη φύση της ανάπτυξης και γίνεται απόλυτα αποδεκτή. Παρόλα αυτά, στις μέρες θα μπορούσε να ειπωθεί πως η εποχή που ο όρος «ανάπτυξη» ταυτιζόταν σχεδόν αποκλειστικά με τις θεωρίες περί οικονομικής ανάπτυξης και μόνον έχει μείνει στο παρελθόν

Η χρησιμοποίηση του όρου «ανάπτυξη» στις μέρες μας υπερβαίνει κατά πολύ τα στενά όρια της οικονομίας, και προσπαθεί, τουλάχιστον, να εκφράσει τις μεταβολές των δραστηριοτήτων σε ένα ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, οικολογικό και πολιτιστικό επίπεδο, με ευρύτερους εννοιολογικούς προσδιορισμούς του όρου ανάπτυξη όπως «βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη», «οικοανάπτυξη», «ήπια ανάπτυξη», «ολοκληρωμένη ή αξιοβίωτη ανάπτυξη» κλπ.

Οι λόγοι που σχετίζονται με την διερεύνηση της έννοιας έχουν να κάνουν απ' την μία με την εξάντληση των ορίων των παλαιότερων αναπτυξιακών πολιτικών και απ' την άλλη με τα πολυδιάστατα προβλήματα που εμφανίζονται συνήθως στις σύγχρονες κοινωνίες. Η ανάπτυξη, αποτελεί μία πολυδιάστατη κοινωνική διαδικασία, που δημιουργεί διαθρωτικές αλλαγές σε ένα κοινωνικό σύνολο. Οι αλλαγές αυτές έχουν οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, περιβαλλοντικού ή πολιτικό χαρακτήρα. Τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα των αλλαγών σε μία ταξική κοινωνία, κατανέμονται με άνισο τρόπο ανάμεσα στις διάφορες τάξεις, φυλές, στρώματα, ηλικίες, αλλά και περιφέρειες ή άλλες γεωγραφικές ενότητες. Η αναπτυξιακή πολιτική για να θεωρείται ως τέτοια δεν θα πρέπει να στερεί από τις μελλοντικές γενεές τους απαραίτητους παραγωγικούς πόρους και τις δυνατότητες.

Ο ορισμός που δόθηκε από ένα πρόγραμμα της UNESCO της δεκαετίας του '80 είναι ότι η «ανάπτυξη κατ' αρχήν είναι ολοκληρωμένη, δηλαδή αποτελεί μία οργανική διαδικασία η οποία εμπλέκει έναν αριθμό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων που επικαλύπτονται και συνεχώς επηρεάζουν ο ένας τον άλλο. Είναι

ενδογενής, που σημαίνει ότι κάθε χώρα αναλαμβάνει την ανάπτυξη της σύμφωνα με δικές της επιλογές και σε αναλογία με τις πραγματικές επιδιώξεις του λαού της. Τέλος, είναι παγκόσμια, δηλαδή οι στόχοι και τα προβλήματα της καθορίζονται σε σχέση με τα παγκόσμια προβλήματα, τα οποία αντικατοπτρίζουν τη γενική φύση της ανάπτυξης». Η ανάπτυξη επέρχεται σε μία κοινωνία, όχι απομονωμένη, αλλά αντίθετα, που αποτελεί μέρος του δικτύου των σχέσεων και δυνάμεων που καλύπτει ολόκληρο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικά πιο αναπτυγμένων κοινωνιών καθώς επίσης και εκείνων οι οποίες, από οικονομική άποψη, είναι πιο υποβαθμισμένες (Ρέππας, 1991).

Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχει συγκροτηθεί μία συνεκτική εναλλακτική θεωρία για την «ανάπτυξη» και έτσι προκύπτει η ανάγκη διαμόρφωσης, μίας κοινά αποδεκτής διεπιστημονικής και ολοκληρωμένης θεωρίας για την «ανάπτυξη», η οποία να εναρμονίζεται με την πολυδιάστατη και ολοκληρωμένη φύση της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας την οποία η «ανάπτυξη» καλείται με ανάλογο τρόπο να βελτιώσει σε όλα τα επίπεδα (Ρόκος Δ., 1995).

Θα πρέπει να επισημάνουμε τέλος, πως, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, κάθε άλλο παρά αντιθετική σχέση έχει με την προστασία του περιβάλλοντος. Η θεώρηση που επικρατεί στις μέρες μας για την ανάπτυξη περιλαμβάνει την οικονομική αποτελεσματικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την προστασία του περιβάλλοντος σε ίση βάση προς μία πολιτική «βιώσιμης ανάπτυξης». Ο προβληματισμός περί προστασίας του περιβάλλοντος κατά τη διαδικασία της ανάπτυξης επηρέασε και τα θέματα της περιφερειακής ανάπτυξης (Κοκκώσης, 1994).

1.3. Η έννοια της «περιφέρειας» και της «περιφερειακής ανάπτυξης»

Μία κομβική έννοια στην παρούσα εργασία είναι αυτή της περιφέρειας την οποία θα ήταν χρήσιμο να ορίσουμε. Ωστόσο μπορεί να εντοπιστεί μία ουσιώδης διαφοροποίηση μεταξύ της γεωγραφικής και της οικονομικής αντίληψης της περιφέρειας. Σύμφωνα με την πρώτη αντίληψη η περιφέρεια είναι ένα τμήμα του φυσικού χώρου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και με προσδιορισμένα και σταθερά όρια (Brunet, Ferras, They, 1992). Στον αντίποδα της άποψης αυτής, η αντίληψη των οικονομολόγων, συγκλίνει στην άποψη ότι η περιφέρεια αποτελεί ένα αντικείμενο προς διερεύνηση και ότι τα όριά της εξαρτώνται από την εγκατάσταση

και τις σχέσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων (Beguin, 1994). Σύμφωνα με τον Κόνσολα (1997): «Οικονομική Περιφέρεια είναι μία δυναμική γεωγραφική ενότητα που τα όριά της επηρεάζονται από τις διαχρονικές μεταβολές των κοινών ή συμπληρωματικών χαρακτηριστικών των χωρικών μονάδων από τις οποίες συντίθεται».

Ο ορισμός αυτός εκτιμάται ότι ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες της Περιφερειακής Ανάλυσης και περιλαμβάνει τα κύρια χαρακτηριστικά της Οικονομικής Περιφέρειας.

Από τον παραπάνω γενικό ορισμό προκύπτει ότι:

- α) η έννοια της περιφέρειας είναι δυναμική και όχι στατική.
- β) σημαντικό ρόλο για τον προσδιορισμό της παίζουν τα κοινά χαρακτηριστικά που επιλέγονται.
- γ) τα χαρακτηριστικά αυτά αλλάζουν με αποτέλεσμα να διαφοροποιούν την συνολική εικόνα, τα όρια και το περιεχόμενό της και
- δ) η περιφέρεια είναι μία έκταση συνεχής και γεωγραφικά προσδιορισμένη, γεγονός που την διαφοροποιεί από την έννοια του γεωγραφικού χώρου. Η έννοια της περιφέρειας προσεγγίζεται και προσδιορίζεται διαφορετικά από κάθε επιστημονικό κλάδο (Γκέκας & Χατζημιχάλης, 2001).

Αξίζει να αναφερθεί πως ο Isard (1975), στο ερώτημα «Τι είναι η Περιφερειακή επιστήμη;» μεταξύ άλλων αναφέρει ότι «Η Περιφερειακή επιστήμη είναι η μελέτη της συνδυασμένης αλληλεπίδρασης των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών λειτουργικών μονάδων και του φυσικού περιβάλλοντος, μέσα σε συγκεκριμένες περιφέρειες και συστήματα περιφερειών» (Χατζημιχάλης Κ., 1992).

Η περιφερειακή ανάπτυξη, όπως συμβαίνει και με την οικονομική ανάπτυξη, δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί επακριβώς και να υπάρξει ένας και αποκλειστικός ορισμός, ολοκληρωμένος και καθολικά αποδεκτός. Η ίδια όμως η έννοια της περιφέρειας η οποία αποτελεί «μία δυναμική γεωγραφική ενότητα, της οποίας τα όρια προσδιορίζονται από τις διαχρονικές μεταβολές των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών, τις ροές και τις αλληλεπιδράσεις των χωρικών μονάδων από τις οποίες συντίθεται» προσδιορίζει και το περιεχόμενο της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η «αναπτυξιακή» περιφέρεια αποτελεί έναν «ζωντανό οργανισμό» που αντιδρά στις διάφορες παρεμβάσεις (Παπαδασκαλόπουλος, 1995).

Επομένως θα πρέπει να κατανοηθεί πως η έννοια της περιφέρειας και στη συνέχεια της περιφερειακής ανάπτυξης, προσδιορίζεται και αναφέρεται σε μία εξ' ολοκλήρου αντικειμενική – αναπτυξιακή πραγματικότητα στα πλαίσια μίας αναπτυξιακής περιφέρειας και όχι σε ένα ενδιάμεσο διοικητικό επίπεδο μεταξύ κεντρικού – εθνικού και τοπικού επιπέδου. Η περιφερειακή ανάπτυξη συντελείται περισσότερο από τον κρατικό περιφερειακό προγραμματισμό (κεντρικό ή αποκεντρωμένο) και λιγότερο από την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς. Τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές επηρεάζουν άμεσα την οργάνωση του χώρου και αντίστροφα επηρεάζονται από αυτή. Η περιφερειακή οικονομική πολιτική, επιδιώκει να αντιμετωπίσει αυτού του είδους τα προβλήματα και παράλληλα επιχειρεί να διορθώσει τις χωρικές ασυμμετρίες και να επιτύχει την οικονομική ανάπτυξη, παράλληλα με την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος σε μία περιφέρεια. (Κοκκώσης, 1994).

Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις παρεμβάσεις του κράτους, λόγω της αδυναμίας της ελεύθερης αγοράς να προσεγγίσει τους κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς κ.ά. στόχους της περιφερειακής ανάπτυξης, που επιδιώκουν την βελτίωση κυρίως της χωρικής κατανομής κάθε είδους ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Ουσιαστικά η περιφερειακή πολιτική δεν είναι τίποτα άλλο από ένα πεδίο πολιτικής, με διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις διαχρονικά της διαδικασίας ανάπτυξης. Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις, κυρίως εκ μέρους της Κεντρικής Διοίκησης, εφαρμόζοντάς τες στις περιφέρειες και αποσκοπώντας στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και εν τέλει την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών (Κοκκώσης, 1994).

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως η διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης προκαλείται από τη διαχρονική μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας που επιδιώκει η περιφερειακή οικονομική πολιτική ανάπτυξης χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα και φορείς, ώστε να επιτύχει συγκεκριμένους σκοπούς. Η διαδικασία αυτή συντελεί στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη όλων των περιφερειών μιας χώρας, καθώς αυξάνεται και διαφοροποιείται η παραγωγική τους ικανότητα και εξελίσσεται η κοινωνική, θεσμική και χωροταξική τους οργάνωση.

1.4. Η έννοια των «Περιφερειακών ανισοτήτων»

Εστιάζοντας στις περιφερειακές ανισότητες, θα τις ορίζαμε ως ανισότητες στις ευκαιρίες που υπάρχουν στις επιμέρους χωρικές μονάδες. Τέτοιου είδους ευκαιρίες είναι πιθανό να αφορούν οικονομικές δραστηριότητες, απασχόληση, αναψυχή, επενδύσεις, πολιτιστική δραστηριότητα, σταδιοδρομία, σπουδές, περίθαλψη, κ.λπ. Ωστόσο ο προσδιορισμός των ανισοτήτων στις ευκαιρίες παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα ποσοτικής αποτύπωσης. Εκτός των μετρήσεων αναφορικά με υποδομές, ή ανθρώπινο δυναμικό, απαραίτητες είναι και οι μετρήσεις σχετικά με αποστάσεις, πληροφόρηση, τοπικές αντιλήψεις (Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Χριστοφάκης Μ, 2004).

Το είδος και η ποσότητα των διαθέσιμων στοιχείων στη χώρα μας, παίζουν σημαντικό ρόλο στην αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Πολλές κατηγορίες περιφερειακών δεδομένων αποτελούν εκτιμήσεις ή κατανομές σε περιφερειακό επίπεδο βάσει αλγορίθμων που πολλές φορές αποκρύπτουν τις περιφερειακές μεταβολές. Έτσι, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή κατά την διαδικασία χρησιμοποίησης των στοιχείων και της αξιολόγησης των τιμών των μέτρων των περιφερειακών ανισοτήτων. Το σύνολο των περιφερειακών δεδομένων που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη αποτύπωση των ανισοτήτων, συνήθως δεν είναι στη διάθεσή μας και οι επιμέρους κατηγορίες στοιχείων δεν είναι διαθέσιμες για τα τελευταία έτη (Παπαδασκαλόπουλος Αθ., Χριστοφάκης Μ, 2004).

1.5. Οι έννοιες της Περιφερειακής πολιτικής και του Περιφερειακού προγραμματισμού.

Επιχειρώντας να αποσαφηνίσουμε την έννοια της περιφερειακής πολιτικής, ώστε αυτή να συνδεθεί λειτουργικά με τον περιφερειακό προγραμματισμό, αυτή ορίζεται ως *«ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας»*.

Το πεδίο στο οποίο εφαρμόζεται η περιφερειακή πολιτική, είναι είτε ένα σύνολο χώρων όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε μια χώρα όπως η Ελλάδα, είτε μία διοικητική περιφέρεια όπως η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Για αυτό προσδιορίζεται αντίστοιχα ως Κοινοτική ή Ευρωπαϊκή και Εθνική ή Ειδική Περιφερειακή Πολιτική. Η τελευταία μπορεί να αφορά όχι μόνο επίπεδα περιφέρειας αλλά και μικρότερη

χωρική μονάδα και να προσδιορίζεται και ως ενδοπεριφερειακή ή ενδογενής ή τοπική (Κόνσολας, 1997).

Η περιφερειακή πολιτική δημιουργεί το χωροταξικό υπόβαθρο για την επίτευξη των επιδιώξεων της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής και περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων που εφαρμόζονται για την οικονομική ανάπτυξη όλων των περιφερειών μίας χώρας. Μέσω των μέτρων αυτών επιδιώκεται η κατανομή των αγαθών της οικονομικής ανάπτυξης στο χώρο, με κατάλληλα κριτήρια, με σκοπό να επιτευχθεί ισορροπία και αποτελεσματικότητα. Στην κάθε περιφέρεια ασκείται ειδική αναπτυξιακή πολιτική, ώστε αυτή να προσαρμόζεται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές του περιφερειακού της παραβλήματος. Η σύνθεση του συνόλου των ειδικών αυτών περιφερειακών αναπτυξιακών πολιτών συγκροτεί κατά βάση την Εθνική Περιφερειακή Πολιτική. Κατανοείται επομένως πως το κύριο εργαλείο άσκησης της Εθνικής περιφερειακής πολιτικής είναι ο περιφερειακός προγραμματισμός.

Ο περιφερειακός προγραμματισμός σχετίζεται άμεσα με αυτό που είναι γνωστό ως δημόσιος προγραμματισμός. Ωστόσο ο ορισμός του περιφερειακού προγραμματισμού ως ένας τύπος ή μία έκφραση του δημόσιου προγραμματισμού, αν και είναι ορθός, δεν αποδίδει το ακριβές περιεχόμενό του. (Κόνσολας, 1997).

Έτσι: «Ως Περιφερειακός Προγραμματισμός νοείται ο τύπος της δημόσιας δράσης που σχετίζεται άμεσα με τον έλεγχο της αναπτυξιακής πραγματικότητας, μέσω μίας συστηματικής προσπάθειας προσδιορισμού και προσανατολισμού των δράσεων σε μία δεδομένη κλίμακα χώρου, η οποία είναι κατά κανόνα μεγαλύτερη από την τοπική και μικρότερη από την εθνική και ονομάζεται περιφέρεια προγραμματισμού, με σκοπό τον εκ των προτέρων έλεγχο μιας μελλοντικής, σαφώς προσδιορισμένης χρονικά, αναπτυξιακής κατάστασης» (Παπαδασκαλόπουλος 2002).

Παρατηρούνται 3 διακρίσεις στον Περιφερειακό Προγραμματισμό: α) Διαπεριφερειακός προγραμματισμός ή περιφερειακός προγραμματισμός σε εθνικό επίπεδο ή εθνικός προγραμματισμός για περιφερειακή ανάπτυξη. β) Περιφερειακός Προγραμματισμός σε περιφερειακό επίπεδο ή διατοπικός προγραμματισμός και γ) Προγραμματισμός χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων ή χωροταξικός προγραμματισμός (Σκούντζος, 1993).

Ο Περιφερειακός Προγραμματισμός θα πρέπει να ακολουθεί τρία στάδια, τα οποία είναι εξίσου σημαντικά για την τελική επιδίωξη της προγραμματικής προσπάθειας, που είναι η περιφερειακή Ανάπτυξη. Το πρώτο στάδιο έχει να κάνει με την

διαμόρφωση της Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), το δεύτερο αφορά την διαμόρφωση του Περιφερειακού Προγράμματος και το τελευταίο αφορά την τελική εφαρμογή του. Σχετικά με τους φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία του περιφερειακού προγραμματισμού, κατηγοριοποιούνται ως εξής: 1) Φορείς Δημοσίου και Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα, 2) Πανεπιστήμια – φορείς Έρευνας και τεχνολογικής Ανάπτυξης, 3) Φορείς Ιδιωτικού Τομέα και 4) Κοινωνικοί Φορείς (Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2002, 2009).

Τις περισσότερες φορές ο περιφερειακός προγραμματισμός ξεκινώντας από την ανάλυση των περιφερειακών δομών, καθορίζει τους βασικούς περιφερειακούς αναπτυξιακούς σκοπούς και προσδιορίζει τις απαραίτητες κατευθύνσεις δράσεων για την επίτευξη των βασικών σκοπών. Διαμορφώνεται σε δύο συμπληρωματικά επίπεδα: α) Σε κεντρικό επίπεδο με την κατάρτιση και εφαρμογή προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, που είναι τα Προγράμματα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης χωρικής διάστασης που στοχεύουν στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, στην ενίσχυση της συνοχής των περιφερειών, στην αξιοποίηση των αστικών κέντρων και στη διαμόρφωση της στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας και β) Σε περιφερειακό επίπεδο με την κατάρτιση και εφαρμογή περιφερειακών προγραμμάτων, που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής αναπτυξιακής διαδικασίας και την λειτουργική αντιμετώπιση και άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Τα βασικά συστήματα προγραμματισμού είναι δύο: το συγκεντρωτικό και το αποκεντρωτικό.

Στην χώρα μας, η παραδοσιακά ισχυρή συγκεντρωτική δομή του κράτους τα προηγούμενα χρόνια αντικαθίσταται σταδιακά με πιο αποκεντρωμένες διαδικασίες προγραμματισμού και διοικητικές δομές. Αυτό συμβαίνει αφενός λόγω της ένταξης της στην ΕΟΚ και αφετέρου και εν συνεχεία στην ΟΝΕ. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν επίσης και οι γενικότερες τάσεις στον εθνικό και περιφερειακό αναπτυξιακό σχεδιασμό σε επίπεδο Ε.Ε. που επηρέασαν και ώθησαν τη διαδικασία και τον προγραμματισμό ολοκληρωμένων και αποκεντρωμένων μορφών διοικητικής διάρθρωσης και προγραμματισμού (Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2002, 2009).

Ορόσημο στην αποκέντρωση των διοικητικών δομών στη χώρα μας από το 2011 και έπειτα, αποτελεί το Πρόγραμμα Καλλικράτης, το οποίο ακριβέστερα αποτελεί την

Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης (Ιστοσελίδα: Υπουργείο Εσωτερικών, 2013).

Στο σημείο αυτό θα ήταν καλό να ξεκαθαρισθεί και να διαχωριστεί η έννοια του Περιφερειακού Προγραμματισμού από τον Περιφερειακό Σχεδιασμό, και αυτό γιατί στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνονται τόσο Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης, όσο και Περιφερειακά Προγράμματα. Ο Σχεδιασμός αφορά τη διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής, την επιλογή του προτύπου ανάπτυξης, τον προσδιορισμό, των κύριων αναπτυξιακών επιλογών και την επιλογή των βασικών μέσων πολιτικής. Ο Προγραμματισμός αφορά την εφαρμογή του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και περιλαμβάνει την ποσοτική και χρονική εξειδίκευση σκοπών και μέσων, σε στόχους, μέτρα και δράσεις (Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2002, 2009).

Το εθνικό πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης εξυπηρετεί τους βασικούς αναπτυξιακούς σκοπούς μιας χώρας, τον εθνικό χωροταξικό της σχεδιασμό, την ανάπτυξη των δικτύων υποδομών και γενικότερα την ενίσχυση της συνοχής του εθνικού χώρου. Παράλληλα ο περιφερειακός προγραμματισμός αποτελεί βασικό όργανο του εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού και βοηθά στην αποτελεσματικότητά του. Σήμερα όμως και στα πλαίσια της Ε.Ε. γίνεται πιο συγκεκριμένος και αυστηρός, στο περιεχόμενο, στο θεσμικό πλαίσιο που τον διέπει, στις πηγές χρηματοδότησης του, στα χρονοδιαγράμματα, στην παρακολούθηση, στη διαχείριση και στην αξιολόγησή του (Κοκκώσης 1994).

1.6. Η βιώσιμη ανάπτυξη στις διαδικασίες περιφερειακής ανάπτυξης

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί μια θεώρηση των τελευταίων ετών μιας αναπτυξιακής διαδικασίας η οποία αποτελεί ένα από τους κύριους λόγους που δημιουργούν την ανάγκη αντιμετώπισης του περιφερειακού προβλήματος.

Ο σχεδιασμός της κατάλληλης πολιτικής διαχείρισης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να μπορεί και αυτό να συμβάλλει στην βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη στο χώρο και εν τέλει να επιτευχθεί ο σκοπός της κοινωνικής ευημερίας. Η πολιτική αυτή διαμορφώνεται στις επιμέρους χωρικές μονάδες (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο) ενώ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αναπτυξιακή διαδικασία. Συνεπώς, χωρίς την αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος, όπως αυτό εμφανίζεται στις διάφορες περιοχές, μία τέτοια πολιτική δεν μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμη.

Οι όροι βιωσιμότητα και βιώσιμη ανάπτυξη προήρθαν μέσω της αναγωγής των αρχών της οικολογίας, σε καθοριστικό περιοριστικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Η βιώσιμη ή αειφόρος οικονομική ανάπτυξη, στην περιφερειακή της διάσταση περιλαμβάνει τη βιολογική βιωσιμότητα και την επάρκεια διαθέσιμων φυσικών πόρων. Η λειτουργία της βιολογικής βιωσιμότητας εξασφαλίζει τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της ανθρώπινης ύπαρξης, σε μακροχρόνια προοπτική. Ο συνδυασμός δηλαδή ανθρώπου και φύσης αποτελεί την προϋπόθεση ύπαρξης του οικονομικού συστήματος, στην εθνική και την περιφερειακή του διάσταση (Κόνσολας, 1997).

Ο ορισμός της αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (W.C.E.D.) το 1987, γνωστή και ως έκθεση Brundtland, είναι ο εξής: «η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». Σαν «ανάγκες» δε, ορίζονται οι βασικές ανάγκες των φτωχών κατοίκων του πλανήτη μας.

Ο ορισμός αυτός προκαλεί πλήθος σημαντικών ερωτημάτων, σε επίπεδο θεωρίας και πράξης, τόσο για τους επιστήμονες οι οποίοι ασχολούνται με τα θέματα «ανάπτυξης» και για τους πολιτικούς που τα διαχειρίζονται, όσο όμως και για όλους τους σκεπτόμενους πολίτες στο κόσμο. Η «αειφόρος (βιώσιμη) ανάπτυξη», θα αφορά όλους τους ανθρώπους σε κάθε χώρα και κάθε περιφέρειά της και όλες τις ανάγκες τους; Το ερώτημα αυτό αποτελεί τον αντίλογο, στο θεώρημα αυτό της ανάπτυξης (Γκέκας & Χατζημιχάλης, 2001).

Στην Περιφερειακή Επιστήμη, όπως άλλωστε και στην πλειονότητα των άλλων επιστημών ακολουθούνται σε μεγάλο βαθμό οι αρχές της βιωσιμότητας.

Υπάρχουν ωστόσο τρία κύρια θέματα που οδήγησαν τις περιφερειακές και τοπικές πολιτικές και θεωρίες προς την βιώσιμη ανάπτυξη:

- 1) Η ανάγκη εξεύρεσης οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων οι οποίες λαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό υπόψη τους την περιβαλλοντική ισορροπία,
- 2) Η επιθυμία χωρικών και κοινωνικών οργανισμών να ελαχιστοποιήσουν την μη αναγκαία και «ακριβή» ανεξέλεγκτη χρήση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και
- 3) Τα κέρδη που προκύπτουν από την συνεργασία επιχειρήσεων, κοινωνικών θεσμών και χωρικών στοιχείων που σαν σκοπό έχουν να προάγουν και να συνδυάσουν την περιβαλλοντική ευθύνη με τον κοινωνικό προγραμματισμό και την τοπική ανάπτυξη (Γκέκας & Χατζημιχάλης, 2001).

Σύμφωνα με την έκθεση Brundtland άλλωστε, στόχοι προτεραιότητας της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν η διαφύλαξη του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων, της ενέργειας και ο περιορισμός της ρύπανσης.

Έτσι επιδιώκεται η ανάπτυξη μιας οικονομικής δραστηριότητας με σεβασμό προς το περιβάλλον και με χρήση των φυσικών πόρων με τρόπο αρμονικό, με σκοπό να μην θίγεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθεί στις ανάγκες της (Καυκαλάς, 2004).

Τέλος σύμφωνα με τον Καυκαλά (2004):

1) Η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη διάχυση και εξαφάνιση της περιβαλλοντικής συνιστώσας, εάν ερμηνευτεί ως στοιχείο, που απλώς συνοδεύει τις υπόλοιπες τομεακές πολιτικές. Η σφαιρική διαμόρφωση μιας συνολικής πολιτικής, όπου η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί τον κοινό τόπο – πλαίσιο για την ολοκλήρωση των τομεακών πολιτικών, προστατεύει από αυτόν τον κίνδυνο.

2) Επίσης, η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να υποστεί μετάλλαξη προς δογματικού τύπου εκδοχές, εάν η περιβαλλοντική συνιστώσα θεωρηθεί αξιωματικά ότι θα πρέπει να κυριαρχεί σε όλες τις διαστάσεις και πολιτικές χωρίς περαιτέρω επιχειρήματα ή επεξηγήσεις. Η συνολική θεώρηση της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί και εδώ να προστατεύσει τη θεωρία και την πράξη από τέτοιες αδικαιολόγητες απαιτήσεις.

2. Ευρωπαϊκή Ένωση και Περιφερειακή Πολιτική

2.1. Περιφερειακή πολιτική – πολιτική συνοχής στην ευρωπαϊκή ένωση.

Οι πρώτες σημαντικές ενδείξεις Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής κάνουν την εμφάνισή τους το 1975, έτος ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Το ΕΤΠΑ αποτέλεσε το κύριο όργανο το οποίο συνέβαλε στην προσπάθεια υλοποίησης του κύριου αντικειμενικού σκοπού της, τη μείωση δηλαδή των υπάρχουσών περιφερειακών ανισοτήτων και τη πρόληψη της δημιουργίας νέων μέσω των κοινοτικών πόρων που μεταβίβασε προς τις προβληματικές περιοχές. Η Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική πραγματοποιεί έτσι τα πρώτα της βήματα και διαμορφώνει σταδιακά, το χρηματοδοτικό της κομμάτι, τους στόχους και τις προτεραιότητες της. Η σημασία της, επιπλέον αυξήθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχ (1992), η οποία την έκανε κύριο εργαλείο για την «οικονομική και κοινωνική συνοχή» και την ΟΝΕ, η οποία απαιτεί την σύγκλιση των οικονομιών των κρατών – μελών της Ε.Ε. (Μούσης, 1999).

Θα ήταν χρήσιμο να αναφερθεί εδώ, πως δεν αποτελεί επιδίωξη της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. να αντικαταστήσει τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές. Τα κράτη – μέλη είναι εκείνα που, κατά κύριο λόγο, πρέπει να λύσουν τα περιφερειακά τους προβλήματα. Ο βασικός ρόλος της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής είναι ο συντονισμός των εθνικών περιφερειακών πολιτικών, μέσω των γενικών κατευθύνσεων που δίνει και της διατύπωσης ορισμένων αρχών που πρέπει να τηρούνται με σκοπό την αποφυγή του συναγωνισμού για κάλυψη ενισχύσεων του ενός από τα άλλα κράτη – μέλη. Παράλληλα οφείλει να συντονίζει τις διάφορες πολιτικές και τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε. αποσκοπώντας στο να αποκτήσουν μία «περιφερειακή διάσταση» και να αυξάνει έτσι την επίδρασή της στις περιοχές που έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη ενίσχυσης (Μούσης, 1999).

Επίσης, η Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική, παρά το γεγονός ότι θέτει σχεδόν τους ίδιους στόχους μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων σε κοινοτικό επίπεδο, παρουσιάζει ορισμένες ιδιομορφίες σε σχέση με την κλασική έννοια της εθνικής περιφερειακής πολιτικής. Για αυτό και θεωρείται σε μεγάλο βαθμό, συμπληρωματική της εθνικής καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι αντίστοιχο μιας κρατικής οντότητας και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των χωρών – μελών της δεν είναι οι κλασικές σχέσεις μεταξύ περιφερειών στο εσωτερικό ενός εθνικού χώρου. (europa.eu., 2013).

2.2. Η εξέλιξη της Περιφερειακής Πολιτικής – Πολιτικής Συνοχής στην Ε.Ε.

Συνοπτικά από την ίδρυση της ΕΟΚ μέχρι και το έτος 2006, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις βασικές περιόδους στην πορεία και καθιέρωση της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας:

- 1) Ίδρυση της ΕΟΚ έως το 1974, περίοδος ουσιαστικά ανύπαρκτη για την Περιφερειακή Πολιτική,
- 2) Έτος 1975, έτος ίδρυσης του ΕΤΠΑ έως το 1984, περίοδος που συναντάμε τα πρώτα βήματα της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής και
- 3) Έτος 1985, κατά το οποίο δρομολογήθηκαν για πρώτη φορά τα μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ). Με αυτά ουσιαστικά υλοποιήθηκε αρχικά η πολιτική της συνοχής στη χώρα μας. Έπειτα ακολούθησαν τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), έως και το 2006. Συγκεκριμένα έχουμε το Α' ΚΠΣ 1988 – 1993, το Β' ΚΠΣ 1994 – 1999 και το Γ' ΚΠΣ 2000 – 2006 (Μέργος Γ., κ.α., 2004).

Την τρίτη αυτή περίοδο (1985 – 2006) η περιφερειακή πολιτική αρχίζει και αυξάνει τη σημασία της αποκτώντας νέες διαστάσεις. Σε αυτό συνέβαλλε καθοριστικά η εφαρμογή ολοκληρωμένων πολυετών και πολυταμειακών τομειακών και περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Με την εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής για την περιφερειακή ανάπτυξη, αναπτύσσονται τα χαρακτηριστικά μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, δίνεται μεγάλη σημασία στην προώθηση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης και επισημαίνεται η ανάγκη για σχεδιασμό δράσεων που βασική τους επιδίωξη έχουν την «ποιοτική» οικονομική ανάπτυξη και λιγότερο στην οικονομική μεγέθυνση.

Η φιλοσοφία άλλωστε που χαρακτηρίζει τον κανονισμό 1260/1999 για τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε., συνδέεται με την ανάγκη ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις πολιτικές (μέσω της επέκτασης των απαιτήσεων για Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Μ.Π.Ε.) και την απαίτηση για εναρμόνιση όλων των πολιτικών με τις ισχύουσες κοινοτικές τάσεις. Οι τάσεις διαμορφώνονται έτσι, κυρίως λόγω της επίδρασης των νέων θεωρητικών απόψεων της εποχής που θίγουν τον αναπτυξιακό σχεδιασμό και κάνουν λόγο για τον κυρίαρχο ρόλο του ανθρώπινου παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία, για την ενίσχυση του ρόλου του ενδογενούς δυναμικού, την χωροθέτηση των δραστηριοτήτων, την προστασία του περιβάλλοντος και τον αειφόρο χαρακτήρα της ανάπτυξης.

Αποκαλύπτουν, τέλος, το προφίλ που διαμορφώνει η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. ως μίας ολοκληρωμένης πολιτικής για την βιώσιμη ανάπτυξη (Μέργος Γ., κ.α., 2004). Στη συνέχεια η Ευρωπαϊκή περιφερειακή Πολιτική – Πολιτική της Συνοχής μπορούμε να πούμε πως περνάει στην 4η περίοδο, δηλαδή στην τρέχουσα περίοδο (2007 – 2013). Στην τρέχουσα αυτή προγραμματική περίοδο, η περιφερειακή πολιτική υλοποιείται με το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013.

Το ΕΣΠΑ εκπονήθηκε στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής προσέγγισης για την Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία «...εξασφαλίζει ότι η συνδρομή από τα Ταμεία συμβαδίζει με τις κοινοτικές στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη συνοχή και προσδιορίζει το σύνδεσμο μεταξύ των κοινοτικών προτεραιοτήτων αφενός και του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων αφετέρου». (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2006)

Η Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Πολιτική - Πολιτική της Συνοχής απορροφά την τρέχουσα περίοδο (2007-2013) €350 δις (περίπου το 36%) του προϋπολογισμού της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και είναι μαζί με την Κοινή Γεωργική Πολιτική και την Κοινωνική Πολιτική οι πιο σημαντικές ευρωπαϊκές πολιτικές.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει ήδη ξεκινήσει η συζήτηση για το μέλλον της πολιτικής της συνοχής για την περίοδο 2014-2020 και η οποία σχετίζεται με το ύψος των πόρων, την επιλογή των Περιφερειών στους Στόχους της Συνοχής και τις πολιτικές που θα εφαρμοστούν. Επομένως, η περίοδος που διανύουμε είναι περίοδος έντονων διαπραγματευτικών διαδικασιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι ελληνικές θέσεις για την πολιτική της συνοχής διατυπώνονται στις διαπραγματεύσεις που διεξάγονται σε όλα τα αρμόδια όργανα της Ένωσης, τα διεθνή φόρουμ και τις διεθνείς ενώσεις κοινωνικών και επαγγελματικών φορέων (espa.gr, 2013).

Η πρόοδος των διαδικασιών αυτών αποτυπώνεται στα συμπεράσματα των Υπουργικών Συναντήσεων και των Συναντήσεων Γενικών Διευθυντών καθώς και στις ανακοινώσεις και στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τον Νοέμβριο 2010 την 5η Έκθεση Συνοχής, όπου παρουσίασε τις προτάσεις της για το μέλλον της Πολιτικής Συνοχής. Η έναρξη της διαπραγμάτευσης στα όργανα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σηματοδοτήθηκε από την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020 στις 29 Ιουνίου 2011. Ακολούθησε η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το νομοθετικό πλαίσιο στις 6 Οκτωβρίου 2011, το οποίο θα διέπει τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Διαρθρωτικών Ταμείων και των Ταμείων της Αγροτικής Ανάπτυξης και της Αλιείας (espa.gr, 2013).

2.3. Η καθιέρωση, τα όργανα και οι άξονες της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής – Πολιτικής Συνοχής

Παρά το γεγονός ότι η περιφερειακή πολιτική αποτελεί παραδοσιακά βασική πολιτική κάθε κράτους – μέλους της Ε.Ε., η αναγκαιότητα της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Πλήθος λόγων άλλωστε, συνέβαλλαν στην καθιέρωση της καθώς και στην βελτίωση και ενίσχυση αυτής με ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων, μέτρων και εργαλείων εφαρμογής.

Κατά καιρούς, όμως ακούστηκαν απόψεις και επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι το περιφερειακό πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπιστεί σε εθνικό επίπεδο από κάθε χώρα χωριστά. Επομένως η ανάπτυξη μίας περιφερειακής πολιτικής σε κοινοτικό επίπεδο κρίνεται περιττή. Εντούτοις, τα επιχειρήματα υπέρ της καθιέρωσης της Κοινοτικής

Περιφερειακής Πολιτικής είναι σαφώς ισχυρότερα και ανταποκρίνονται πλήρως στην ρεαλιστική αντίληψη για τον ρόλο της Κοινότητας στην διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (Κόνσολας, 1997).

Εκτός από το ΕΤΠΑ που ιδρύθηκε ειδικά για να στηρίζει την Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική, και άλλα όργανα της Ένωσης επιδρούν με την δράση τους στην διαμόρφωση των εξελισσόμενων στόχων της περιφερειακής πολιτικής και των μέτρων εφαρμογής τους όπως: το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κλπ.

Τέλος, οι άξονες της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής σύμφωνα με τον Κόνσολα (1997) είναι οι παρακάτω: α) Συντονισμός των περιφερειακών πολιτικών σε εθνικό επίπεδο, β) Ενιαίο πλαίσιο περιφερειακού προγραμματισμού, γ) Εκτίμηση των επιπτώσεων των άλλων Κοινοτικών πολιτικών στην περιφερειακή πολιτική, δ) Καθορισμός προτεραιοτήτων και ε) Χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων (Κόνσολας, 1997).

2.4. Το χρηματοδοτικό πλαίσιο και τα ευρωπαϊκά ταμεία στη πολιτική συνοχής

Η διάθεση των πόρων από τον Προϋπολογισμό της Ε.Ε. για την υλοποίηση της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής, στο πλαίσιο της χρηματοοικονομικής αλληλεγγύης, γίνεται βασικά μέσω των Διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία δεν χρηματοδοτούν οποιαδήποτε μεμονωμένα έργα και δράσεις, αλλά τα πολυετή προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης που καθορίζονται από κοινού μεταξύ των περιφερειακών και εθνικών αρχών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο της εκάστοτε περιόδου προγραμματισμού. Ωστόσο, το καθένα από αυτά κατέχει ένα συγκεκριμένο πεδίο παρεμβάσεων. (Παπαδασκαλόπουλος, Χριστοφάκης, 2002).

Για την περίοδο 2007-2013, η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στον προϋπολογισμό της ΕΕ με ένα κονδύλι της τάξης των 348 δισ. Ευρώ (<http://europa.eu>).

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2005, στο πλαίσιο κατανομής των κοινοτικών κονδυλίων για τη χρηματοδότηση της Πολιτικής της Συνοχής για την περίοδο 2007-2013, η Ελλάδα εξασφάλισε 20,4 δισ. ευρώ (τρέχουσες τιμές). Με τους πόρους αυτούς θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του Ταμείου Συνοχής.

Εν αντιθέσει με την προγραμματική περίοδο 2000 – 2006, όπου το σύνολο των ελληνικών Περιφερειών ήταν επιλέξιμες στον αμιγή στόχο 1, στη νέα προγραμματική περίοδο 2007-2013 πέντε ελληνικές Περιφέρειες, που ξεπέρασαν προκαθορισμένα επίπεδα ανάπτυξης, εισέρχονται σε καθεστώς μεταβατικής στήριξης (espa.gr, 2013).

Το συνολικό ύψος των πιστώσεων αλλά και η ετήσια κατανομή τους ορίζονται με διακριτό τρόπο για κάθε τύπο Περιφερειών. Έτσι, στις 8 Περιφέρειες του αμιγούς Στόχου 1 κατανέμονται συνολικά 9,4 δισ. ευρώ. Στις 3 Περιφέρειες Στατιστικής Σύγκλισης (Αττική, Κεντρική και Δυτική Μακεδονία) κατανέμονται 6,5 δισ. ευρώ ενώ στις 2 Περιφέρειες Σταδιακής Εισόδου (Στερεά Ελλάδα, Νότιο Αιγαίο) αντιστοιχούν 0,63 δισ. ευρώ. Επίσης, για τα προγράμματα του Στόχου 3 διατίθενται κοινοτικά κονδύλια ύψους 0,21 δισ. ευρώ. Όπως ορίστηκε στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, από το σύνολο των επιμέρους πιο πάνω ποσών (16,7 δισ. ευρώ) 12,36 δισ. ευρώ θα κατευθυνθούν στα νέα Επιχειρησιακά Προγράμματα μέσω του ΕΤΠΑ ενώ 4,36 δισ. ευρώ μέσω του ΕΚΤ. Επιπλέον, μέσω του Ταμείου Συνοχής θα διατεθούν στη χώρα κοινοτικά κονδύλια ύψους 3,7 δισ. ευρώ.

Τέλος, πόροι του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Αλιείας (ΕΤΑ) τα οποία είναι πλέον εκτός Διαρθρωτικών Ταμείων- συνολικού ύψους 3,9 δισ. ευρώ θα μεταβιβαστούν στις ελληνικές περιφέρειες, μέσω των Προγραμμάτων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης. (espa.gr, 2013)

3. Η περιφερειακή πολιτική και οι ανισότητες σε εθνικό επίπεδο

3.1. Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική στην Ελλάδα

Θα μπορούσαμε να πούμε πως στην Ελλάδα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο περιφερειακός προγραμματισμός, συνοπτικά, μπορεί να διαχωριστεί, σε, σε δύο στάδια. Το πρώτο διαρκεί ως το 1985 ενώ το δεύτερο ξεκινάει από το 1986 και σηματοδοτείται από την έναρξη της περιόδου της ανάπτυξης της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής (Χυτοπούλου, 2007).

Η πρώτη προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης στην χώρα μας επιδίωξε κυρίως, την αύξηση του γεωργικού εισοδήματος και την εξασφάλιση επάρκειας σε ορισμένα βασικά καταναλωτικά αγαθά πρώτης ανάγκης, όπως είναι τα σιτηρά και το λάδι. Τα αποτελέσματα στον τομέα της γεωργικής παραγωγής, από την προσπάθεια αυτή, μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι ήταν αρκετά ικανοποιητικά. Εντούτοις, ο πληθυσμός στην ύπαιθρο συνέχιζε να σημειώνει μείωση, μέχρι το σημείο της εμφάνισης της μαζικής μετανάστευσης στις μεγάλες πόλεις καθώς και χώρες του εξωτερικού. Συνεπώς η διαπίστωση που έγινε ήταν πως η γεωργική ανάπτυξη ήταν ανήμπορη να παρεμποδίσει το μεταναστευτικό ρεύμα. Επομένως γίνεται εύκολα κατανοητό πως η λύση για την αποκατάσταση μιας ισορροπημένης ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών της χώρας, ήταν να περιοριστεί σημαντικά η τάση συσσώρευσης των βιομηχανιών στα μεγάλα αστικά κέντρα (Βλιάμος, Σ., 2011).

Ως και το 1952, (όπου έχουμε και τον πρώτο αναπτυξιακό νόμο (Ν. 2167/52) να τίθεται σε ισχύ), θα μπορούσε να ειπωθεί πως από τη πλευρά του ελληνικού κράτους, δεν αντιμετωπίστηκε σε καμία περίπτωση αποτελεσματικά το περιφερειακό πρόβλημα στη χώρα μας. Αντίθετα, στην αρχή της δεκαετίας του '60 όπου έκαναν την εμφάνισή τους τα «Προγράμματα Οικονομικής Αναπτύξεως», ήταν η περίοδος όπου άρχισαν να πραγματοποιούνται συστηματικές μελέτες για το συγκεκριμένο πρόβλημα.

Έτσι έχουμε και την πρώτη αναφορά σχετικά με την εξάλειψη των διαπεριφερειακών ανισοτήτων που τέθηκε σαν στόχος στο «Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως 1960-64». Ο στόχος αυτός συμπεριλήφθηκε και στο «Σχέδιο Πενταετούς Προγράμματος 1966-70» που ακολούθησε, το οποίο όμως τελικά αντικαταστάθηκε από το «Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως της Ελλάδος 1968-72». Στο «Σχέδιο Πενταετούς Προγράμματος 1966-70» δίνεται για πρώτη φορά ιδιαίτερη σημασία στη

διασύνδεση μεταξύ των επιδιώξεων κάθε περιφέρειας και γενικότερα των στόχων της εθνικής οικονομικής πολιτικής (Βλιάμος, Σ., 2011).

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) (1986-1992) και εν συνεχεία η υλοποίηση των τεσσάρων Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ) (1989-1993, 1994-1999, 2000-2006 και 2007-2013), σηματοδοτούν το δεύτερο στάδιο περιφερειακού προγραμματισμού στην Ελλάδα. Με τα παραπάνω προγράμματα η Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική εντάσσεται στη φιλοσοφία και στις επιδιώξεις της Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, η περίοδος κατά την οποία εφαρμόστηκαν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (1986-1992) σηματοδότησε την έναρξη μίας νέας εποχής αναφορικά με τις μεθόδους άσκησης Περιφερειακής πολιτικής. Το σημαντικότερο γνώρισμα της περιόδου αυτής είναι η σύνταξη ολοκληρωμένων πολυετών προγραμμάτων τα οποία βασίζονται σε διεξοδική ανάλυση της κατάστασης κάθε περιφέρειας και σε διατυπωμένη ιεράρχηση στόχων. Σκοπός της ολοκληρωμένης αυτής προσέγγισης αποτελεί η εκπλήρωση ορισμένων αναπτυξιακών στόχων σε συγκεκριμένες χώρες ή περιφέρειες. Η πολιτική υλοποιείται μέσω χρηματοδοτήσεων των διάφορων Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων. Κατανοείται επομένως, πως το επίπεδο αναφοράς για την περιφερειακή πολιτική έχει πια αλλάξει. Παύει πλέον να υφίσταται η χρηματοδότηση μεμονωμένων έργων. Η πολιτική τώρα εστιάζει σε ολοκληρωμένα προγράμματα, και σε ομάδες δράσεων και όχι σε μεμονωμένες δράσεις. Τέλος η φιλοσοφία του προγραμματισμού αλλάζει και αντί για προσέγγιση up-down ο προγραμματισμός εστιάζει σε μία προσέγγιση bottom-up (Χυτοπούλου, 2007).

Το Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1989-1993) συνέβαλε μέσω της χρηματοδότησής του στην περιφερειακή οικονομική δραστηριότητα και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις αγροτικές περιοχές. Επίσης σημειώθηκε αναβάθμιση και βελτίωση του επαρχιακού δικτύου μεταφορών ενώ επιπλέον τα κονδύλια συνέβαλαν στον εκσυγχρονισμό των μικρών γεωργικών επιχειρήσεων και στη κατασκευή ξενοδοχείων μικρού και μεσαίου μεγέθους στην ύπαιθρο. Επιδίωξη του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1994-1999) ήταν να δώσει μεγαλύτερο βάρος σε μεγάλα έργα υποδομής εθνικής σημασίας αποσκοπώντας στην ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας και στη διασύνδεση της χώρας με το εξωτερικό.

Ωστόσο, το πρώτο ΚΠΣ (σε μεγαλύτερο βαθμό) αλλά και το δεύτερο (σε μικρότερο βαθμό), δεν απέδωσαν σπουδαία αποτελέσματα. Αυτό συνέβη για τον λόγο ότι, οι πόροι τους εξαντλήθηκαν σε μικρά και ημιτελή έργα με χαμηλή προστιθέμενη αξία.

Δεν αποτέλεσε μέλημα δηλαδή της κρατικής εξουσίας και των πολιτών να επενδύσουν με πιο αποτελεσματικό τρόπο και σε ολοκληρωμένα έργα τους πόρους, ενώ αντίθετα υπερίσχυσε η λογική ικανοποίησης των πολιτικών αναγκών και του πελατειακού συστήματος που χαρακτηρίζει τη διοικητική δομή και την πολιτική σκηνή της χώρας (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004).

Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006) καταρτίζεται σε ένα οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο, εμφανώς βελτιωμένο (βελτίωση που αποδεικνύεται με την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το 2001). Επιδίωξη της αναπτυξιακής πολιτικής σε περιφερειακό επίπεδο, την συγκεκριμένη περίοδο αποτελεί η τόνωση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας. (Πετράκος & Ψυχάρης, 2004).

Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης επικεντρώνει τις προτεραιότητές του σε επενδύσεις σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο για την αύξηση της παραγωγικότητας, ενώ μία καινοτομία του προγράμματος, σε σχέση με τα προηγούμενα Κ.Π.Σ. αποτελεί το γεγονός, πως συμπεριλαμβάνει ορισμένα ειδικά αναπτυξιακά κριτήρια τα οποία επιδιώκουν την εξάλειψη της απομόνωσης των νησιωτικών και ορεινών περιοχών, γνωστά ως «Ολοκληρωμένα Αναπτυξιακά Προγράμματα». Σχεδιάστηκαν με σκοπό την εφαρμογή τους σε συγκεκριμένες ζώνες της υπαίθρου, στοχεύοντας στην προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης, η οποία αποτελεί κεφάλαιο με συνεχή αυξανόμενη σημασία για την ευρωπαϊκή αγροτική πολιτική (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011). Ταυτόχρονα όμως δόθηκε έμφαση και στη βελτίωση των συνθηκών στις μητροπολιτικές περιοχές. Επομένως, μπορεί να ειπωθεί ότι το πρόγραμμα αυτό είχε διττό στόχο. Αφ' ενός η προώθηση της «ενδογενούς» ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο και αφ' ετέρου η διατήρηση των βασικών χαρακτηριστικών ανάπτυξης στους μεγάλους αστικούς πόλους. (Χριστοφάκης, 2001 και Πολύζος, 2011).

Στο τέταρτο ΚΠΣ (περίοδος 2007-13) τονίζεται περισσότερο η μεγάλη σημασία της ανάπτυξης σε επίπεδο περιφερειακό ή και τοπικό. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός το πρόγραμμα υλοποιείται σε μεγάλο βαθμό μέσω περιφερειακών και τοπικών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Γεγονός το οποίο επιφέρει σημαντική ενίσχυση της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης. Δεδομένη θα πρέπει να θεωρείται ωστόσο η κατάλληλη εκπαίδευση των τοπικών αρχών σχετικά με τις νέες αρμοδιότητές τους. Σε τοπικό επίπεδο, επίσης, δίνεται έμφαση στις επενδύσεις σε έρευνα και καινοτομία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007). Με δεδομένη την καθυστέρηση στην υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2007-2013, μεταξύ άλλων και λόγω της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης, τον παραδοσιακά χαμηλό ρυθμό απορροφητικότητας των

κονδυλίων στην Ελλάδα, καθώς και τη νέα διοικητική μεταρρύθμιση μέσω του Προγράμματος Καλλικράτη, η αποτελεσματικότητα του τρέχοντος προγράμματος για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης παραμένει αμφίβολη (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011).

Ο περιφερειακός προγραμματισμός υλοποιείται επίσης και μέσω εθνικών πολιτικών όπως το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και οι νόμοι επενδυτικών κινήτρων (αναπτυξιακοί νόμοι). Όσον αφορά το ΠΔΕ, θα μπορούσε να τονισθεί πως, δεν είναι ξεκάθαρο κατά πόσο η χωρική κατανομή του προγράμματος έχει ένα χαρακτήρα αναδιανομής της ανάπτυξης στις περιφέρειες. Σχετικά με τους νόμους των επενδυτικών κινήτρων, θα πρέπει να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι είχαν σημαντική συνεισφορά στην εκπόνηση και υλοποίηση χιλιάδων επενδυτικών σχεδίων στην περιφέρεια, ωστόσο, διατυπώνονται έντονες αμφιβολίες για το κατά πόσο η κατανομή των πόρων ήταν τέτοια ώστε να συμβάλλει στην περιφερειακή ανάπτυξη (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Φαίνεται μάλιστα, πως οι κατά κεφαλήν δημόσιες δαπάνες και το κατά κεφαλήν εισόδημα στους νομούς της χώρας μας, δεν συσχετίζονται σε σημαντικό βαθμό. Γεγονός που επιβεβαιώνει τον προβληματισμό αυτόν, φανερώνοντας επιπλέον την έλλειψη πολιτικής βούλησης σχετικά με την εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων, αφού προφανώς η κατανομή των δημοσίων δαπανών πραγματοποιήθηκε με βάση διαφορετικά κριτήρια (πολιτικά, πελατειακά κτλ.) (Ψυχάρης, 2006).

Αν θέλαμε να κάνουμε μία μικρή ιστορική αναδρομή στη πολιτική περιφερειακής κατανομής των δημοσίων επενδύσεων στη χώρα μας από το 1976 και μετέπειτα, αυτή φαίνεται να διαγράφει κυκλική πορεία. Αρχικά, τη δεκαετία του 70 υπήρχε έντονα ένα συγκεντρωτικό μοντέλο, ενώ στη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, κυριαρχεί ένα πιο αποκεντρωτικό και αναδιανεμητικό μοντέλο το οποίο συνεχίστηκε και τα πρώτα χρόνια στη δεκαετία του 90. Ακολούθως, στη συνέχεια και μέχρι και τα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα, επέρχεται μια διαφοροποίηση στο μοντέλο της περιφερειακής κατανομής των δημοσίων επενδύσεων της χώρας, καθώς οι δημόσιες επενδύσεις σημειώνουν μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση στους δυναμικούς πόλους και στους άξονες ανάπτυξης της Ελλάδας (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να ειπωθεί πως η πολιτική δημοσίων επενδύσεων δεν προκύπτει ότι ακολουθεί συστηματικά το κριτήριο σύμφωνα με το οποίο η χωρική αναδιανομή των πόρων θα πρέπει να υλοποιείται από τις περισσότερο προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (Ψυχάρης, 2006).

3.2. Περιφερειακές ανισότητες και σύγκλιση στην Ελλάδα

Τόσο για τις εθνικές πολιτικές των κρατών - μελών, όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) από την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης το 1957 και μετά, βασικό μέλημα αποτελεί η περιφερειακή σύγκλιση. Αυτός είναι και ο λόγος, που πλήθος πολιτικών οι οποίες στοχεύουν στην πολιτική της συνοχής, έχουν υλοποιηθεί και χρηματοδοτηθεί από την Ε.Ε.. Το επίπεδο στο οποίο εφαρμόζονται οι πολιτικές αυτές (περιφερειακό επίπεδο) είναι μικρότερο του επιπέδου της χώρας και ως εκ τούτου, οι συγκεκριμένες πολιτικές είναι δυνατόν να επηρεάσουν και τη συνοχή στο εσωτερικό του κάθε κράτους – μέλους (Μοναστηριώτης, 2007).

Έχουν γίνει πολλές μελέτες για τη διερεύνηση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών της Ε.Ε. και τα αποτελέσματα των περισσότερων από αυτών δείχνουν πως οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα είναι μικρότερες από τις αντίστοιχες των ευρωπαϊκών χωρών (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Παρ' όλα αυτά, όπως επισημαίνει ο Μοναστηριώτης (2008, 2009), η χώρα μας παρουσιάζει σε έντονο βαθμό το φαινόμενο της «περιφερειακής οπισθοδρόμησης». Επίσης δεν ακολουθείται μία προκαθορισμένη και ξεκάθαρη αναπτυξιακή πολιτική, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Είναι γεγονός, πως οι περιφερειακές ανισότητες πλέον αποτελούν ένα παγιωμένο πρόβλημα το οποίο δεν έχει καταστεί δυνατόν να εξαλειφτεί μέσω των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Όπως παρουσιάζεται και στον Πίνακα 1 από κάτω, στην εδραίωση αυτού του φαινομένου έχουν παίξει καθαριστικό ρόλο ένα πλήθος πολιτικών, οικονομικών ιστορικών αλλά και γεωμορφολογικών παραγόντων, εκτός φυσικά της αδυναμίας των μέτρων περιφερειακής ανάπτυξης και σύγκλισης.

Τα μεγάλα ποσά που δαπανήθηκαν τα τελευταία χρόνια αποσκοπώντας στην οικονομική και κοινωνική συνοχή δεν κατάφεραν να μειώσουν σε μεγάλο βαθμό τις αποκλίσεις στα κατά κεφαλήν μεγέθη και επομένως δεν μειώθηκαν αξιόλογα οι ανισότητες σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, η άνιση χωρικά κατάσταση που επικρατεί στη χώρα μας σχετικά με το δημογραφικό και το παραγωγικό της δυναμικό, να παραμείνει σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο.

Από τα παραπάνω κατανοείται, προφανώς είτε, πως η κατανομή και χρήση των πόρων έγινε λανθασμένα και αναποτελεσματικά, είτε πως στην ελληνική οικονομία λειτουργούν τέτοιες οργανωτικές και διοικητικές δομές που οι πολιτικές μείωσης των

περιφερειακών ανισοτήτων, το μόνο που καταφέρνουν είναι μία προσωρινή καθυστέρηση των αρνητικών εξελίξεων (Πλασκοβίτης, 2007).

Πίνακας 1. Παράγοντες ανάπτυξης και εδραίωσης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα.

Ιστορικοί παράγοντες	Σταδιακή δημιουργία του ελληνικού κράτους, η οποία λειτούργησε προς όφελος της Αθήνας, ως της ασφαλέστερης και σταθερότερης πόλης της περιόδου.
	Εγκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.
	Μηδενική προσπελασιμότητα των βορείων συνόρων λόγω της διαίρεσης της Ευρώπης σε Ανατολή-Δύση, η οποία αποδυνάμωσε όλες τις σημαντικές πόλεις της Βόρειας Ελλάδας.
Γεωμορφολογικοί παράγοντες	Περιφερειακή θέση της χώρας σε επίπεδο Ε.Ε.
	Συγκέντρωση του πληθυσμού σε πεδινές και παράλιες περιοχές με ταυτόχρονη αναπτυξιακή υστέρηση των ορεινών περιοχών.
	Γεωγραφική ποικιλομορφία – Νησιωτικότητα.
Οικονομικοί παράγοντες	Οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης.
	Παραγωγική διάρθρωση των τοπικών οικονομιών, με έντονη εξάρτηση από τη γεωργία.
	Εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση.
	Οικονομικοί κύκλοι - Αύξηση διαπεριφερειακών ανισοτήτων σε περιόδους υψηλής ανάπτυξης και αντίστροφα.
	Διεθνοποίηση της Οικονομίας και Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, με ανομοιόμορφες επιδράσεις στις ελληνικές περιφέρειες.
Πολιτικοί παράγοντες	Συγκεντρωτική δομή της δημόσιας διοίκησης - Έλλειψη συγκροτημένης πολιτικής δημοσίων δαπανών υπέρ των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών.
	Τοπικές δομές διοίκησης με περιορισμένες δυνατότητες ουσιαστικής παρέμβασης στα αναπτυξιακά προβλήματα της περιφέρειας.
	Αναποτελεσματική χρήση των πόρων των κοινοτικών προγραμμάτων.
	Μειωμένη αποτελεσματικότητα και ασαφείς στόχοι των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης.
	Κατακερματισμός της τοπικής και περιφερειακής διοίκησης .

Πηγή: Πετράκος και Ψυχάρης (2004), Κωστοπούλου (2005), Χυτοπούλου (2007).

Η ανάπτυξη διαχρονικά στη χώρα μας δεν αντικατοπτρίζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες, παρά το γεγονός ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε γενικές γραμμές αυξάνεται διαχρονικά από τη δεκαετία του '60 (με εξαίρεση τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης). Η άνιση αυτή κατανομή της ανάπτυξης, με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα, φαίνεται πως διαχέεται με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο κατανέμεται το ανθρώπινο δυναμικό και οι υποδομές της χώρας σε περιφερειακό επίπεδο τόσο από ποσοτικής πλευράς όσο και από ποιοτικής. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται αν προσέξει κανείς πως περιφέρειες με σημαντική πληθυσμιακή

ενίσχυση όπως η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία, σημειώνουν και την μεγαλύτερη ανάπτυξη στη χώρα μας. Περιφέρειες στις οποίες αντίθετα, σημειώθηκε μείωση πληθυσμού όπως παρατηρείται από την Δυτική Μακεδονία ή την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, έχουν σημειωθεί έντονα αναπτυξιακά προβλήματα.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη ορισμένων περιοχών εν αντιθέσει με τις υπόλοιπες περιοχές στη χώρα μας έπαιξε και η συγκέντρωση ορισμένων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων σε αυτές, όπως συνέβη στην Αττική (υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας), καθώς και στη Κρήτη και τις Κυκλάδες με συγκέντρωση πλήθους υπηρεσιών τουρισμού. (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011).

Επιπλέον, ο έντονος διαχωρισμός που κυριαρχεί μεταξύ κέντρου και περιφέρειας στη χώρα μας, σε επίπεδο συγκέντρωσης κεφαλαίου, υπηρεσιών και δημοσίων αγαθών, αλλά και από δημογραφικής πλευράς, αποτελεί τον σοβαρότερο παράγοντα του προβλήματος των διαπεριφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα (Πλασκοβίτη, 2007).

Θα πρέπει να επισημανθεί επίσης πως, διακρίνεται μία διαχρονική αύξηση σχετικά με τις περιφερειακές ανισότητες, είτε μέσω του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είτε μετρούμενες με μια σειρά άλλων δεικτών. Αυτό έχει σαν άμεση συνέπεια να αυξηθεί ακόμα περισσότερο ο διαχωρισμός μεταξύ κέντρου και περιφέρειας στη χώρα μας και να πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις η απόσταση μεταξύ της Αττικής και των υπολοίπων περιφερειών της χώρας από αναπτυξιακής σκοπιάς. Κατανοείται επομένως πως η περιφερειακή πολιτική, μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων με τα οποία υλοποιήθηκε, αποδείχτηκε ανεπαρκής στην εξάλειψη των φαινομένων αυτών. (Καραβέλη και Τσιώνας 2011).

Αξίζει, ωστόσο να επισημάνουμε το γεγονός πως παρ' ότι από τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης τα μεγάλα αστικά κέντρα παρουσιάζονται σε καλύτερο αναπτυξιακό επίπεδο συγκριτικά με την υπόλοιπη περιφέρεια, εν τούτοις κάτι τέτοιο δεν αντανakλάται εξ ολοκλήρου και στις υφιστάμενες συνθήκες διαβίωσης, πρωτίστως στην Αθήνα, αλλά και γενικότερα στις μεγάλες πόλεις της χώρας. Είναι δεδομένο πως στις μέρες μας το επίπεδο διαβίωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα έχει μειωθεί σημαντικά. Το φαινόμενο αυτό εμφανίστηκε μεταπολεμικά στην Ελλάδα και οφείλεται στην υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού σε αυτές τις περιοχές. Μάλιστα σήμερα, λόγω και της τωρινής κρίσης που βιώνουμε, η οικονομική κατάσταση ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού της Αθήνας και ιδιαίτερα των κατοίκων του ιστορικού της κέντρου, είναι εξαιρετικά δυσχερής. Από τα παραπάνω κατανοείται εύκολα το γεγονός πως οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να αποδώσουν

το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης σε μία περιφέρεια, ωστόσο υπάρχει πολλές φορές τεράστια διαφορά των συνθηκών που αποτυπώνονται από τους δείκτες σε σχέση με την πραγματική ποιότητα ζωής του πληθυσμού (Καραβέλη και Τσιώνας 2011).

Στην εξέταση και τον υπολογισμό των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο στην χώρα μας παρατηρούνται επίσης και ορισμένες αδυναμίες. Μία από αυτές συνδέεται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το οποίο αποτελεί τον βασικό δείκτη μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων. Ο συγκεκριμένος δείκτης, αν και ευρέως διαδεδομένος, παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα, αφού συχνά δεν αποδίδεται το πραγματικό εισόδημα των κατοίκων σε μια περιφέρεια. Το γεγονός αυτό συμβαίνει κυρίως για τους λόγους που αναλύονται παρακάτω (Πλασκοβίτης, 2007):

- Όλο και με μεγαλύτερη συχνότητα (καθώς αυξάνει το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων) οι ιδιοκτήτες, και πολλές φορές οι εργαζόμενοι, δεν είναι κάτοικοι της περιοχής στη οποία είναι εγκατεστημένη μια επιχείρηση. Το υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα στο νομό Βοιωτίας, για παράδειγμα, απορρέει από το γεγονός ότι στο νομό αυτό χωροθετούνται απλά οι παραγωγικές μονάδες που ώθησαν εκτός Αττικής οι αναπτυξιακοί νόμοι. Επιπλέον, το υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα που παρατηρείται στο νομό Δωδεκανήσου, αιτιολογείται θα λέγαμε λόγω των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων οι οποίες δημιουργήθηκαν με χρήση «εξωγενούς» κεφαλαίου και λειτουργούν με πολλούς «εισαγόμενους» εποχιακούς εργαζόμενους.
- Η έκταση της παραοικονομίας, η οποία δεν καταγράφεται στο ΑΕΠ εμφανίζει σημαντικές περιφερειακές διαφοροποιήσεις.
- Οι μεταβιβαστικές πληρωμές (μεταναστευτικά εμβάσματα, εισοδηματικές ενισχύσεις, συντάξεις κλπ.) δεν είναι αναλογικά κατανεμημένες στις περιφέρειες.

Ένας δεύτερος εκ των συνηθέστερων δεικτών μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων είναι η ανεργία ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού. Παρά το ότι αποτελεί δείκτη απλούστερο στον ορισμό του, η ακρίβειά της επηρεάζεται κυρίως από τη κλαδική διάρθρωση κάθε περιφέρειας. Περιοχές που έχουν αναπτύξει έντονα τον αγροτικό τομέα δημιουργούν προβλήματα στον καθορισμό του ενεργού πληθυσμού (οικογενειακή εργασία), ενώ παράλληλα υποκρύπτεται η εκτεταμένη υποαπασχόληση. Παρόμοιες δυσχέρειες συναντώνται και σε περιοχές με εκτεταμένη

εποχιακή εργασία και αυτοαπασχόληση, όπως συμβαίνει στις τουριστικές περιοχές. (Πλασκοβίτης, 2007).

Ωστόσο, σχετικά με τα προβλήματα που προβάλλονται κατά την έρευνα και τον υπολογισμό των περιφερειακών ανισοτήτων, εκτός από τις αδυναμίες των δεικτών όπως προαναφέρθηκαν, υπάρχει και το πρόβλημα της ύπαρξης ανισοτήτων στο εσωτερικό των περιφερειών. Όπως άλλωστε συμβαίνει με κάθε μέσο όρο, έτσι και με τα μέσα περιφερειακά μεγέθη που υπολογίζονται, υποκρύπτονται σημαντικές ανισότητες στο εσωτερικό των περιφερειών. (Προδρομίδης, 2006)

Σύμφωνα με τον Προδρομίδα (2006) μάλιστα, οι περιφερειακές ανισότητες, φαίνεται πως δεν έχουν καμία συσχέτιση με τα διοικητικά όρια των περιφερειών και των νομών στη χώρα μας. Αντιθέτως αυτές συσχετίζονται με τα διαφορετικά γεωγραφικά, δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά ανά περιοχή. Σε ορισμένες δηλαδή γεωγραφικές (συνήθως απομακρυσμένες) περιοχές, όπως είναι κυρίως οι ορεινές ή νησιωτικές, αλλά και σε υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων, παρατηρούνται, προβλήματα πολύ μεγαλύτερης έκτασης και σημασίας από αυτά που φανερώνονται από την διερεύνηση των οικονομικών δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο ή ακόμα και σε επίπεδο νομού (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011).

Πολλοί είναι οι ερευνητές που ασχολήθηκαν με το να προτείνουν περισσότερο σύνθετους δείκτες για τη μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, λόγω κυρίως της αδυναμίας του ΑΕΠ να αποτυπώσει πλήρως την περιφερειακή ανάπτυξη και ευημερία. Ένα παράδειγμα τέτοιων δεικτών αποτελεί ένας σύνθετος δείκτης ανάπτυξης και ευημερίας ο οποίος στις παραμέτρους των υπολογισμών περιλαμβάνει μεταβλητές όπως ο τουρισμός, η γεωγραφία μιας περιοχής, ο αστικός ή ο ενεργός πληθυσμός, το δηλωθέν εισόδημα, το κλαδικό ΑΕΠ, οι αποταμιεύσεις και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Τα αποτελέσματα από τον υπολογισμό ενός τέτοιου σύνθετου δείκτη παρουσιάζουν σημαντικές περιφερειακές ανισότητες αναφορικά με τη χώρα μας, και μάλιστα σε μεγαλύτερο έκταση από τις αντίστοιχες ανισότητες που υπολογίζονται με βάση τον δείκτη του κατά κεφαλήν εισοδήματος. (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011).

4. Θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης και Κριτική Προσέγγιση

4.1. Εισαγωγή στις Θεωρίες Περιφερειακής Ανάπτυξης

Οι διαφορές και ανισότητες που παρατηρούνται στις παραγωγικές δομές των περιφερειών θα πρέπει να αποδοθούν στη διαφορετική πορεία ανάπτυξης που ακολουθεί κάθε περιφέρεια. Το ζήτημα της περιφερειακής ανάπτυξης είναι κεντρικό ζήτημα για την περιφερειακή θεωρία. Οι θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης καλούνται να απαντήσουν σε μια σειρά ερωτημάτων: πώς προκαλείται η ανάπτυξη σε μια περιοχή και γιατί εμφανίζονται ανισότητες ανάμεσα στις περιφέρειες; Γιατί άλλες περιοχές αναπτύσσονται και συγκεντρώνουν πληθυσμό και δραστηριότητες ενώ άλλες παραμένουν προβληματικές περιοχές, στάσιμες ή συνεχώς φθίνουσες; Μ' άλλα λόγια, πώς μπορεί να ερμηνευθεί η επιλεκτική αυτή εμφάνιση της ανάπτυξης και η δημιουργία των περιφερειακών ανισοτήτων;

Συγκεκριμένα, στη θεωρητική συζήτηση για το χαρακτήρα της περιφερειακής ανάπτυξης γεννιέται το ερώτημα: προς τα πού τείνουν μακροπρόθεσμα οι περιφερειακές ανισότητες, να ισορροπήσουν ή να ενταθούν; Η απάντηση που δίνεται από τις αντίστοιχες θεωρητικές κατευθύνσεις αποτελεί κατά κάποιο τρόπο «αρχική θέση» η οποία δεν υποβάλλεται σε διαδικασία επαλήθευσης.

Οι θεωρητικές απόψεις που εντάσσονται στην κατεύθυνση των Μοντέλων Ισορροπίας θεωρούν εξαρχής ως δεδομένο ότι κάτω από τη λειτουργία των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς οι περιφερειακές ανισότητες θα τείνουν μακροπρόθεσμα να ισορροπήσουν. Αντίθετα, οι θεωρίες Άνισης Περιφερειακής Ανάπτυξης θεωρούν ότι οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς είναι αυτοί που προκαλούν δομικά την ανισορροπία (Ανδρικοπούλου, 1995).

Οι τελευταίες αυτές θεωρητικές απόψεις διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: την Αιτιακή Συσσώρευση, που αποτελεί περισσότερο μία χωρική θεωρία η οποία βλέπει την ανάπτυξη να πολώνεται μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών και τους Πόλους Ανάπτυξης που στηρίζονται στη δομική αλλαγή που προκαλεί σ' ολόκληρη την οικονομία η επιλεκτική διαδικασία συγκέντρωσης της ανάπτυξης σε ορισμένα μόνον σημεία του παραγωγικού συστήματος (Ανδρικοπούλου, 1984).

Η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, η χωρική συγκέντρωση και το πλέγμα σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων είναι τρεις παράγοντες που φαίνεται πως επηρεάζουν καθοριστικά την αναπτυξιακή διαδικασία. Αν και η σημασία του κάθε παράγοντα είναι μεγάλη, ο τρόπος που αυτοί λειτουργούν και συνδυάζονται μεταξύ τους δεν

ερμηνεύεται επαρκώς από καμία από τις παραπάνω θεωρητικές απόψεις (Κόνσολας 1983, Καζάκος 1984, Λαμπριανίδης 1992).

4.2. Τα αδύνατα σημεία των θεωριών – μία κριτική προσέγγιση

Τα αδύναμα σημεία των θεωριών αυτών συνδέονται κυρίως με δύο κεντρικά ζητήματα: τη διαμόρφωση και λειτουργία των περιφερειακών ανισοτήτων και τις διαδικασίες διάχυσης της ανάπτυξης σε άλλες περιοχές.

Το πρώτο ευαίσθητο σημείο είναι οι περιφερειακές ανισότητες και ο ρόλος που θεωρείται ότι παίζουν στην αναπτυξιακή διαδικασία. Μέσα από τη λογική του Μοντέλου Ισορροπίας φαίνεται ότι η ίδια η αναπτυξιακή διαδικασία χρειάζεται τις περιφερειακές ανισότητες για να λειτουργήσει. Οι περιφερειακές ανισότητες σύμφωνα με τη θεωρία, αποτελούν τον μηχανισμό μέσα από τον οποίο κινητοποιούνται οι συντελεστές παραγωγής και μέσα από τον οποίο προκύπτει η συνολική μεγέθυνση της οικονομίας. Αν πράγματι αυτό συμβαίνει και η ελεύθερη αγορά στηρίζεται στις ανισότητες για να λειτουργήσει, τότε είναι πολύ πιθανόν, ακριβώς γι' αυτό το λόγο, να έχει και σημαντικά πλεονεκτήματα από την αναπαραγωγή τους. Πάντως, η εμπειρική πραγματικότητα δείχνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες δεν φαίνεται μακροχρόνια να εξισορροπούνται από μόνες τους (Holland 1976).

Αν η ύπαρξη των περιφερειακών ανισοτήτων είναι μια νομοτέλεια της οργάνωσης της αγοράς, πώς αυτές εκδηλώνονται και λειτουργούν και κάτω από ποιες διαδικασίες ή δράσεις της περιφερειακής πολιτικής θα μπορούσαν να ανατραπούν; (Holland 1976).

Από την άλλη πλευρά, η Θεωρία των Πόλων Ανάπτυξης, όπως διατυπώθηκε από τον Perroux, δεν ασχολείται ιδιαίτερα με τις περιφερειακές ανισότητες. Η έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη ως επιλεκτική διαδικασία συγκέντρωσης σε ορισμένα σημεία (πόλους ανάπτυξης, κινητήριες βιομηχανίες) και δευτερευόντως στο γεγονός ότι η χωρική συγκέντρωση ενισχύει αυτή την επιλεκτική εμφάνιση της ανάπτυξης. Η ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων νοείται έτσι ως δομικό χαρακτηριστικό και αποτέλεσμα αυτού του τρόπου ανάπτυξης. Το κεντρικό ερώτημα από την πλευρά της θεωρίας είναι ποιες είναι οι συνθήκες μέσα από τις οποίες δημιουργούνται οι πόλοι ανάπτυξης, ενώ το ίδιο ζήτημα από την πλευρά της περιφερειακής πολιτικής είναι πώς οι συνθήκες αυτές μπορούν να δημιουργηθούν ή να μεταφερθούν και σε άλλες περιοχές. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι πόλοι ανάπτυξης λειτουργούν με τις ίδιες

άνισες και επιλεκτικές διαδικασίες τόσο στο εσωτερικό των περιοχών στις οποίες βρίσκονται όσο και στη σχέση τους με άλλες περιοχές (Allen και MacLennan 1970, Hansen 1968, Cohen 1969, Delors 1978).

Το δεύτερο ευαίσθητο σημείο είναι η διαδικασία διάχυσης της ανάπτυξης από τις πλούσιες στις φτωχές περιοχές και οι συνθήκες μέσα από τις οποίες η διάχυση αυτή μπορεί να υλοποιηθεί. Τα φαινόμενα διάχυσης δεν απασχολούν σοβαρά τις Θεωρίες Ισορροπίας, στο βαθμό που η ανάπτυξη θεωρείται ως μια διαδικασία που προκύπτει από την ελεύθερη κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, «διαχέεται» δηλαδή ελεύθερα προς όλες τις κατευθύνσεις.

Η διάχυση της ανάπτυξης είναι το κατεξοχήν πρόβλημα στο οποίο θα πρέπει να απαντήσουν οι Θεωρίες Ανισορροπίας. Με ποιο τρόπο δηλαδή η ανάπτυξη, μέσα από μια διαδικασία που είναι ισχυρά συγκεντρωτική, διαχέεται και σε άλλες περιοχές ή τομείς της οικονομίας. Σύμφωνα με τη θεωρία της Αιτιακής Συσσώρευσης, η περιορισμένη διάχυση που εμφανίζεται, οφείλεται στη δυναμική της ίδιας της αναπτυξιακής διαδικασίας στις κεντρικές αναπτυγμένες περιοχές. Η συσσωρευμένη ανάπτυξη των περιοχών αυτών προκαλεί δευτερογενώς θετικές επιπτώσεις, με τη διάχυση της ανάπτυξης και στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Οι θετικές επιπτώσεις είναι περιορισμένες, γι' αυτό υπάρχει και ο φαύλος κύκλος πόλωσης μεταξύ αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων περιοχών. Επίσης, οι επιπτώσεις αυτές (αύξηση της ζήτησης αγροτικών προϊόντων, αύξηση εισοδημάτων κλπ.) δεν δημιουργούν πρωτογενείς συνθήκες ανάπτυξης, του τύπου και του χαρακτήρα της ανάπτυξης που εμφανίζεται στις κεντρικές περιοχές (ανάπτυξη βιομηχανίας και υπηρεσιών). Η άποψη αυτή εμφανίζεται με διάφορους τρόπους στις περισσότερες θεωρίες άνισης ανάπτυξης σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο (θεωρίες άνισης ανταλλαγής, εξαρτημένης ανάπτυξης κλπ.) (Καυκαλάς 1981).

Στη θεωρία των Πόλων Ανάπτυξης, η διάχυση αποτελεί κεντρική διαδικασία, αφού η ίδια η λειτουργία των πόλων στηρίζεται στη δυναμική των σχέσεων και διασυνδέσεων που δημιουργούνται στο σύνολο της οικονομίας. Παρά την κεντρική θέση της, όμως, η διαδικασία μέσα από την οποία υλοποιείται αυτή η διάχυση παραμένει τελικά ασαφής. Ποια είναι τα κανάλια μέσα από τα οποία διαχέεται η ανάπτυξη; Ποια είναι η φύση των σχέσεων που δημιουργούνται και, κυρίως, ποια η χωρική τους εμβέλεια; Παρά το γεγονός ότι η χωρική συγκέντρωση θεωρείται ότι ευνοεί τη δημιουργία των πόλων ανάπτυξης, οι θετικές επιπτώσεις που αυτοί έχουν, μέσω των πολλαπλασιαστικών τους συνεπειών σε άλλες επιχειρήσεις ή και οικονομικούς

κλάδους, θεωρείται ότι επεκτείνονται στο «σύνολο της οικονομίας». Το ερώτημα είναι σε ποιο «χώρο» εντοπίζεται αυτό το σύνολο: στο τοπικό-περιφερειακό παραγωγικό σύστημα, στην εθνική οικονομία ή ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο; Η εμπειρία από τη λειτουργία των βιομηχανικών συμπλεγμάτων που εγκαταστάθηκαν στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, έδειξε ότι οι θετικές επιπτώσεις αφορούσαν την εθνική οικονομία στην καλύτερη περίπτωση παρά το παραγωγικό σύστημα της συγκεκριμένης περιοχής στην οποία χωροθετήθηκαν (Allen και MacLennan 1970, Hansen 1968, Cohen 1969, Delors 1978).

Τέλος, κάνοντας μία γενικότερη κριτική με βάση τα παραπάνω, θα πρέπει να αναφέρουμε πως οι υπάρχουσες θεωρίες θα πρέπει να αμφισβητηθούν και να προκύψουν νέες ως αποτέλεσμα από στοιχεία και όχι από αναπόδεικτες υποθέσεις. Μια πληθώρα από υπάρχουσες θεωρίες ή προσεγγίσεις είναι συνήθως διαθέσιμη για τον ερευνητή έτσι ώστε να τις αναπτύξει και να τις υιοθετήσει. Οι υπάρχουσες θεωρίες όμως δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανούσιο σεβασμό εάν βρίσκονται σε αντίθεση ακόμα και με λίγα κομμάτια των εμπειρικών στοιχείων. Δεν υπάρχει καμία απλή μέθοδος μέσω της οποίας ένας αριθμός ξεχωριστών δεδομένων μπορεί να συμφιλιωθεί μέσα στα πλαίσια μιας θεωρίας. Μια σημαντική επιρροή είναι το γενικό πλαίσιο ιδεών το οποίο λαμβάνει υπόψη ο ερευνητής (Massey and Meegan, 1985).

4.3. Περιφερειακή πολιτική – Μία κριτική προσέγγιση

4.3.1. Κριτική προσέγγιση της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ε.Ε. και τη χώρα μας

Με βάση με την τρέχουσα επίσημη θέση, οι περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση υποχωρούν, ως αποτέλεσμα και της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής (Μιχαηλίδης 2011).

Ωστόσο, είναι γεγονός πως εκφράζονται ορισμένα ερωτηματικά σχετικά με την αποτελεσματικότητα και την ουσιαστική συμβολή της Περιφερειακής Πολιτικής της Ε.Ε. σε ότι έχει να κάνει με τη σύγκλιση και την οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών των κρατών – μελών, καθώς και με το επιστημολογικό πλαίσιο και τις κατευθύνσεις της Πολιτικής Συνοχής.

Σύμφωνα με την έρευνα στα παραπάνω θέματα, τις περισσότερες των περιπτώσεων παρατηρείται πως οι διαφορές στο κ.κ. ΑΕΠ μεταξύ των κρατών – μελών τείνουν να μειώνονται. Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί πως κάτι τέτοιο δεν παρατηρείται σε ότι αφορά το εσωτερικό των κρατών αυτών. Αντιθέτως θα μπορούσαμε να πούμε πως

στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό των κρατών, είτε παραμένουν σταθερές, είτε πολλές παρουσιάζουν αύξηση (όπως συμβαίνει κυρίως τη δεκαετία του 1990). Οι πιο πλούσιες δε περιφέρειες των χωρών που χρήζουν ενίσχυσης, οι οποίες είναι και σε θέση να αξιοποιήσουν με καλύτερο τρόπο τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα, παρουσιάζουν καλύτερες επιδόσεις, και με αυτόν τον τρόπο βελτιώνουν την γενικότερη εικόνα της συνοχής στο εσωτερικό της Ε.Ε. (Δρακάκη, 2006).

Το πιο πάνω συμπέρασμα επαληθεύεται, εξετάζοντας την αναπτυξιακή πορεία κάθε ευρωπαϊκής περιφέρειας όχι ως προς το μ.ο. της ΕΕ-27 αλλά π.χ. ως προς το μέσο όρο των δέκα «πλουσιότερων» περιφερειών. Από την εν λόγω εξέταση συμπεραίνεται μια τελείως διαφορετική εικόνα. Σε σύνολο 274 ευρωπαϊκών Περιφερειών, 194 στην περίοδο 1996-2007, παρουσίασαν σημαντική καθυστέρηση όσον αφορά στη «σύγκλιση» και μόνο 70 σημείωσαν βελτίωση. Αν θέλαμε να εστιάσουμε δε, στις ελληνικές περιφέρειες, θα παρατηρούσαμε πως μια εικοσαετία εφαρμογής της Πολιτικής της συνοχής δεν φαίνεται να συνέβαλλες σημαντικά στη «σύγκλιση».

Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί πως, με βάση την στρατηγική «Ευρώπη 2020», παρατηρείται απώλεια του «αναδιανεμητικού χαρακτήρα της περιφερειακής πολιτικής, η οποία είναι βέβαιο σχεδόν πως θα επιφέρει όξυνση των ανισοροπιών μεταξύ πλουσιότερων και φτωχότερων περιφερειών της Ευρώπης (Μιχαηλίδης 2011). Με βάση τα όσα σημειώθηκαν παραπάνω, προκύπτουν δύο βασικές σχολές σκέψης, που αφορούν την δράση των Διαρθρωτικών Ταμείων. Πολλοί είναι οι μελετητές που ισχυρίζονται πως η δράση τους όχι μόνο δεν βοηθάει αλλά αποπροσανατολίζει και αποτελεί εμπόδιο στην ορθολογική διανομή των πόρων στην Ε.Ε.. Με αυτόν τον τρόπο αμφισβητείται από μία μάλλον νεοφιλελεύθερη σκοπιά η φιλοσοφία και η εφαρμογή της Πολιτικής Συνοχής. Αν αναλογιστεί κανείς την περιορισμένη και απογοητευτική για ορισμένους συμβολή στην βιώσιμη ανάπτυξη, την οικονομική μεγέθυνση και την ανταγωνιστικότητα, οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ασκούν πιέσεις ώστε να επαναπροσδιοριστεί ή ακόμα και να καταργηθεί η περιφερειακή πολιτική. Ορισμένες μάλιστα φορές εξάγεται το συμπέρασμα ότι μέλημα της περιφερειακής πολιτικής αποτελεί περισσότερο η αναδιανομή του εισοδήματος, με γνώμονα την πολιτική ισορροπία, στην οποία βασίζεται περισσότερο η Ε.Ε. και όχι τόσο η οικονομική ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων κρατών – μελών. Υπάρχει ωστόσο και η ομάδα αυτών που υποστηρίζουν ότι η Πολιτική Συνοχής θα πρέπει να συνεχίσει τη δράση της και μάλιστα λόγω της φύσης και της επιμονής των

περιφερειακών ανισοτήτων, να γίνει ακόμα πιο στοχευμένη στις περιφέρειες με σημαντική αναπτυξιακή υστέρηση (Δρακάκη, 2006).

Το βασικό συμπέρασμα που εξάγεται από την Πολιτική Συνοχής, είναι ότι η τάση μείωσης των ανισοτήτων, παρουσιάζεται ισχυρότερη μεταξύ χωρών, παρά στο εσωτερικό αυτών, μεταξύ δηλαδή των περιφερειών τους. Παρά το γεγονός πως δεν είναι δυνατή μία απόλυτη ποσοτική εκτίμηση, θεωρείται πολύ πιθανό πως με την απουσία τέτοιου είδους ενισχύσεων, δεν θα υπήρχε περιφερειακή σύγκλιση και μάλιστα εκτιμάται πως οι περιφερειακές ανισότητες θα αυξάνονταν. Γενικώς, θα λέγαμε πως αποτελεί κοινή αποδοχή οι θετικές συνέπειες των Διαρθρωτικών Ταμείων στις φτωχότερες και πιο αδύναμες χώρες της Ε.Ε. και τις περιφέρειές τους, όχι απαραίτητα με τη συμβολή τους στη σύγκλιση, αλλά πολλές φορές με την αποτροπή τους από την περεταίρω απόκλιση. Ακόμη σημαντική είναι η διαπίστωση, ότι τα οφέλη της περιφερειακής στήριξης (μέσω της δράσης των Διαρθρωτικών Ταμείων), αντικατοπτρίζονται πολύ περισσότερο σε σχετικά πιο αναπτυγμένες περιφέρειες των κρατών – μελών, οι οποίες λόγω της αυτάρκειάς τους είναι σε θέση να διεκδικήσουν και να διαχειριστούν με πιο αποτελεσματικό τρόπο τους πόρους που διανέμονται.

Ένα ακόμα σημείο στο οποίο εστιάζεται η κριτική αναφορικά με την Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε., είναι ο παραμερισμός της κοινωνικής διάστασης. Συγκεκριμένα, αν και όλα τα επίσημα έγγραφα κάνουν λόγο για οικονομική και κοινωνική συνοχή, και θέτουν ως ισάξιους και εξίσου καθοριστικής σημασίας αυτούς τους δύο όρους, όπως φαίνεται στη πορεία δεν δόθηκε η απαιτούμενη σημασία στην κοινωνική διάσταση. Σε αντίθεση με την περιφερειακή – οικονομική συνοχή που επιδιώκεται ολοένα και περισσότερο, η κοινωνική πολιτική δεν επιδιώχθηκε συστηματικά σε υπερεθνικό επίπεδο.

Όπως αναφέρει και η Massey υπάρχει μια συχνή τάση να μένουμε επικεντρωμένοι στο οικονομικό ζήτημα αν και τα ζητήματα ανάπτυξης είναι περισσότερο περίπλοκα από μία καθαρά οικονομική σκοπιά. Μια παραδοσιακή μαρξιστική θεώρηση θα έτεινε να τονίσει το γεγονός ότι οι φορείς κρατική εξουσίας θα έπαιρναν αποφάσεις που θα ωφελούσαν τα συμφέροντα του κεφαλαίου μιας και το ιμπεριαλιστικό κράτος εκφράζει αυτά τα συμφέροντα (Massey, 2013).

Αναφορικά με την αξιολόγηση της Κοινοτικής συμβολής στην περιφερειακή ανάπτυξη και στη σύγκλιση προς τον κοινοτικό μέσο όρο, γενικότερα των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών – μελών, αλλά και ειδικότερα της χώρας μας, υπάρχουν ορισμένα μεθοδολογικά προβλήματα όπως είναι (Δρακάκη, 2006):

- Ο έλεγχος της υποθετικής περίπτωσης κατά την οποία η περιφερειακή πολιτική θα υπήρχε, αλλά θα είχε ένα άλλο εύρος, άλλη μορφή και συνεπώς διαφορετικά αποτελέσματα.
- Η αξιολόγηση της ταυτόχρονης δράσης ενός πλήθους εθνικών – κρατικών πολιτικών που δρουν παράλληλα και μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση και το επίπεδο της περιφερειακής ανάπτυξης ενός κράτους – μέλους.
- Η αδυναμία ελέγχου της περίπτωσης στην οποία ελλείπει Ε.Ε., την πλήρη ευθύνη της περιφερειακής πολιτικής θα είχε αναλάβει μία αντίστοιχη εθνική πολιτική.

Με δεδομένο πως τα κοινοτικά κονδύλια προκύπτουν από μία διαδικασία αναδιανομής του εισοδήματος μεταξύ των κρατών – μελών, αυτό το οποίο διαφοροποιείται είναι ο βαθμός συνδρομής και απολαβής κάθε κράτους, καθώς επίσης και ο τρόπος που θα αξιοποιηθούν και θα διαχειριστούν οι πόροι, μέσω συγκεκριμένων πολιτικών. Ο ρόλος που παίζει η συνδρομή της διαρθρωτική στήριξης της Ε.Ε. είναι βασικός, σε συνδυασμό με την εκάστοτε εθνική πολιτική. Έτσι γίνεται εύκολα κατανοητό πως η ραγδαία βελτίωση μιας εθνικής ή περιφερειακής οικονομίας οφείλεται σε ένα πλήθος πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων. Το παράδειγμα της Ιρλανδίας είναι χαρακτηριστικό, καθώς αποτελεί μία χώρα η οποία αναπτύχθηκε με μεγάλους ρυθμούς, ενώ οι οικονομικές ενισχύσεις της, σαν ποσοστό του ΑΕΠ ήταν αρκετά λιγότερες από τις αντίστοιχες της χώρας μας ή της Πορτογαλίας.

Συγκεκριμένα, αναφορικά με τη χώρα μας, από την περίοδο ένταξης της στην Ε.Ε. έως και σήμερα, υπήρξε αποδέκτης χρηματοδοτικής στήριξης από την Κοινότητα, και μάλιστα με κλιμακωτό ύψος ποσού με την πάροδο του χρόνου στο πλαίσιο της γενικότερης κλιμάκωσης των χρηματοδοτήσεων προς τις χώρες και τις περιφέρειες που παρουσιάζουν αναπτυξιακές ανάγκες. Αυτό που συμπεραίνεται ωστόσο, είναι ότι ενώ η ανάπτυξη σε απόλυτα μεγέθη των περιφερειών όλη αυτή τη χρονική περίοδο παρουσιάζεται συνεχής και διαρκής, δεν διαμορφώνεται μία ξεκάθαρη εικόνα αναφορικά με τη σχετική θέση των περιφερειών της χώρα μας στο σύνολο της χώρας και της Ε.Ε.. Η άποψη που επικρατεί, με βάση τα στοιχεία και τις αναφορές της Ε.Ε., είναι πως ενώ έχει πραγματοποιηθεί μία γενικευμένη σύγκλιση των περιφερειών της χώρας μας, πλησιάζοντας τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, εν τούτοις η σύγκλιση αυτή δεν είναι ομοιογενής χωρικά καθώς παρατηρείται διαφοροποίηση στο επίπεδο σύγκλισης ανάμεσα στις περιφέρειες. Συνεπώς καταλαβαίνουμε πως, συνολικά η χώρα μας

βελτιώνει τη θέση της στην Ε.Ε., ωστόσο οι περιφέρειες παρουσιάζουν σημαντική ανομοιογένεια, διατηρώντας έτσι τις περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό της (Δρακάκη, 2006).

Ορισμένες παρατηρήσεις που αξίζουν να αναφερθούν σχετικά με τα παραπάνω σημεία της αξιολόγησης της περιφερειακής πολιτικής προς την Ευρώπη αλλά και προς τη χώρα μας, είναι οι παρακάτω:

- Η μέχρι σήμερα ευρωπαϊκή πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής φαίνεται να ευνοεί περισσότερο τη σύγκλιση οικονομικών επιδόσεων και εισοδηματικών επιπέδων μεταξύ των χωρών μελών παρά τη σύγκλιση των περιφερειών εντός των κρατών μελών (eurostat, 2005).

- Συγκεκριμένα για την Ελλάδα ο στόχος της ανάπτυξης της χώρας και της σύγκλισης προς τον κοινοτικό μέσο όρο φαίνεται πως επιτεύχθηκε ως ένα βαθμό, ωστόσο ο στόχος της σύγκλισης των ελληνικών περιφερειών φαίνεται να μην επιτυγχάνεται καθώς δεν παρουσιάζεται καμία βελτίωση (Δρακάκη 2006).

- Ενώ παρατηρείται μείωση του βαθμού συγκέντρωσης του ΑΕΠ στον παραδοσιακό πυρήνα της Ευρώπης, εντός των κρατών μελών η οικονομική δραστηριότητα παρουσιάζει μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση στις περιοχές των πρωτευουσών (European Commission 2007)

- Η Ελλάδα παρουσιάζει έναν από τους πιο ψηλούς βαθμούς απόκλισης σε επίπεδο Ε.Ε., μεταξύ των περιφερειών και των περιφερειακών ενοτήτων (πρώην νομών) της.

- Η απόκλιση μεταξύ των ελληνικών περιφερειών στη βάση του κ.κ.ΑΕΠ είναι απλώς ενδεικτική, σε κάποιο βαθμό και παραπλανητική, αφού η ευημερία μιας περιφέρειας είναι συνάρτηση ενός πλήθους παραμέτρων, όπως πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, περιβαλλοντική ποιότητα, διαθέσιμο ανθρώπινο κεφάλαιο, υποδομές έρευνας και τεχνολογίας κ.ά.

- Η τροποποίηση της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής προς εξυπηρέτηση των στόχων της ανανεωμένης στρατηγικής της Λισαβόνας έχοντας ως γνώμονα την ανταγωνιστικότητα φαίνεται να ευνοεί τους ήδη κυρίαρχους πόλους ανάπτυξης και τα μητροπολιτικά κέντρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007).

Ενδιαφέρον σχετικά με τα παραπάνω παρουσιάζει η μελέτη της Massey (2013), η οποία αμφισβητεί τις καθιερωμένες αντιλήψεις και τονίζει τις νωθρές υποθέσεις των υπεύθυνων λήψης πολιτικών αποφάσεων, των ακαδημαϊκών κ.α. οι οποίοι επικεντρώνουν την προσοχή στους ανθρώπους που εξαναγκάζονται να

προσαρμοστούν στις νέες οικονομικές πραγματικότητες, αντί σε αυτούς που ωφελούνται από αυτές. Υποστηρίζει επίσης πως οι παλιοί τρόποι σκέψης και οι επικρατούσες πολιτικές πανάκειας που εφαρμόστηκαν όλα αυτά τα χρόνια απέτυχαν ολοκληρωτικά στο στόχο τους. Τονίζει την αναγκαιότητα της ύπαρξης ενός συνόλου πολιτικών δράσεων με τις οποίες θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να ελαχιστοποιηθούν οι υπάρχουσες χωρικές ανισότητες και διαχωρισμοί όπως επίσης υπογραμμίζει και την ανάγκη να εξερευνηθούν και να αναγνωριστούν οι μηχανισμοί που παράγουν αυτή την ανισότητα και αυτούς τους διαχωρισμούς.

Αντί να επεξηγεί τα πάντα υπό τους όρους της αποτυχίας της αγοράς ή της ημιτελούς αγοράς η Doreen Massey στρέφει την προσοχή όχι μόνο στο βαθμό αλλά πολύ περισσότερο στους τρόπους με τους οποίους οι χωρικές ανισότητες και διαχωρισμοί του εργατικού δυναμικού ευνοούν τη συνεχόμενη άνιση χωρική ανάπτυξη και ανισότητα.

Αναγνωρίζει έναν περίπλοκο πλέγμα χωρικών διαπραγματεύσεων μέσω των οποίων οι τοπικές ιεραρχίες μπορούν να αντιπραχθούν και να επαναπροσδιοριστούν και τονίζει τους τρόπους με τους οποίους οι τοπικές διαφοροποιήσεις αντιμετωπίζονται ενεργά μέσω των στρατηγικών των επενδύσεων μεγάλων εταιρειών. Αντί να αποτελούν περισσότερο ή λιγότερο δεδομένους χώρους μέσω των οποίων οι κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις επιτελούν το έργο τους, η Massey υποστηρίζει την αναγκαιότητα άσκησης κατάλληλης πολιτικής για τις περιοχές, ώστε αυτές να μετατραπούν σε ενεργούς συμμετοχούς στη διαμόρφωση των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών.

Τονίζει το γεγονός πως είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε ότι δεν υπάρχουν γεωγραφικά απόλυτα μιας και ο χώρος καθορίζεται απαραιτήτως μέσα από τους συσχετισμούς των ανθρώπων, των αντικειμένων και των γενικότερων πλαισίων. Ωστόσο υπάρχει ανάγκη επαναπροσδιορισμού, τόσο του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι συσχετισμοί λειτουργούν, όσο και των προτύπων που αναδεικνύονται.

4.3.2. Κριτική αξιολόγηση θεσμικών προβλέψεων

Εξετάζοντας κανείς τόσο τις θεσμικές προβλέψεις στη χώρα μας για την περιφερειακή ανάπτυξη, όσο και από τις αντίστοιχες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διαπιστώνει ότι οι στόχοι της περιφερειακής πολιτικής, ακόμα περισσότερο δε ο στόχος της αντιμετώπισης των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο, δεν είναι ούτε δεδομένοι ούτε εύκολα καθορισμένοι και μετρήσιμοι. Η έλλειψη αυτή συνεπάγεται ιδιαίτερες δυσκολίες σε ότι αφορά στη διερεύνηση των επιπτώσεων της περιφερειακής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει για τον λόγο ότι τα κριτήρια αξιολόγησης ποικίλλουν, ενώ οι πηγές πληροφόρησης και τα πραγματικά δεδομένα είτε δεν είναι ολοκληρωμένα, είτε σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι διαθέσιμα.

Η παραπάνω δυσχέρεια αντικατοπτρίζεται ξεκάθαρα στην εξέταση του ρόλου των ανισοτήτων στο σχεδιασμό, εφαρμογή και αξιολόγηση της περιφερειακής πολιτικής (εθνικής και ευρωπαϊκής) όσο και στην εξέταση ειδικών πτυχών της άσκησης της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε εθνικό χωρικό πλαίσιο. Παρά το γεγονός ότι η αντιμετώπιση των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο διακηρύσσεται άμεσα μέσω της Ε.Ε., ή έμμεσα μέσω της χώρας μας, η εφαρμογή των πολιτικών φαίνεται να βασίζεται στην αντίληψη ότι η ανάπτυξη θα οδηγήσει και στη μείωση των ανισοτήτων. Αντίθετα, δεν υποστηρίζεται η θεώρηση της μείωσης των ανισοτήτων μέσω της περιφερειακής πολιτικής και κοινωνικής – περιφερειακής δικαιοσύνης ως στόχο αυτοδύναμου αλλά και μέσο προώθησης της αναπτυξιακής διαδικασίας (Κόνσολας 1997, Χατζημιχάλης 1992, Πετράκος & Ψυχάρης 2004).

4.3.3. Η κατανόηση των αιτιών δημιουργίας άνισης χωρικής ανάπτυξης ως γνώμονας άσκησης ορθής περιφερειακής πολιτικής

Η άσκηση περιφερειακής πολιτικής και η λήψη μέτρων καταπολέμησης της άνισης χωρικής ανάπτυξης, δεν θα πρέπει να βασίζεται μονάχα στο γεγονός ότι υπάρχουν περισσότερες θέσεις εργασίας σε κάποια μέρη σε σχέση με άλλα ή ακόμα και στο ότι υπάρχουνε καλύτερες θέσεις εργασίας σε ορισμένες περιοχές έναντι άλλων φτωχότερων περιοχών. Τέτοιου είδους μέτρα είναι ενδιαφέροντα και σημαντικά για την μείωση των συνεπειών την άνιση ανάπτυξης, ωστόσο δεν είναι ικανά να εξαλείψουν από μόνα τους τις βαθύτερες αιτίες και υπάρχουσες συνθήκες οι οποίες ευθύνονται για την δημιουργία άνιση ανάπτυξης. Η άσκηση περιφερειακής πολιτικής θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί, βασιζόμενη στην αναδιάρθρωση των βαθύτερων δομών οργάνωσης της κοινωνίας και όχι απλώς στην εξάλειψη των αποτελεσμάτων που επιφέρει η άνιση χωρικά ανάπτυξη. Για να γίνει αυτό η άνιση ανάπτυξη πρέπει να γίνει κατανοητή στα πλαίσια των βασικών δομικών τμημάτων (σε αυτή την περίπτωση των καπιταλιστικά τμημάτων) της κοινωνίας. Τα δομικά τμήματα της κοινωνίας αφορούν τις υπάρχουσες κοινωνικές τάξεις. Έτσι επίκεντρο της πολιτικής θα πρέπει να αποτελούν οι συσχετισμοί που αναπτύσσονται μέσα στην οικονομία μιας περιοχής, μιας και αυτή υποτίθεται ότι είναι η πρωταρχική βάση της δομής των κοινωνικών τάξεων. Ο όρος «συσχετισμοί» είναι σημαντικός και είναι στη πραγματικότητα πολύ πιο κατάλληλος από τον όρο «δομικά τμήματα». Και αυτό γιατί οι κοινωνικές τάξεις δεν δομούνται σαν τμήματα που υφίστανται ως διακριτές οντότητες στην κοινωνία αλλά συγκροτούνται επακριβώς σε συσχετισμό η μία με την άλλη.

Η πολιτική στρατηγική θα πρέπει να επικεντρωθεί πρωταρχικά στον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα και τις κοινωνικές τάξεις, έτσι ώστε να υποβαθμίσει την βαθιά ριζωμένη συνήθεια αντίληψης των κοινωνιών στο πλαίσιο ιεραρχιών, πυραμίδων, στρωμάτων κλπ. Οι διαφορετικές κοινωνικές τάξεις στη κοινωνία ορίζονται μέσω των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους και σε οικονομικούς όρους μέσω του γενικού διαχωρισμού του εργατικού δυναμικού. Η γενική δομή αυτών των συνόλων σχέσεων προσδιορίζει τη δομή των οικονομικών όψεων της κοινωνίας. Ένα σημαντικό στοιχείο με το οποίο θα πρέπει να σχετίζεται οποιαδήποτε έννοια άνιση ανάπτυξης επομένως είναι η χωρική δόμηση αυτών των σχέσεων, δηλαδή οι συσχετισμοί παραγωγής, οι οποίοι αποτελούν άνισες σχέσεις και υπονοούν θέσεις κυριαρχίας και υποταγής (Massey 1994).

4.4. Περιφερειακές ανισότητες και οικονομική κρίση

4.4.1. Η επίδραση της κρίσης στις περιφερειακές ανισότητες και στην χωροκοινωνική αλληλεγγύη

Παρά τον μακροοικονομικό και χρηματοπιστωτικό χαρακτήρα που έχουν οι κυρίαρχες ερμηνείες σχετικά με την κρίση, μεγάλη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί και γεωγραφικά της χαρακτηριστικά.

Τα θεμέλια της κρίσης είναι εδραιωμένα στην άνιση γεωγραφική - περιφερειακή ανάπτυξη, η οποία χαρακτηρίζει τις χωρο-κοινωνικές δομές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δημόσιο χρέος δεν αποτελεί την αιτία της τρέχουσας κρίσης αλλά μόνο ένα από τα πεδία όπου εκδηλώνεται. Στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας, συγκεκριμένες ελίτ και περιφερειακοί ηγεμονικοί σχηματισμοί σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, με οικονομικά σημαντικότερη τη Γερμανία, εκμεταλλεύθηκαν την αναπόφευκτη κοινωνική και χωρική αναδιάρθρωση η οποία προήλθε από την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, με στόχο να επανακτήσουν τον πολιτικό και κοινωνικό έλεγχο όχι μόνο απέναντι στις παγκόσμιες αγορές του κεφαλαίου αλλά και εντός της ΕΕ. Η αναδιάρθρωση που πραγματοποιήθηκε στο διάστημα 2000-2005 βασίστηκε στις ήδη υπάρχουσες συνθήκες γεωγραφικά άνισης οικονομικής ανάπτυξης στο εσωτερικό της Ε.Ε.. Μάλιστα οι συνθήκες αυτές ανισορροπίας στη συνέχεια, μετά την καθιέρωση του ευρώ, αυξήθηκαν και εντατικοποιήθηκαν, έτσι ώστε να προκαλέσουν σήμερα νέα αναδιάρθρωση, κατευθυνόμενη όμως αυτή τη φορά από την κρίση (Χατζημιχάλης 2011).

Οι χωρικές ανισότητες δεν είναι ένα απλό αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται ο καπιταλισμός. Αντίθετα μπορούμε να ισχυριστούμε πως αποτελούν βασικό στοιχείο και προϋπόθεση για την αναπαραγωγή του (Hudson 2005, Harvey 2010). Η άνιση γεωγραφική ανάπτυξη, απ' όπου κι αν αυτή προέρχεται, είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στη ανάπτυξη και διατήρηση ατομικών και συλλογικών ανισοτήτων, γεγονός που με τη σειρά του οδηγεί στην δημιουργία κοινωνικών και χωρικών αδικιών (Fainstein 2009, Soja 2010). Προϋπόθεση για την ελάττωση αυτών των ανισοτήτων και κοινωνικών αδικιών αποτελούν τα θεσμικά και άτυπα δίκτυα αλληλεγγύης, καθώς επίσης και η εφαρμογή ενός προγραμματισμού σε διάφορες χωρικές κλίμακες, από το παγκόσμιο και το εθνικό μέχρι το περιφερειακό και το τοπικό. Η χωρικά κοινωνική δικαιοσύνη και αλληλεγγύη αποτελούν βασικές αρχές και αξίες του προοδευτικού προγραμματισμού, ο οποίος επ' ουδενί δεν εφαρμόζεται σήμερα, σε οποιοδήποτε χωρικό επίπεδο. Έτσι στις μέρες μας, με σκοπό την

αντιμετώπισης τις κρίσης, επιβάλλεται μία προσέγγιση των θεωριών και των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης, βασιζόμενη τις αρχές της χωρο-κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης (Χατζημιχάλης 2011).

Μετά την κρίση, είναι φανερό ότι η ευρωζώνη είναι παρουσιάζει προβλήματα σε πολλαπλά επίπεδα. Πέρα από το λεγόμενο δημοκρατικό έλλειμμα, η ευρωζώνη είναι πολλαπλά ελλειμματική ως προς τη σχέση ανάμεσα στο κυρίαρχο κράτος και τις κυρίαρχες εξουσίες και το κυρίαρχο άτομο, όχι μόνο τους καπιταλιστές αλλά ένα λαό με πολίτες που απολαμβάνουν δικαιώματα και μεταξύ αυτών και το κυριαρχικό δικαίωμα της χωροκοινωνικής δικαιοσύνης. Από αυτή την άποψη, η ευρωζώνη έχει όχι μόνο μια αδύναμη κεντρική τράπεζα που δεν λειτουργεί ως δανειστής ύστατης καταφυγής (όπως είναι η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ), αλλά και πολλές οικονομικές πολιτικές και πολλά ρυθμιστικά συστήματα, ιδιαίτερα για κοινωνικά ζητήματα και ζητήματα που αφορούν στις αγορές εργασίας. Το βασικότερο πρόβλημα της ευρωζώνης είναι η χωρική και πολιτική αναπαράσταση των πολιτών, οι οποίοι δεν αυτοαναφέρονται ως «Ευρωπαίοι» αλλά μονάχα ως Γερμανοί, Γάλλοι, Έλληνες, Ισπανοί, Ιρλανδοί κ.ο.κ. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι ότι με την πρώτη κρίση αναπαρήχθησαν εθνικιστικές και ανταγωνιστικές συμπεριφορές, οι οποίες απέχουν αρκετά από την ιδέα της «Ενωμένης Ευρώπης» και από την «ευρωπαϊκή αλληλεγγύη». Επιπλέον, αυτή η χωρο-κοινωνική αναπαράσταση λειτουργεί προς όφελος των ευρωπαϊκών ελίτ διότι ομογενοποιεί κοινωνικές τάξεις και τόπους, ενώ συγχρόνως αποκρύπτει τη συνάρθρωση εσωτερικών και εξωτερικών ταξικών δυνάμεων, για την οποία διαμεσολαβεί η εθνική κλίμακα (Χατζημιχάλης, 2011).

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως, ενώ η καθιέρωση του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος αποσκοπούσε στο να ξεπεραστούν τα πολιτικά και γεωγραφικά όρια των εθνικών χώρων, η καθημερινή λειτουργία της ευρωζώνης, ιδιαίτερα κατά το διάστημα της διαχείρισης της κρίσης, φαίνεται ότι ενισχύει και εδραιώνει τα όρια και τους διαχωρισμούς μεταξύ κρατών. Η σημερινή συζήτηση περί δικαιοσύνης και αλληλεγγύης στην ευρωζώνη γίνεται υποθέτοντας πως τα πολιτικά και πολιτισμικά σύνορα έχουν ξεπεραστεί ενώ συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο αν αναλογιστεί κανείς τις πρακτικές που ακολουθούνται. Παράγοντες που προϋποθέτουν τη δικαιοσύνη σχετίζονται με την οικονομική αναδιανομή, τη νομική και πολιτισμική αναγνώριση, καθώς και την ισότιμη πολιτική εκπροσώπηση, χαρακτηριστικά που στο σύνολό τους επικαλύπτονται από την κανονιστική αρχή της συμμετοχικής ισοτιμίας των πολιτών

(Fraser 2009). Ωστόσο οι προαναφερόμενες συνθήκες δεν υφίστανται σε καμιά περίπτωση από τις ήδη υπάρχουσες πολιτικές στην Ε.Ε., δημιουργώντας και εδραιώνοντας έτσι συνθήκες χωροκοινωνικής ανισορροπίας και αδικίας.

Παρατηρείται έτσι μία δεύτερη σημαντική αντίφαση σε ότι έχει να κάνει με το χώρο και τα διάφορα χωρικά επίπεδα και η οποία λειτουργεί προς όφελος των ισχυρότερων ελίτ και κρατών αλλά και του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου (Χατζημιχάλης, 2011).

Τέλος, η καθιέρωση του ευρώ, εκτός όλων των υπολοίπων λειτουργιών χρησιμοποιείται ως μηχανισμός μέσω του οποίου οι παγκόσμιες καπιταλιστικές πιέσεις μετατοπίζονται στις τοπικές αγορές εργασίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί η κερδοφορία του κεφαλαίου. Ωστόσο, οι ευρωπαϊκές αγορές εργασίας, λόγω της περιορισμένης γεωγραφικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού παραμένουν μια εθνική/περιφερειακή υπόθεση και εξακολουθούν να ρυθμίζονται από νόμους σε εθνικό επίπεδο (Ιωακείμογλου 2010). Οι προσπάθειες που πραγματοποιούνται από τους συνδικαλιστικούς φορείς να οργανωθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν είναι αρκετές και έτσι οι εθνικοί και περιφερειακοί χώροι παραμένουν τα βασικά πεδία της αντιπαράθεσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια ακόμα χωρική αντίφαση και αφορά τις πολλαπλές χωρικές κλίμακες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, την οποία και πάλι εκμεταλλεύεται για δικό του όφελος το χρηματοπιστωτικό και βιομηχανικό κεφάλαιο. Παρά το γεγονός ότι θεωρητικά η ευρωζώνη θα έπρεπε να αποτελεί τον υπερεθνικό εκείνο χώρο όπου θα κριθεί η ταξική λειτουργία του ευρώ (όπως γίνεται στα άλλα εθνικά νομίσματα), στην πραγματικότητα αυτό εξελίσσεται σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (Χατζημιχάλης, 2011).

4.4.2. Μακροοικονομική πολιτική στη κρίση και οι χωρικές της επιπτώσεις

Παράλληλα, θα πρέπει να επισημανθεί, πως σύμφωνα με ό,τι υποστηρίζουν πολλοί ερευνητές, η περιοριστική μακροοικονομική πολιτική που επιβάλλεται στο εσωτερικό της ευρωζώνης σε περιόδους οικονομικών κρίσεων οδηγεί σε χρόνιες και σημαντικές διαρθρωτικές ανισορροπίες οι οποίες με τη σειρά τους συντελούν στην αύξηση και συντήρηση των περιφερειακών ανισοτήτων. Η άποψη αυτή αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία και βασίζεται στην εμπειρία της κρίσης της δεκαετίας του '80, από την οποία προήλθε η εφαρμογή μιας σειράς σταθεροποιητικών προγραμμάτων, καθώς και στην τρέχουσα κρίση (από το 2008 και μετά) με βάση την οποία είναι «επιβεβλημένα» μία σειρά «μέτρων λιτότητας», σύμφωνα με τους κανονισμούς του

Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Έτσι στο πλαίσιο των όσων προαναφέρθηκαν, θέτονται περιορισμοί σε προαιρετικές μακροοικονομικές πολιτικές. Τέτοιου είδους πολιτικές και μέτρα έχουν οδηγήσει σε χρόνια χαμηλή εγχώρια ζήτηση και χαμηλές δημόσιες επενδύσεις, διαιωρίζοντας και αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο το «παραγωγικό έλλειμμα» της χώρας, το οποίο αναπόφευκτα επιφέρει χαμηλή διεθνή ανταγωνιστικότητα και υψηλό λόγο εισαγωγών / εξαγωγών. Ταυτόχρονα τέτοιου είδους πολιτικές, όπως αποδείχτηκε, έχουν αποτύχει να συμβάλλουν στη σύγκλιση των περιφερειακών ανισοτήτων σε επίπεδο εθνικό και ευρωπαϊκό (Αργείτης 2005, Onaran, 2010).

4.4.3. Μια κριτική ανασκόπηση της κρίσης από χωρική άποψη

Αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός πως η διατήρηση του προϋπολογισμού της ΕΕ, της πλουσιότερης περιοχής του πλανήτη, κυμαίνεται στα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα του 1% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ και διαθέτοντας από αυτό μόλις το 0,45% για το σύνολο των Διαρθρωτικών Ταμείων (συμπεριλαμβανόμενης της περιφερειακής πολιτικής), δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι υπάρχει ουσιαστικό ενδιαφέρον για επιδίωξη και επίτευξη χωροκοινωνικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης.

Η αναγκαστική επιβολή στην Ελλάδα των πρόσφατων ακραίων νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων από την πλευρά της Ε.Ε. και του Δ.Ν.Τ. κατέστη δυνατή μόνο εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Είναι γεγονός πως, οι κρίσεις μπορεί να θεωρηθούν ως ο πρωταρχικός και βασικός μηχανισμός καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης που αξιοποιούν οι ελίτ ομάδων και κρατών και τα περιφερειακά ηγεμονικά μπλοκ σε όλη την Ευρώπη, αποσκοπώντας και επιδιώκοντας μια οικονομικά και πολιτικά καλύτερη θέση. Η τρέχουσα κρίση αποτελεί απειλή για την πολιτική νομιμοποίηση της ευρωζώνης και εμπεριέχει χωρικές διαστάσεις που αξίζουν βαθύτερη διερεύνηση. Η διερεύνηση αυτή θα πρέπει να αφορά σημαντικά κοινωνικά και χωρικά ζητήματα που έχουν να κάνουν με την κατανομή του ποιος, τι και πού ωφελείται ή χάνει από την κρίση. Τέτοιου είδους ζητήματα και προβληματισμοί δημιουργούν αμφιβολίες και βασικά ερωτήματα δικαιοσύνης, ηθικών αρχών και αξιών. Δυστυχώς, όπως παρατηρείται, οι σύγχρονες κυρίαρχες θεωρίες και τα πρότυπα που ακολουθούνται για την αστική και περιφερειακή ανάπτυξη δεν διατυπώνουν ούτε και ασχολούνται με τέτοιου είδους ερωτήματα.

Τα πρότυπα αυτά προωθούν την ανταγωνιστικότητα και την επιτυχία και ευημερία συγκεκριμένων ολιγάριθμων προβεβλημένων περιφερειών και πόλεων, δεν δίνουν

ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα στις συνθήκες της άνισης γεωγραφικά ανάπτυξης που χαρακτηρίζουν τις ευρωπαϊκές περιφέρειες και οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία και τη διατήρηση της κρίσης (Χατζημιχάλης, 2011).

4.4.4. Επαναπροσδιορισμός της οικονομικής στρατηγικής στα νέα οικονομικά δεδομένα

Καθώς ψάχνουμε απεγνωσμένα να βρούμε έναν τρόπο για να αντιμετωπίσουμε τα οικονομικά προβλήματα, οποιαδήποτε στρατηγική αγνοεί τα μαθήματα των επενδύσεων είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Οι επενδύσεις στις υποδομές στη βιομηχανία και στην εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού αποτελούν το κλειδί περισσότερο τώρα από όσο ποτέ. Για 500 χρόνια οι ευρωπαϊκή αυτοκρατορία και στη συνέχεια η Αμερική χρησιμοποίησαν τις στρατιωτικές δυνάμεις για να καθοδηγήσουν τη παγκόσμια οικονομία σύμφωνα με τα συμφέροντα τους, επιτρέποντάς μας να ζήσουμε ένα τρόπο ζωής βασισμένο στην εκμετάλλευση της πλειοψηφίας της ανθρωπότητας. Αυτή η περίοδος τελειώνει στο σχεδιασμό μιας νέας στρατηγικής για την οικονομία μας, όπου αυτή θα πρέπει να τοποθετηθεί στα πλαίσια του νέου κόσμου ο οποίος γεννήθηκε στη Ασία, την Αφρική και τη λατινική Αμερική. Δεδομένου αυτών των γεωγραφικών ανακατατάξεων υπάρχει μια τεράστια επιθυμία να αναθεωρήσουμε που βρισκόμαστε, να εξετάσουμε να προβλήματα που αντιμετωπίζουμε και να βρούμε λύσεις (Massey 2013).

Μέρος 2: Παρουσίαση περιοχής μελέτης και ανάλυση δεικτών

1. Περιοχή μελέτης – Παρουσίαση των κυριότερων χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Περιοχή μελέτης της εργασίας αποτελούν οι Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας. Η επιλογή της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας βασίστηκε στη διερεύνηση της μεγάλης διαφορετικότητας που παρατηρείται ανάμεσα στις Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας και κυρίως αυτής της Θεσσαλονίκης με των υπολοίπων και στην αναζήτηση μέτρων και τρόπων για επίτευξη ανάπτυξης και εντέλει περιφερειακής σύγκλισης μεταξύ αυτών. Επιπλέον η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει πρόσθετο ενδιαφέρον για τον λόγο ότι αποτελεί μία συνοριακή γεωγραφική ενότητα με αυξημένη σημασία για τη χώρα, η οποία λειτουργεί ως η βασική της πύλη προς τα Βαλκάνια.

Έτσι στη συνέχεια την εργασίας και προτού μπούμε σε διαδικασία υπολογισμού των δεικτών των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων των 7 Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, θα ήταν εύλογο να παραθέσουμε ένα κομμάτι σχετικά με το προφίλ της περιφέρειας, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά και αυτού των 7 Περιφερειακών ενοτήτων ξεχωριστά, παραθέτοντας ορισμένα βασικά, ενδιαφέροντα και χρήσιμα στοιχεία για κάθε μία από τις παραπάνω χωρικές ενότητες. Μέσω του προφίλ της περιφέρειας, θα είμαστε σε θέση να διαμορφώσουμε μία σαφή άποψη, τόσο σχετικά με τα προβλήματα και τους περιορισμούς που παρουσιάζει αυτή, όσο και με τις αναπτυξιακές της προοπτικές και ευκαιρίες.

Θα διαμορφωθεί επίσης μία καλύτερη και περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την κάθε Περιφερειακή Ενότητα, παραθέτοντας μια σειρά από στοιχεία οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά, πληθυσμιακά, ανθρωπογενή κλπ.

Η συγκεκριμένη ανάλυση που προηγείται της βασικής ανάλυσης και αξιολόγησης των δεικτών των περιφερειακών ανισοτήτων, χρησιμεύει στην καλύτερη ερμηνεία και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της δεύτερης, καθώς και στην εξοικείωση με την περιοχή.

1.1. Γεωγραφική θέση και Διοικητική Διάρθρωση

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα της Βόρειας Ελλάδας και είναι η πιο αναπτυγμένη περιφέρεια μεταξύ των βορείων περιφερειών της χώρας (Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε. 2007).

Συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας από τα Δυτικά, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης από τα Ανατολικά, Θεσσαλίας από τα Νότια και με τα κράτη της Π.Γ.Δ.Μ. και της Βουλγαρίας από τα Βόρεια. Πρωτεύουσα της Κεντρικής Μακεδονίας είναι η πόλη της Θεσσαλονίκης.

Αποτελείται από 7 περιφερειακές ενότητες: Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πέλλας, Πιερίας, Σερρών και Χαλκιδικής (Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Κεντρικής Μακεδονίας 2013).

Χάρτης 1. Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Πηγή: Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, (2008) <http://www.rcm.gr/>

Χάρτης 2. Η θέση της περιφέρειας στη χώρα

Πηγή: www.pkm.gov.gr

1.2. Πληθυσμός - έκταση - πυκνότητα

Με έκταση 19.146 τετ. χιλ. (14,5% της συνολικής έκτασης της χώρας) είναι η μεγαλύτερη σε έκταση περιφέρεια της χώρας (Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε. 2007). Ο πληθυσμός της (μόνιμος) ανέρχεται σε 1.881.869 κατοίκους (σύμφωνα με την τελευταία απογραφή 2011) και κατατάσσεται στη δεύτερη θέση με ποσοστό 17,4% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (για το 2005 όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, ο πληθυσμός της περιφέρειας ήταν ελάχιστα μικρότερος, 1.874.214). Από αυτούς οι 910.766 είναι άνδρες και οι 969.292 είναι γυναίκες. Από αυτόν τον πληθυσμό, η συντριπτική πλειοψηφία (ποσοστό πάνω από 55%) μένει στη Θεσσαλονίκη. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως αποτελεί την δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη περιφέρεια της χώρας με πυκνότητα 17,5 κατ. / τετρ. χμ., πίσω από την περιφέρεια Αττικής (πάνω από 35 κατ. / τετρ. χμ.) (Ε.Σ.Υ.Ε. 2013).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με την έκταση, τον πληθυσμό, το εργατικό δυναμικό και το ΑΕΠ, ανά περιφερειακή ενότητα της Κεντρικής Μακεδονίας για το έτος 2005.

Πίνακας 2. Γεωγραφικά χαρακτηριστικά Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (2005)

Περιφερειακή Ενότητα	ΕΚΤΑΣΗ (τετρ. χλ.)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΑΕΠ ΕΛΛΑΔΑΣ (%)
ΗΜΑΘΙΑΣ	1.701	143.618	51.560	1,1%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	3.683	1.057.825	416.342	11,7%
ΚΙΛΚΙΣ	2.519	89.056	28.641	0,6%
ΠΕΛΛΑΣ	2.506	145.797	53.782	1,0%
ΠΙΕΡΙΑΣ	1.516	129.846	45.915	0,8%
ΣΕΡΡΩΝ	3.968	200.916	65.181	1,2%
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	3.254	107.156	34.450	0,9%
ΣΥΝΟΛΟ	19.147	1.874.214	695.871	17,3%

Πηγή: Κέντρο Επιχειρηματικής Τεχνολογικής Ανάπτυξης – Κέντρο Μαθηματικών και τεχνολογίας (2005)

1.3. Χρήσεις Γης

Η περιοχή είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους (δάση, υδάτινους πόρους, ορυκτά, γεωθερμικές πηγές). Το 41% της γης έχει χαρακτηριστεί ως υπό καλλιέργεια, το 24% ως βοσκότοποι, το 26% ως δάση και το 9% ως διάφορες χρήσεις. Το 42% της συνολικής γης υπό καλλιέργεια αρδεύεται. Οι εύφορες πεδιάδες της Περιφέρειας διατρέχονται από τους ποταμούς Αλιάκμονα, Λουδία, Αξιό, Γαλλικό και Στρυμόνα (Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Κεντρικής Μακεδονίας 2013).

1.4. Φυσικοί Πόροι

Η Περιφέρεια διαθέτει πλούσιους φυσικούς, εδαφικούς και υδατικούς πόρους και αρκετά πλούσιο υπέδαφος (δάση, ορυκτά, γεωθερμικές πηγές) που αξιοποιούνται εν μέρει ικανοποιητικά και απαιτούν περαιτέρω εκσυγχρονισμό υποδομών και ερευνητική προσπάθεια (Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε.2007).

1.5. Υποδομές

Οι υποδομές είναι σχετικά ικανοποιητικές και βρίσκονται σε φάση βελτίωσης. Η περιφέρεια διασχίζεται από δύο κάθετους νευραλγικούς οδικούς (και σιδηροδρομικούς) άξονες, αυτόν της ΠΑΘΕ (Πάτρα – Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Εύζωνοι) και την Εγνατία οδό (Αλεξανδρούπολη – Ηγουμενίτσα). Διαθέτει ένα

διεθνές αεροδρόμιο στη Θεσσαλονίκη, ένα εμπορικό και επιβατικό λιμάνι στη Θεσσαλονίκη επίσης, το δεύτερο μεγαλύτερο της χώρας. (ΕΣΥΕ 2010).

1.6. Ευκαιρίες ανάπτυξης & διαφοροποιήσεις στην περιφέρεια

Η Περιφέρεια Κ. Μακεδονίας έχει τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις ανάπτυξης που μπορεί να αποδοθούν, στους σημαντικούς φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, στην ευνοϊκή γεωγραφική της θέση, στην ιστορική της παράδοση, στην ύπαρξη της Θεσσαλονίκης (βασικός εθνικός και διεθνής συγκοινωνιακός κόμβος στην διασταύρωση των αξόνων Βορρά – Νότου και Ανατολής – Δύσης), στην ύπαρξη των αστικών κέντρων της περιφέρειας, στην ύπαρξη εργατικού δυναμικού, στην βιομηχανική της βάση και στην διάρθρωση και τον δυναμισμό των παραγωγικών της κλάδων.

Η ανάπτυξη ιδιαίτερα του πρωτογενή τομέα της περιφέρειας, ο οποίος αποτελεί βασικό τομέα της οικονομίας της, οφείλεται στην αξιοποίηση διαθέσιμων φυσικών πόρων και τη σχετικά αρτιότερη ανάπτυξη υποδομής, εμπορίας και μεταποίησης των προϊόντων του πρωτογενή τομέα από αυτήν άλλων περιοχών. Το επίπεδο ανάπτυξης του τομέα διαφοροποιείται τόσο μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας, όσο και μεταξύ περιοχών της ίδιας Περιφερειακής Ενότητας. Η διαφοροποίηση αυτή αντανακλά διαφορές στους διαθέσιμους φυσικούς πόρους και στη διαθέσιμη υποδομή για την παραγωγή και εμπορία των γεωργικών προϊόντων. Έτσι οι Περιφερειακές Ενότητες Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Κιλκίς, Σερρών και Πιερίας είναι οι πιο αναπτυγμένες Περιφερειακές Ενότητες της περιφέρειας, ενώ λιγότερο αναπτυγμένες είναι οι Περιφερειακές Ενότητες Χαλκιδικής και Πέλλας. Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες υπάρχουν περιοχές που έχουν όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά των μειονεκτικών περιοχών (ορεινές, ξερικές, άγονες, μικρό μέγεθος εκμεταλλεύσεων, έλλειψη εναλλακτικών πηγών εισοδήματος) (Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε. 2007).

1.7. Η οικονομική θέση της Περιφέρειας σε Ελληνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο

Το μεγαλύτερο μέρος του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας παράγεται κυρίως στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Στην Αττική το 2007 παρήχθη το 49,7% του συνολικού ΑΕΠ, ενώ στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας το 13,8% για την ίδια χρονιά. (ΕΣΥΕ 2010).

- Μάλιστα, σύμφωνα με μελέτη της Εγνατία Οδός Α.Ε. (2009): Σε σχέση με το περιφερειακό μέγεθος αγοράς, η Κεντρική Μακεδονία παρήγαγε το 2006 το 52,05% του ΑΕΠ και το 13,86% του συνόλου της χώρας. Σε απόλυτο μέγεθος, το 2006 το ΑΕΠ της Περιφέρειας ανερχόταν σε 29.550,40εκ.€ στην εξαετία 2000-2006 και η μέση ετήσια μεταβολή ήταν 3,19% μικρότερη από αυτή του συνόλου της χώρας 4,25%.

- Το 2006 το ΑΕΠ ανά κάτοικο ανερχόταν σε 17.900 Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης ή 15.400€ ανά κάτοικο, ποσό που αντιστοιχεί στο 75,6% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ των 27. Σε επίπεδο νομού το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ αντιστοιχεί στο Ν. Θεσσαλονίκης 84,7% και ακολουθεί ο Ν. Κιλκίς με 82%.

- Η αξία των εισαγωγών και εξαγωγών της Κεντρικής Μακεδονίας είναι η δεύτερη μεγαλύτερη σε επίπεδο χώρας. Επιπλέον, η αξία των εξαγωγών ως ποσοστό του ΑΕΠ της περιφέρειας το 2007 (12,2%) είναι η μεγαλύτερη στη χώρα. Την περίοδο 2000 - 2007 οι εισαγωγές αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 7,95%, ενώ για την ίδια περίοδο οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 1,73% ετησίως.

1.8. Οικονομικά στοιχεία – τομείς παραγωγής ως προς τη χώρα

Όλοι οι παραγωγικοί τομείς είναι το ίδιο σημαντικοί, καθώς κάθε ένας συνεισφέρει σημαντικά στο Ακαθάριστο Προϊόν της Περιφέρειας (Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Κεντρικής Μακεδονίας 2013).

Η Κ. Μακεδονία σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες της χώρας εμφανίζει σχετικά ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ των διαφόρων τομέων της οικονομίας της. Στην Κ. Μακεδονία παράγεται το 13,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας, το 16,4% της αγροτικής παραγωγής της χώρας (πρωτογενούς παραγωγής της οικονομίας), το 18,6% της μεταποιητικής παραγωγής (δευτερογενούς παραγωγής) και το 16,9% των υπηρεσιών (2003) (Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε. 2007).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως με βάση επεξεργασμένα στοιχεία (ΕΣΥΕ 2010) για την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας :

- Από την τομεακή διάρθρωση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) για την τριετία 2003-2006 προκύπτει η αναμενόμενη υπεροχή του τριτογενούς τομέα με 69,5% (μερίδιο οριακά χαμηλότερο του πανελληνίου μέσου όρου 70,9%). Ταυτόχρονα, η πρωτογενής παραγωγή συνθέτει το 6,8% της συνολικής ΑΠΑ, ποσοστό ελάχιστα κάτω από τον πανελλήνιο μέσο όρο 7,1%.
- Το εργατικό δυναμικό της Περιφέρειας αποτελούν 695.871 άτομα. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται μία στροφή του εργατικού δυναμικού από το δευτερογενή στον τριτογενή τομέα απόρροια του γεγονότος ότι λόγω του ισχυρού ανταγωνισμού από τις γειτονικές χώρες (Βουλγαρία και ΠΓΔΜ) χαμηλού κόστους εργασίας (αναλογία 5 προς 1) και φορολογίας (χαρακτηριστική περίπτωση το έτοιμο ένδυμα) πολλές επιχειρήσεις έχουν κλείσει ή έχουν μεταφέρει την παραγωγική τους δραστηριότητα στις χώρες αυτές.
- Το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο Α΄ Τρίμηνο του 2009 σε 10,4% αυξημένο κατά 1,34% σε σχέση με το Α΄ Τρίμηνο του 2008 που ήταν 8,7% και υψηλότερου του μέσου όρου της χώρας που ανέρχεται σε 9,4%.

1.9. Κύρια προβλήματα – αδύνατα σημεία της Περιφέρειας

Σύμφωνα με μελέτη της Αναπτυξιακής Εταιρείας Θεσσαλονίκης Α.Ε. (2007), πρόκειται για προβλήματα που διαφέρουν ως προς την έντασή τους μεταξύ των διαφόρων περιοχών της περιφέρειας, ενώ ορισμένα απαντώνται σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Διακρίνονται σε προβλήματα που συνδέονται με:

1.9.1. Το ανθρώπινο δυναμικό.

Τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού διαφέρουν μεταξύ των περιοχών της περιφέρειας. Ιδιαίτερα και πιο έντονα προβλήματα παρουσιάζονται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της περιφέρειας. Κύριο πρόβλημα σε αυτές τις περιοχές είναι η μείωση του πληθυσμού. Η γήρανση του ανθρώπινου δυναμικού που συνδέεται με την γεωργία είναι χαρακτηριστικό σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Περιφέρειας. Οι μη επαρκώς ενημερωμένοι γεωργοί και με χαμηλό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης αποτελούν μεγάλο ποσοστό των απασχολούμενων με τη γεωργία. Χαρακτηριστικό επίσης των απασχολούμενων με τη γεωργία είναι η άμβλυση των επιχειρηματικών τους χαρακτηριστικών που συνεπάγεται απροθυμία ανάληψης κινδύνων. Πρόκειται

για χαρακτηριστικό που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στις επιδοτήσεις της ΚΑΠ. Η οργάνωση και η λειτουργία των συνεταιρισμών, που προφανώς δεν είναι ικανοποιητική, αποτυπώνει το σύνολο σχεδόν των αδυναμιών που υπάρχουν στο ανθρώπινο δυναμικό της γεωργίας.

1.9.2. Την υποβάθμιση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων – Περιβαλλοντικά προβλήματα.

Η υποβάθμιση των υδατικών πόρων, επιφανειακών και υπόγειων (ρύπανση, μείωση, υφαλμύρωση), που οφείλεται στη χρήση των αγροχημικών εισροών της εντατικής γεωργίας, στη μη ορθολογική χρήση των πόρων και στη βιομηχανική δραστηριότητα. Στην περιφέρεια αναφέρονται, οι λίμνες Βεγορίτιδας και Αγρα, η Τάφος 66, ο Λουδίας, η υφαλμύρωση εδαφών στο νότιο τμήμα του Ν. Σερρών και η Χαλκιδική. Την υποβάθμιση εδαφών που οφείλεται στην εντατικότητα της συμβατικής γεωργίας (χρήση αγροχημικών εισροών). Την υποβάθμιση των δασών και της βοσκοικανότητας των δασικών βοσκοτόπων (Π.Ε. Κιλκίς και Π.Ε. Χαλκιδικής).

1.9.3. Το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων

Στην περιφέρεια επικρατεί μικρό μέγεθος εκμεταλλεύσεων που σε ορισμένες περιοχές συνδυάζεται με μικρή αναλογία αρδευόμενου εδάφους. Πρόκειται για εγγενή αδυναμία της ελληνικής γεωργίας. Βεβαίως υπάρχουν στην περιφέρεια περιοχές με μεγάλα μεγέθη εκμεταλλεύσεων που προκύπτουν με την ενοικίαση αγρών (π.χ. Π.Ε. Κιλκίς). Η άμβλυνση του προβλήματος αυτού στην περιφέρεια γίνεται με την επιλογή κατευθύνσεων (π.χ. δένδροκομία, λαχανοκομία, κτηνοτροφία) που με μικρό μέγεθος αξιοποιούν την διαθέσιμη οικογενειακή εργασία και επιτυγχάνουν ένα ικανοποιητικό γεωργικό εισόδημα. Η έλλειψη εναλλακτικών πηγών απασχόλησης και εισοδήματος (π.χ. περιοχές Π.Ε. Σερρών) μεγεθύνει τα προβλήματα που οφείλονται στο μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων.

1.9.4. Την υποδομή εμπορίας και μεταποίησης

Στην περιφέρεια υπάρχουν περιοχές και Περιφερειακές Ενότητες με ανεπαρκή υποδομή εμπορίας και μεταποίησης. Τέτοιες Περιφερειακές Ενότητες είναι η Π.Ε. Κιλκίς, η Π.Ε. Χαλκιδικής και η Π.Ε. Πιερίας. Η περιφέρεια δεν στερείται υποδομής, απλά δεν είναι αρκετά εξειδικευμένη, ούτε ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις. Η βελτίωση της υποδομής, εμπορίας και μεταποίησης και κυρίως η

διαφοροποίηση της είναι πρόβλημα σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες της περιφέρειας.

1.9.5. Την υποδομή για την παραγωγή

Προβλήματα υποδομής για την παραγωγή αφορούν τη μη αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων, τα παλαιωμένα αρδευτικά δίκτυα που πρέπει να εκσυγχρονιστούν και τη μη ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων. Πρόκειται για προβλήματα στα οποία οφείλεται η υπερβολική κατανάλωση αρδευτικών υδάτων και έμμεσα έχουν επιπτώσεις στο κόστος παραγωγής. Ακόμη, παρατηρούνται ελλείψεις στην αγροτική οδοποιία ορισμένων περιοχών.

1.9.6. Την ενημέρωση – Τεχνική και Διοικητική Στήριξη

Ο εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα και η ανάγκη προσαρμογής που στις συνθήκες της αγοράς δημιουργούν νέες αυξανόμενες ανάγκες τέτοιων υπηρεσιών, ανεξάρτητα από το επίπεδο παροχής των υπηρεσιών αυτών. Από αυτήν την άποψη, υπάρχει πρόβλημα έλλειψης ή ανεπάρκειας τέτοιων υπηρεσιών, το οποίο εντείνεται την περίοδο 2006-2013.

1.9.7. Την ύπαρξη μειονεκτικών και φθίνουσων περιοχών

Στην Κ. Μακεδονία υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των περιοχών της. Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες της περιφέρειας υπάρχουν ορεινές και μειονεκτικές περιοχές ακόμη και φθίνουσες. Πρόκειται για διαφοροποίηση που συνεπάγεται εισοδηματικές ανισότητες.

Εγγενή αδυναμία της ελληνικής γεωργίας αποτελεί η ανεπαρκής λειτουργία της αγοράς, η οποία ποτέ σχεδόν δεν λειτούργησε πλήρως. Έτσι, η σύνθεση της παραγωγής σε μεγάλο βαθμό προσδιορίστηκε από την αγροτική πολιτική και τις αναθεωρήσεις της, για αυτό και δεν αξιοποιήθηκαν πλήρως όσα συγκριτικά πλεονεκτήματα διαθέτει η Περιφέρεια, ενώ παρουσιάζονται κατά περιόδους πλεονάσματα και ελλείμματα. Είναι προφανές ότι με την ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ (2003-2004) ασκείται πίεση για προσαρμογή του τομέα στις συνθήκες της αγοράς.

Σημειώνεται ακόμη ότι η γεωργία της χώρας, και προφανώς και της Κεντρικής Μακεδονίας, εξαρτάται άμεσα από την ανάπτυξη των άλλων τομέων της οικονομίας

και ιδιαίτερα από την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές και έμμεσα από την επάρκεια κοινωνικής και πολιτισμικής υποδομής.

1.10. Πλεονεκτήματα – προοπτικές ανάπτυξης της Περιφέρειας

Με βάση τα στοιχεία μελέτης της Αναπτυξιακής Εταιρείας Θεσσαλονίκης Α.Ε. (2007), τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας προσδιορίζονται από τα χαρακτηριστικά της. Αυτά είναι:

1.10.1. Το ανθρώπινο δυναμικό

Ο συνολικός πληθυσμός της περιφέρειας ανέρχεται σε 1.881.869 κατοίκους (απογραφή 2011) ενώ το 2001 ανερχόταν σε 1.874.214 παρουσιάζοντας μία μικρή αύξηση την δεκαετία αυτή. Ωστόσο, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως τη δεκαετία 1991-2001 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του πληθυσμού της τάξης του 10%, καθώς επίσης και ότι πληθυσμός αυξήθηκε σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας (τότε νομούς). Τη δεκαετία 1981-1991 ο πληθυσμός αυξήθηκε σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες (τότε νομούς) με εξαίρεση την Π.Ε. Σερρών (μείωση 2,2%), τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης παρουσιάστηκαν στις Π.Ε. Χαλκιδικής (15,96%), Θεσσαλονίκης (11,23%), και Πιερίας (9,32%). Είναι προφανές ότι στην Περιφέρεια δεν παρουσιάστηκε πληθυσμιακή αποδυνάμωση, δεν αποκλείεται όμως η ύπαρξη αποδυναμωμένων πληθυσμιακά περιοχών σε κάθε περιφερειακή ενότητα.

Το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί τον κύριο μοχλό ανάπτυξης της γεωργίας της περιφέρειας. Το ανθρώπινο δυναμικό της περιφέρειας το διακρίνουν χαρακτηριστικά που αποτελούν περιορισμούς και συντηρούν τις αδυναμίες του τομέα, αλλά και χαρακτηριστικά που διευκολύνουν την προσαρμογή του τομέα στις συνθήκες της αγοράς. Σε πολλές περιοχές της περιφέρειας (Π.Ε. Πέλλας, Π.Ε. Ημαθίας, Π.Ε. Σερρών) το επίπεδο επαγγελματικής και τεχνικής κατάρτισης είναι ικανοποιητικό. Έτσι, τοπικά σε όλη την έκταση της περιφέρειας υπάρχουν σύγχρονες εκμεταλλεύσεις με δυνατότητες προσαρμογής και υιοθέτησης σύγχρονων μεθόδων γεωργικής πρακτικής.

1.10.2. Οι κλιματολογικές συνθήκες

Η έκταση της Κ. Μακεδονίας συνεπάγεται διαφοροποίηση των κλιματικών συνθηκών και την ύπαρξη μικροκλιμάτων. Πρόκειται για συνθήκες που επιτρέπουν την παραγωγή μεγάλου αριθμού προϊόντων, ενώ σε ορισμένες περιφερειακές ενότητες είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές για την δενδροκομία (Π.Ε. Ημαθίας, Π.Ε. Πέλλας, Π.Ε. Πιερίας). Οι κλιματολογικές συνθήκες δεν αποτελούν περιορισμό για την κτηνοτροφία.

1.10.3. Οι υδατικοί πόροι

Η Κ. Μακεδονία είναι περιοχή πλούσια σε υδατικούς πόρους (Π.Ε. Θεσσαλονίκης, Π.Ε. Σερρών, Π.Ε. Κιλκίς, νότια περιοχή Π.Ε. Πιερίας, Π.Ε. Ημαθίας). Οι πόροι αυτοί δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως, ενώ αντίθετα, όπως σημειώθηκε, σε ορισμένες περιοχές υποβαθμίζονται.

1.10.4. Φυσικοί πόροι

Εκτός των υδατικών πόρων η Κ. Μακεδονία είναι πλούσια και σε άλλους φυσικούς πόρους. Συγκεκριμένα, στη Π.Ε. Πιερίας υπάρχει ο Εθνικός Δρυμός του Ολύμπου που αποτελεί παγκόσμιο μνημείο της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η Π.Ε. Χαλκιδικής είναι πλούσια σε μεταλλεύματα και ξυλεία, η Π.Ε. Σερρών διαθέτει, εκτός της λίμνης Κερκίνης, ενεργειακούς πόρους και γεωθερμία, όπως και η Π.Ε. Θεσσαλονίκης, η Π.Ε. Πέλλας, θερμομεταλλικές πηγές με ιαματικές ιδιότητες. Η χλωρίδα, η πανίδα και το ποικίλο ανάγλυφο όλων των περιφερειακών ενοτήτων της Κ. Μακεδονίας αποτελούν αξιοποιήσιμους φυσικούς πόρους. Στους φυσικούς πόρους μπορούν να ενταχθούν τα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και οι τοπικές παραδόσεις. Οι πόροι αυτοί προσφέρονται για την ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών απασχόλησης - τουρισμού και εισοδήματος (π.χ. αγροτουρισμός) στις αγροτικές περιοχές.

1.10.5. Η διαθέσιμη υποδομή

Πρόκειται για τον εξοπλισμό σε μηχανήματα και κτίρια των εκμεταλλεύσεων, που εκτός από εξαιρέσεις τοπικής σημασίας, είναι ικανοποιητικός και δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της ανάπτυξης.

1.10.6. Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας

Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας συνέβαλε στην ανάπτυξή της. Μάλιστα, η θέση αυτή σε συνδυασμό με την Εγνατία οδό και τις κάθετες διασυνδέσεις της αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα της Κ. Μακεδονίας ιδιαίτερα στην διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η ανάπτυξη του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης που αποτελεί το μεγαλύτερο καταναλωτικό κέντρο του χώρου της Μακεδονίας-Θράκης.

2. Υπολογισμός δεικτών περιφερειακής ανάλυσης στην Κεντρική Μακεδονία

2.1. Μέθοδοι και τεχνικές περιφερειακής ανάλυσης

Οι μέθοδοι και οι δείκτες της ποσοτικής περιφερειακής ανάλυσης, αξιοποιούνται κυρίως στα ακόλουθα θέματα (Παπαδασκαλόπουλος 2000):

- Στον προσδιορισμό της φυσιογνωμίας των περιφερειών και την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων με την αξιοποίηση της περιφερειακής στατιστικής.
- Στην κλαδική διερεύνηση της ειδίκευσης των περιφερειών και της χωρικής συμπεριφοράς των κλάδων με την αξιοποίηση της ομάδας των δεικτών των Συντελεστών Συμμετοχής και Ειδίκευσης.
- Στη διερεύνηση των περιφερειακών πολλαπλασιαστικών φαινομένων και την διατύπωση προβλέψεων με τη βοήθεια του υποδείγματος οικονομικής βάσης και των περιφερειακών πολλαπλασιαστών.
- Στη διερεύνηση των ενδό και διαπεριφερειακών σχέσεων και την αξιολόγηση των παρεμβάσεων, με τη βοήθεια της περιφερειακής οικονομετρίας και της δυναμικής πολυπεριφερειακής ανάλυσης.
- Στη διαρθρωτική περιφερειακή ανάλυση με την αξιοποίηση της ανάλυσης απόκλισης συμμετοχής.

Στην αξιοποίηση των τεχνικών, των δεικτών και των μεθόδων της περιφερειακής ανάλυσης, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη μια σειρά από παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο εφαρμογής και ερμηνείας των αποτελεσμάτων των μεθόδων. Τέτοιοι παράγοντες είναι (Παπαδασκαλόπουλος 2000):

- Η φυσιογνωμία της περιφέρειας
- Τα διαθέσιμα περιφερειακά δεδομένα
- Οι παράγοντες που προσδιορίζουν το πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης

Στην πρώτη ομάδα παραγόντων σημαντική θέση κατέχει η γεωμορφολογία της χώρας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού νησιωτικών, ορεινών και παραμεθόριων περιφερειών, η ασυνέχεια και η ετερογένεια του χώρου απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή στην αξιοποίηση πολλών τεχνικών, όπως η διερεύνηση της συνάφειας – ομοιογένειας ή της πόλωσης με τη βοήθεια μοντέλων βαρύτητας κλπ.

Τα περιφερειακά δεδομένα, που απαιτούνται για την εκτίμηση των δεικτών ή την εφαρμογή των μεθόδων, παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι η δυσκολία πρόσβασης σε αυτά, η ποιότητα και η συγκρισιμότητά τους με αντίστοιχα δεδομένα τρίτων χωρών. Τα προβλήματα αυτά δεν αφορούν αποκλειστικά τη χώρα μας, αλλά θέτουν περιορισμούς στην περιφερειακή ποσοτική ανάλυση στις περισσότερες χώρες (Anselin, Madden, 1992).

Τέλος η τρίτη ομάδα παραγόντων επηρεάζει κυρίως την ερμηνεία των αποτελεσμάτων των μεθόδων και των τιμών των δεικτών. Εδώ εντάσσονται οι νέοι παράγοντες χωροθέτησης δραστηριοτήτων και οι νέες τάσεις περιφερειακής ανάπτυξης, όπως είναι η διεθνοποίηση της οικονομίας, η ανάπτυξη δικτύων και η ένταξη των μεγάλων πόλεων σε αυτά, η ενίσχυση της τοπικότητας και της ενδογενούς αναπτυξιακής προσπάθειας. Αυτοί οι παράγοντες πολλές φορές έχουν ως συνέπεια την απομόνωση των μεγάλων αστικών κέντρων από την περιβάλλουσα περιφέρειά τους και την ενσωμάτωσή τους σε νέους περιφερειακούς σχηματισμούς, μέσω των δικτύων και της αξιοποίησης της υψηλής τεχνολογίας (Camagni 1992).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι πολλές φορές η διερεύνηση των περιφερειακών φαινομένων, περιστρέφεται κυρίως γύρω από το αναπτυξιακό και δευτερευόντως γύρω από το χωροταξικό κριτήριο προσδιορισμού του περιφερειακού προβλήματος και αγνοεί το ειδολογικό κριτήριο. Παραμελείται δηλαδή η διερεύνηση και η ανάλυση των ευκαιριών (για ανάπτυξη, επενδύσεις, σταδιοδρομία, εμπορική δραστηριότητα, περίθαλψη, σπουδές κλπ.), που προσφέρονται σε διαπεριφερειακό – διακλαδικό επίπεδο και οι οποίες σε σημαντικό βαθμό αποτελούν τα αίτια των ανισοτήτων και διαμορφώνουν την δυναμική και τις προοπτικές της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η Περιφερειακή Επιστήμη με την πολυεπιστημονική της θεώρηση, συνδέει τη θεωρία και την ποσοτική ανάλυση και έχει πολλαπλές θεωρητικές και μεθοδολογικές δυνατότητες, τόσο για την επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, όσο και για την παραπέρα ανάπτυξη και αξιοποίηση των ποσοτικών της μεθόδων. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής τόσο η ποσοτική ανάλυση, όσο και η γενικότερη διερεύνηση και ανάλυση των περιφερειακών φαινομένων, πρέπει να υπακούουν σε ορισμένους βασικούς κανόνες (Bailly 1992). Οι κανόνες αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

1. Οι περιφερειολόγοι ενδιαφέρονται για τα άτομα μέσα στην κοινωνία, αλλά και οι ίδιοι αποτελούν τμήμα της κοινωνίας και έχουν συγκεκριμένη ιδεολογία. Για αυτό

πρέπει να εξηγούνται η ιδεολογία και οι βασικές αρχές βάσει των οποίων διερευνούν την οργάνωση του χώρου και την αναπτυξιακή πολιτική.

2. Η περιφερειακή πραγματικότητα διαμορφώνεται μέσα στα θεωρητικά και εμπειρικά μοντέλα που δημιουργούμε για την αναπαράσταση των περιφερειακών φαινομένων.

3. Τα μοντέλα, οι μέθοδοι και οι δείκτες που αξιοποιούμε αναπαριστούν και διερευνούν ένα τμήμα της περιφερειακής πραγματικότητας σε περιφερειακό – κλαδικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό απαιτείται ο σαφής προσδιορισμός του φαινομένου που εξετάζουμε.

4. Η αναπαράσταση μέσα από μοντέλα, μεθόδους και δείκτες συνιστά τη δημιουργία μιας κατάλληλης, αλλά μερικής εικόνας της περιφερειακής πραγματικότητας, που μας αναπέμπει τόσο στο περιεχόμενο της ιδεολογίας και στις βασικές μας αρχές, όσο και στον τρόπο με τον οποίο τις διαμορφώνουμε στο χώρο και στον χρόνο.

5. Υπάρχει ανάδραση μεταξύ αναπτυξιακής διαδικασίας από το ένα μέρος και ιδεολογίας και βασικών αρχών με τις οποίες διαμορφώνεται η αναπτυξιακή διαδικασία από το άλλο μέρος. Η ανάδραση αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη προσέγγιση των περιφερειακών φαινομένων και στον περιφερειακό σχεδιασμό.

Η ποσοτική περιφερειακή ανάλυση αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο, αντιμετωπίζει επιτυχώς τα προβλήματα εφαρμογής και μεγιστοποιεί την χρησιμότητά της στο βαθμό που συνειδητοποιούνται τα παραπάνω σημεία. Η ανάπτυξη των μεθόδων και των αναλυτικών εργαλείων και η αποδοχή τους στην περιφερειακή ανάλυση εξαρτάται από την συνέπεια τους σε αυτούς τους κανόνες και τις αρχές.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η ποσοτική έκφραση της δομής των χαρακτηριστικών των περιφερειακών οικονομικών, αποδίδει μία εικόνα της πραγματικότητας, των προβλημάτων καθώς και των δυνατοτήτων ανάπτυξης μιας χωρικής ενότητας, εξυπηρετεί την ερμηνεία των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων, διευκολύνει την ανάλυση των περιφερειακών διαφοροποιήσεων, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στον κατάλληλο σχεδιασμό των απαιτούμενων δράσεων και στην προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης 2009, Πολύζος 2011).

Η ανάγκη να αποτυπωθούν τα χαρακτηριστικά των ανισοτήτων οδήγησε στον υπολογισμό μέτρων και δεικτών που αποβλέπουν στην ανάλυση της περιφερειακής

οικονομίας και στη διαμόρφωση της κατάλληλης περιφερειακής πολιτικής που θα συμβάλλει σύμφωνα με τις αρχές της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, στη μείωση των ανισοτήτων. Ειδικότερα για τη μέτρηση των ανισοτήτων των περιφερειακών ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, χρησιμοποιούνται μέτρα συγκέντρωσης, καθώς και δείκτες οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί ειδικά για τις ανάγκες της ανάλυσης του χώρου και χρησιμοποιούνται για την μέτρηση χωρικών συγκεντρώσεων και διαφοροποιήσεων (Παπαδασκαλόπουλος 2000, Πολύζος 2011, Πετράκος & Ψυχάρης 2004).

2.2. Υπολογισμός Δεικτών – Κεντρική Μακεδονία

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε βασίστηκε στα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα από τις τρεις εξής πηγές δεδομένων:

- <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE> (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> (Eurostat)
- http://www.economics.gr/AllMedia/_gr/ (All Media)

2.2.1. Μέτρηση ενδοπεριφερειακών χωρικών συγκεντρώσεων και διαφοροποιήσεων της Κεντρικής Μακεδονίας

Για τη μέτρηση των χωρικών συγκεντρώσεων και διαφοροποιήσεων υπολογίζονται οι συντελεστές χωροθέτησης και ειδίκευσης καθώς και ο πολλαπλασιαστής οικονομικής βάσης, αναφερόμενες στις 7 Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας. Επιπλέον πραγματοποιείται ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής για κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας κάθε μιας από αυτές τις Περιφερειακές Ενότητες.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των δεικτών αξίζει να σημειώσουμε πως κατά την περιγραφή αυτών, αναφέρονται πολλές φορές οι έννοιες «περιοχή μελέτης» και «περιοχή αναφοράς». Στην παρούσα εργασία η «περιοχή μελέτης» αντιστοιχεί στην εκάστοτε κάθε φορά μελέτη μίας εκ των 7 Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ η «περιοχή αναφοράς» αντιστοιχεί στο σύνολο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

2.2.1.1. Συντελεστής χωροθέτησης

Ο Συντελεστής χωροθέτησης LQ (Location Quotient) προσδιορίζει την περιφερειακή κλαδική εξειδίκευση και πιο συγκεκριμένα, μετράει τη συμμετοχή ενός κλάδου στην τοπική οικονομία μιας περιοχής μελέτης, σε σχέση με την αντίστοιχη συμμετοχή του κλάδου σε κάποια περιοχή αναφοράς (Norcliffe 1982). Ο συγκεκριμένος συντελεστής αποτελεί έναν ικανό τρόπο προσδιορισμού της συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων σε μία περιοχή, έτσι ώστε οι σχεδιαστές της πολιτικής ή οι ερευνητές να μπορούν να προγραμματίσουν και να αξιολογήσουν την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης μέσα από τους πολλαπλασιαστές (Chiang 2008, Χριστοφάκης & Γκούζος 2011).

Ο Συντελεστής Χωροθέτησης υπολογίζεται από τον τύπο: $LQ = (A_{ir}/A_{in}) / (A_r/A_n)$

Όπου:

- A_{ir} = η απασχόληση του κλάδου i στη περιοχή μελέτης
- A_r = η συνολική απασχόληση της περιοχής μελέτης
- A_{in} = η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της περιοχής αναφοράς
- A_n = η συνολική απασχόληση της περιοχής αναφοράς

Εάν η τιμή του συντελεστή χωροθέτησης είναι μεγαλύτερη ή ίση ή μικρότερη της μονάδας, τότε η δραστηριότητα i συμμετέχει στην απασχόληση του κλάδου με ποσοστό μεγαλύτερο, το ίδιο ή λιγότερο από αυτό με το οποίο συμμετέχει στη συνολική απασχόληση της περιοχής αναφοράς (Παπαδασκαλόπουλος 2000, Τολίδης κ.α. 2010, Πολύζος 2011).

Πρέπει να σημειωθεί πως με τη χρήση του δείκτη αυτού υπολογίζονται οι εξαγωγές και οι εισαγωγές που πραγματοποιεί η περιοχή σε κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερα:

- Αν η τιμή του συντελεστή χωροθέτησης είναι μεγαλύτερη της μονάδας ($LQ > 0$), η περιοχή μελέτης είναι περισσότερο ειδικευμένη στον κλάδο αυτό σε σχέση με τον μέσο όρο της περιοχής αναφοράς, συνεπώς παρουσιάζει εξαγωγικό πλεόνασμα και ο κλάδος θεωρείται βασικός.
- Αν η τιμή του συντελεστή χωροθέτησης είναι μικρότερη της μονάδας ($LQ < 0$), η περιοχή μελέτης είναι λιγότερο ειδικευμένη στον κλάδο αυτό σε σχέση με το μέσο όρο της περιοχής αναφοράς, συνεπώς πρέπει να κάνει εισαγωγές για να καλύψει το έλλειμμα που εμφανίζει στον συγκεκριμένο κλάδο και ο κλάδος θεωρείται μη βασικός.

- Όταν η τιμή του συντελεστή χωροθέτησης είναι ίση με την μονάδα ($LQ = 1$), τότε η περιοχή μελέτης δεν παρουσιάζει ούτε εξαγωγές, ούτε εισαγωγές στον κλάδο αυτό (Πολύζος 2011).

Επιδιώκοντας τον υπολογισμό του βαθμού στον οποίο η κάθε Περιφερειακή Ενότητα της Κεντρικής Μακεδονίας εξειδικεύεται ή μη, σε κάποιον ή κάποιους από τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με το σύνολο της Περιφέρειας, και ταυτόχρονα εξετάζοντας το ενδεχόμενο αν παρουσιάζει ή όχι εξαγωγικό πλεόνασμα σε κάποιο κλάδο, εφαρμόστηκε η συγκεκριμένη μεθοδολογία, λαμβάνοντας ως δεδομένα τα πιο πρόσφατα δυνατά στοιχεία, του έτους 2001 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) και καθορίζοντας ως περιοχές μελέτης τις Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας και ως περιοχή αναφοράς την Κεντρική Μακεδονία. Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των δεδομένων.

Πίνακας 3. Συντελεστές χωροθέτησης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ							
Οικονομικές δραστηριότητες	Π.Ε. Ημαθίας	Π.Ε. Θεσσαλονίκης	Π.Ε. Κιλκίς	Π.Ε. Πέλλας	Π.Ε. Πιερίας	Π.Ε. Σερρών	Π.Ε. Χαλκιδικής
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία.	1,80	0,29	1,57	2,71	1,88	2,26	1,46
Αλιεία.	0,09	0,90	0,11	0,05	2,10	0,23	5,72
Ορυχεία και λατομεία.	0,77	0,41	0,39	0,85	0,24	0,73	10,49
Μεταποιητικές βιομηχανίες.	0,93	1,18	1,34	0,70	0,59	0,61	0,50
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού.	1,68	0,91	0,82	1,33	0,88	0,99	0,84
Κατασκευές.	0,83	1,03	0,90	0,65	0,99	0,83	1,85
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης.	0,90	1,15	0,66	0,68	0,85	0,77	0,77
Ξενοδοχεία και εστιατόρια.	0,73	1,01	0,77	0,66	1,32	0,85	1,83
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες.	0,67	1,19	0,80	0,64	0,94	0,64	0,69
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί.	0,85	1,24	0,60	0,57	0,63	0,65	0,52
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες.	0,70	1,27	0,63	0,49	0,64	0,57	0,67
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση.	1,04	1,01	1,38	0,78	0,85	1,04	0,98
Εκπαίδευση.	0,85	1,16	0,58	0,69	0,85	0,91	0,57
Υγεία και κοινωνική μέριμνα.	0,72	1,19	0,86	0,62	0,75	0,82	0,50
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα.	0,74	1,18	0,76	0,60	0,84	0,70	0,84
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό.	0,30	1,45	0,24	0,26	0,48	0,32	0,54

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε και τα αποτελέσματα των δεικτών του παραπάνω πίνακα, μπορούμε να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το ποιους κλάδους «ειδικεύεται» μία Περιφερειακή Ενότητα, με συνέπεια να πραγματοποιεί και εξαγωγές, καθώς παρουσιάζει εξαγωγικό πλεόνασμα, αλλά και σχετικά με το ποιους κλάδους υστερεί σημαντικά, με συνέπεια οι εισαγωγές για την κάλυψη του ελλείμματος σε αυτούς τους μη βασικούς κλάδους να θεωρούνται απαραίτητες.

Ξεκινώντας από την Π.Ε. Ημαθίας, αυτό που παρατηρείται είναι πως εξειδικεύεται μόνο σε 3 κλάδους, αυτούς της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας, της Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού, καθώς και της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, έχοντας ως πρώτο τον κλάδο του πρωτογενή τομέα. Στους συγκεκριμένους κλάδους η Π.Ε. καταγράφει εξαγωγικό πλεόνασμα. Η μεγάλη εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα εξηγείται από το γεγονός ότι η Π.Ε. Ημαθίας αποτελεί μία ιδιαίτερα γεωργο-κτηνοτροφική περιοχή, με σημαντική παραγωγή στα ροδάκινα, τα μήλα, τις ντομάτες, το βαμβάκι και το γάλα.

Αντίθετα σε όλους τους υπόλοιπους καταγράφεται χαμηλός βαθμός ειδίκευσης και κατά συνέπεια οι κλάδοι θεωρούνται μη βασικοί. Μάλιστα σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο που παρουσιάστηκε πιο πάνω, είναι απαραίτητες οι εισαγωγές για να καλυφθεί το έλλειμμα της υπό μελέτη Π.Ε. για τους συγκεκριμένους κλάδους. Αξίζει να αναφερθεί πως οι κλάδοι με τον χαμηλότερο βαθμό ειδίκευσης εξ' αυτών είναι της Αλιείας και των Ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό.

Συνεχίζοντας με την Π.Ε. Θεσσαλονίκης, παρατηρείται θα λέγαμε μία τελείως διαφορετική εικόνα με αυτή Π.Ε. Ημαθίας αλλά και γενικότερα όλων των υπόλοιπων Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας. Στη συγκεκριμένη Π.Ε., οι μόνοι κλάδοι που δεν παρατηρείται ειδίκευση και ως εκ τούτου παρατηρείται έλλειμμα και υπάρχει ανάγκη από εισαγωγές είναι ο πρωτογενής τομέας και κυρίως ο κλάδος Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αυτός των Ορυχείων και λατομείων.

Αντίθετα η συγκεκριμένη περιοχή παρουσιάζει εξαγωγικό πλεόνασμα, έχοντας σημαντική ειδίκευση σε όλους σχεδόν τους υπόλοιπους κλάδους. Ιδιαίτερα μεγάλη ειδίκευση παρουσιάζεται στον τριτογενή τομέα με έμφαση κυρίως στους κλάδους των Ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό, στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες και στους

Ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Η μεγάλη ειδίκευση της Π.Ε. Θεσσαλονίκης στις υπηρεσίες και η αντίθετη εικόνα στον τομέα της παραγωγής είναι λογική από την άποψη πως η συγκεκριμένη Π.Ε. αποτελεί μία άκρως αστικοποιημένη περιοχή με υπερσυγκέντρωση διαφόρων υπηρεσιών (κυρίως εμπορίου και τουρισμού) και ταυτόχρονα με ελάχιστες γεωργοκτηνοτροφικές ή δασοκομικές εκτάσεις.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως η συγκεκριμένη Π.Ε. είναι η μόνη με χαμηλό βαθμό ειδίκευσης στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας από τις Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας. Αντίθετα στους περισσότερους κλάδους του δευτερογενή και τριτογενή τομέα, αποτελεί την μοναδική Π.Ε. της Περιφέρειας όπου παρουσιάζει ειδίκευση.

Όσον αφορά την Π.Ε. Κιλκίς, η σημαντικότερη ειδίκευση παρατηρείται και εδώ στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας, πραγματοποιώντας εξαγωγές στον συγκεκριμένο κλάδο. Άξιο αναφοράς ωστόσο είναι το γεγονός πως εξίσου σημαντική ειδίκευση (μετά τον κλάδο που προαναφέρθηκε) παρουσιάζουν κατά σειρά και ο κλάδος της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης όπως και αυτός των Μεταποιητικών βιομηχανιών. Οι 3 προαναφερόμενοι κλάδοι, αποτελούν τους μόνους βασικούς κλάδους στη περιοχή, με δυνατότητα εξαγωγών καθώς όλοι οι υπόλοιποι υστερούν σημαντικά έχοντας χαμηλό βαθμό ειδίκευσης. Ένα εξίσου σημαντικό συμπέρασμα που εξάγεται είναι επίσης και το γεγονός πως στο κλάδο των μεταποιητικών βιομηχανιών η Π.Ε. Κιλκίς είναι αυτή με την μεγαλύτερη ειδίκευση από κάθε άλλη Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς επίσης και η μόνη μαζί με αυτή της Θεσσαλονίκης που παρουσιάζουν ειδίκευση.

Οι κλάδοι με τον μικρότερο βαθμό ειδίκευσης είναι κατά σειρά αυτοί της Αλιείας, των ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό και των Ορυχείων και Λατομείων, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα την μεγαλύτερη ανάγκη για εισαγωγές.

Σημειώνεται επίσης πως η συγκεκριμένη περιοχή έχει σημαντικό δευτερογενή τομέα με έμφαση στα τρόφιμα και ποτά, στα μηχανήματα, τα έπιπλα, την κλωστοϋφαντουργία αλλά και την κατεργασία και βαφή γουναρικών, εξού και μεγάλος βαθμός ειδίκευσης στον κλάδο των Μεταποιητικών βιομηχανιών.

Σχετικά με την Π.Ε. Πέλλας, παρατηρείται και εδώ η μεγαλύτερη ειδίκευση στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και μάλιστα με μεγάλη διαφορά από τους υπόλοιπους κλάδους. Αυτός και σε μικρότερο βαθμό ο κλάδος της

Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού είναι οι μόνοι 2 κλάδοι στην περιοχή όπου παρατηρείται ειδίκευση και συνεπώς εξαγωγικό πλεόνασμα. Σε όλους τους υπόλοιπους κλάδους παρατηρείται χαμηλός βαθμός ειδίκευσης και επομένως ανάγκη για εισαγωγές για την κάλυψη του ελλείμματος στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα οι κλάδοι που υστερούν περισσότερο στην Π.Ε. Πέλλας είναι αυτός της Αλιείας, ενώ έπεται αυτός των Ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Σχετικά με τη συγκεκριμένη Π.Ε., πρέπει να επισημάνουμε πως κατέχει τον μεγαλύτερο βαθμό ειδίκευσης από κάθε άλλη Π.Ε. της Περιφέρειας στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας, γεγονός λογικό αν αναλογιστεί κανείς πως αποτελεί μία άκρως αγροτική περιοχή, με μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και με έμφαση στην παραγωγή προϊόντων όπως ροδάκινα, βαμβάκι, γάλα, μήλα, ντομάτες, σιτάρι, καπνός όπως και άλλα βιολογικά γεωργικά προϊόντα.

Σε ότι έχει να κάνει με την Π.Ε. Πιερίας, εξάγεται και εδώ το συμπέρασμα πως ελάχιστοι είναι οι κλάδοι αυτοί στους οποίους παρατηρείται ειδίκευση και συνεπώς εξαγωγικό πλεόνασμα. Πιο συγκεκριμένα οι βασικοί κλάδοι της περιοχής είναι 3 και κατά σειρά με βάση τον βαθμό ειδίκευσης του καθενός είναι ο κλάδος της Αλιείας, της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αυτός των Ξενοδοχείων και εστιατορίων. Οι υπόλοιποι κλάδοι παρουσιάζουν από μικρό έως σημαντικό έλλειμμα και έχουν ανάγκη από εισαγωγές. Ωστόσο αυτοί που υστερούν περισσότερο είναι των Ορυχείων και λατομείων, των Ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό και των Μεταποιητικών βιομηχανιών.

Πέρα από τον υψηλό βαθμό ειδίκευσης στη Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία που παρουσιάζεται σε όλες τις Π.Ε. εκτός της Θεσσαλονίκης, ο πολύ υψηλός βαθμός ειδίκευσης στον κλάδο της Αλιείας, αιτιολογείται από την ύπαρξη σημαντικών επιφανειακών υδάτων στην περιοχή καθώς η Π.Ε. βρέχεται από θάλασσα. Το γεγονός επίσης ότι αποτελεί μία παραθαλάσσια περιοχή και ως εκ τούτου έναν τουριστικό προορισμό λόγω της θάλασσας, εξηγεί και τον μεγάλο βαθμό ειδίκευσης στον κλάδο των Ξενοδοχείων και εστιατορίων. Οι δύο προαναφερόμενοι κλάδοι παρουσιάζουν και τον μεγαλύτερο βαθμό ειδίκευσης μετά από την Π.Ε. Χαλκιδικής στην Περιφέρεια, φυσικά λόγω της ύπαρξης συγκριτικών τοπικών πλεονεκτημάτων.

Συνεχίζοντας με την Π.Ε. Σερρών, αξίζει να σημειωθεί πως οι μόνοι 2 κλάδοι στους οποίους παρουσιάζει εξαγωγικό πλεόνασμα και ειδικεύεται η συγκεκριμένη περιοχή είναι κυρίως αυτός της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και δευτερευόντως αυτός της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης. Σε όλους τους υπόλοιπους κλάδους παρατηρείται υστέρηση στην περιοχή με συνέπεια να υπάρχουν ανάγκες για εισαγωγές. Συγκεκριμένα οι κλάδοι με τον μικρότερο βαθμό ειδίκευσης είναι αυτοί των Ορυχείων και λατομείων, των Ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό και των Μεταποιητικών βιομηχανιών. Η συγκεκριμένη Π.Ε. παρουσιάζει την μεγαλύτερη ειδίκευση στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας μετά την Π.Ε. Πέλλας, στην Περιφέρεια και αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι στη περιοχή υπάρχει σημαντική παραγωγή από σιτάρι, βαμβάκι, ντομάτες, ρύζι, καπνό και σημαντική απασχόληση με την αιγοπροβατοτροφία και την χοιροτροφία.

Τέλος, αναφορικά με την Π.Ε. Χαλκιδικής αξίζει να αναφερθεί πως παρατηρούνται κάποιες ιδιαιτερότητες σε σχέση με τις προηγούμενες Π.Ε. Συγκεκριμένα είναι η Π.Ε. που παρουσιάζει ειδίκευση στους περισσότερους κλάδους μετά την Π.Ε. Θεσσαλονίκης στην Περιφέρεια, έχοντας 5 βασικούς κλάδους στην οικονομία της. Ο σημαντικότερος με μεγάλη διαφορά εξ' αυτών, είναι ο κλάδος των Ορυχείων και λατομείων, έχοντας πολύ μεγάλο βαθμό ειδίκευσης σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους. Είναι επίσης η μοναδική Π.Ε. που ειδικεύεται στον συγκεκριμένο κλάδο, έχοντας σημαντικές δυνατότητες εξαγωγών και παρουσιάζοντα μεγάλο πλεόνασμα, καθώς όλες οι υπόλοιπες παρουσιάζουν ελάχιστον βαθμό ειδίκευσης. Αυτό φυσικά οφείλεται στην ύπαρξη συγκριτικών τοπικών πλεονεκτημάτων, λόγω της ύπαρξης μεγάλων ποσοτήτων σπουδαίου ορυκτού πλούτου (Σκουριές).

Ανάλογη είναι η εικόνα που παρατηρείται σχετικά με τον κλάδο της Αλιείας. Αποτελεί και αυτός κλάδο με βαθμό ειδίκευσης αρκετά μεγαλύτερο από τους υπόλοιπους. Η συγκεκριμένη Π.Ε. επίσης, είναι αυτή με τον μεγαλύτερο βαθμό ειδίκευσης στην Αλιεία μεταξύ των υπολοίπων Π.Ε. στην Περιφέρεια, λόγω επίσης συγκριτικού τοπικού πλεονεκτήματος της περιοχής, με την ύπαρξη μεγάλης ακτογραμμής.

Το γεγονός ότι αποτελεί μία παραθαλάσσια περιοχή με ιδιαίτερο κάλλος παραλιακών κυρίως εκτάσεων, την καθιστά έναν σημαντικά τουριστικό προορισμό. Αυτό διαφαίνεται ξεκάθαρα και από τον βαθμό ειδίκευσης στον κλάδο των Ξενοδοχείων

και εστιατορίων που αποτελεί τον τέταρτο (μετά τις κατασκευές) κατά σειρά ειδικευμένο κλάδο στην περιοχή. Ταυτόχρονα στον συγκεκριμένο κλάδο η περιοχή εξειδικεύεται στον μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις υπόλοιπες Π.Ε. της Περιφέρειας.

Η Π.Ε. Χαλκιδικής κατέχει επίσης τα πρωτεία στην ειδίκευση στον κλάδο των Κατασκευών, μεταξύ των υπολοίπων Π.Ε. της Περιφέρειας και ο οποίος όπως προαναφέρθηκε είναι ο τρίτος πιο ειδικευμένος κλάδος στην περιοχή.

Αντίθετα, οι κλάδοι στους οποίους παρουσιάζεται ο χαμηλότερος βαθμός ειδίκευσης και συνεπώς έλλειμμα και ανάγκη εισαγωγών, είναι των Μεταποιητικών βιομηχανιών, της Υγείας και κοινωνικής μέριμνας και των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως γενικότερα όλες οι Π.Ε. (πέραν της Θεσσαλονίκης που υστερεί σημαντικά), εξειδικεύονται στον πρωτογενή τομέα, ενώ αντίθετα η Π.Ε. Θεσσαλονίκης υπερτερεί στο τομέα των υπηρεσιών, εκεί δηλαδή που υστερούν οι υπόλοιπες Π.Ε. Συγκεκριμένα στον κλάδο της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας, η μόνη Π.Ε. που υστερεί είναι της Θεσσαλονίκης, ενώ αντίθετα για τις περισσότερες εκ των υπολοίπων Π.Ε. αποτελεί την βασική τους απασχόληση.

Επιπλέον η Π.Ε. Θεσσαλονίκης είναι η μοναδική που, αν εξαιρέσει κάποιους τον πρωτογενή τομέα, εξειδικεύεται στους περισσότερους κλάδους έναντι των υπολοίπων Π.Ε., ενώ ακολουθεί η Π.Ε. Χαλκιδικής.

2.2.1.2. Συντελεστής ειδίκευσης

Ο Συντελεστής Ειδίκευσης μιας περιφέρειας, μετρά πόσο διαφέρει η διάρθρωση της απασχόλησης στους κλάδους οικονομικών δραστηριοτήτων της από την αντίστοιχη διάρθρωση της απασχόλησης σε μία περιοχή αναφοράς (Πολύζος 2011).

Ο Συντελεστής Ειδίκευσης υπολογίζεται από τον τύπο:

$$CS = \frac{1}{2} \sum_i [(Air/Ain) - (Ani/An)]$$

Όπου: Air = η απασχόληση του κλάδου i στη περιοχή μελέτης

Ar = η συνολική απασχόληση της περιοχής μελέτης

Ain = η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της περιοχής αναφοράς

An = η συνολική απασχόληση της περιοχής αναφοράς

Οι τιμές του CS κυμαίνονται από 0 έως 1. Μηδενικές τιμές του συντελεστή ειδικεύσης παρατηρούνται στην περίπτωση όπου η κλαδική διάρθρωση της περιοχής μελέτης, ταυτίζεται με την κλαδική διάρθρωση της περιοχής αναφοράς, ενώ όσο περισσότερο διαφοροποιείται η κλαδική διάρθρωση της περιοχής μελέτης, τόσο η τιμή του συντελεστή πλησιάζει προς την μονάδα (Παπαδασκαλόπουλος 2000, Πολύζος 2011, Τολίδης κ.α. 2010).

Ο δείκτης είναι σχεδόν αδύνατο πρακτικά να λάβει τις ακραίες τιμές, δεδομένου ότι σπάνια μπορεί να βρεθεί μια περιφέρεια που να ειδικεύεται σε μία και μόνο δραστηριότητα ή να ταυτίζεται απόλυτα με την εθνική σύνθεση των δραστηριοτήτων (Πολύζος 2011).

Εφαρμόζοντας τη συγκεκριμένη μεθοδολογία για τις οικονομικές δραστηριότητες των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, λαμβάνοντας ως δεδομένα τα πιο πρόσφατα δυνατά στοιχεία, του έτους 2001 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) και ορίζοντας ως περιοχή αναφοράς την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, προκύπτουν οι τιμές που παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4. Συντελεστής Ειδικεύσης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας.

	Π.Ε. Ημαθίας	Π.Ε. Θεσσαλονίκης	Π.Ε. Κιλκίς	Π.Ε. Πέλλας	Π.Ε. Πιερίας	Π.Ε. Σερρών	Π.Ε. Χαλκιδικής
Συντελεστής ειδικεύσης	0,14	0,12	0,18	0,29	0,17	0,21	0,23

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχολιάζοντας τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το κατά πόσο διαφοροποιείται η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας από την αντίστοιχη διάρθρωση του συνόλου της Κεντρικής Μακεδονίας.

Όπως παρατηρείται η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης σε κάθε μία από τις υπό μελέτη Περιφερειακές Ενότητες, ταυτίζεται αρκετά με την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς αν εξαιρέσει κανείς τις Π.Ε. Πέλλας και Χαλκιδικής που διαφέρουν αρκετά από τη γενικότερη εικόνα της Περιφέρειας, όλες οι υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες, παρουσιάζουν τιμές σχεδόν 80% χαμηλότερες της μέγιστης δυνατής τιμής τους δείκτη.

Πιο συγκεκριμένα η Περιφερειακή Ενότητα με τον μικρότερο Συντελεστή Ειδίκευσης και συνεπώς με την μεγαλύτερη ταύτιση με την κλαδική διάρθρωση του συνόλου της Περιφέρειας, είναι η Π.Ε. Θεσσαλονίκης με Σ.Ε.= 0,12. Το γεγονός αυτό είναι λογικό καθώς η Π.Ε. Θεσσαλονίκης είναι η μεγαλύτερη σε πληθυσμό Π.Ε., καταλαμβάνοντας και το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων σε σχέση με το σύνολο της περιφέρειας. Αυτό έχει σαν συνέπεια η κλαδική της διάρθρωση να επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό την τον τελικό σχηματισμό της συνολικής κλαδικής διάρθρωσης της Περιφέρειας και ως εκ τούτου να ταυτίζεται περισσότερο με αυτή.

Αρκετά μεγάλο βαθμό ταύτισης με την διάρθρωση της Περιφέρειας, εν συνεχεία, παρουσιάζουν, κατά σειρά βαθμού ταύτισης, η Π.Ε. Ημαθίας (Σ.Ε.= 0,14), η Π.Ε. Περίας (Σ.Ε.= 0,17), η Π.Ε. Κιλκίς (Σ.Ε.= 0,18) και τέλος η Π.Ε. Σερρών (Σ.Ε. = 0,21).

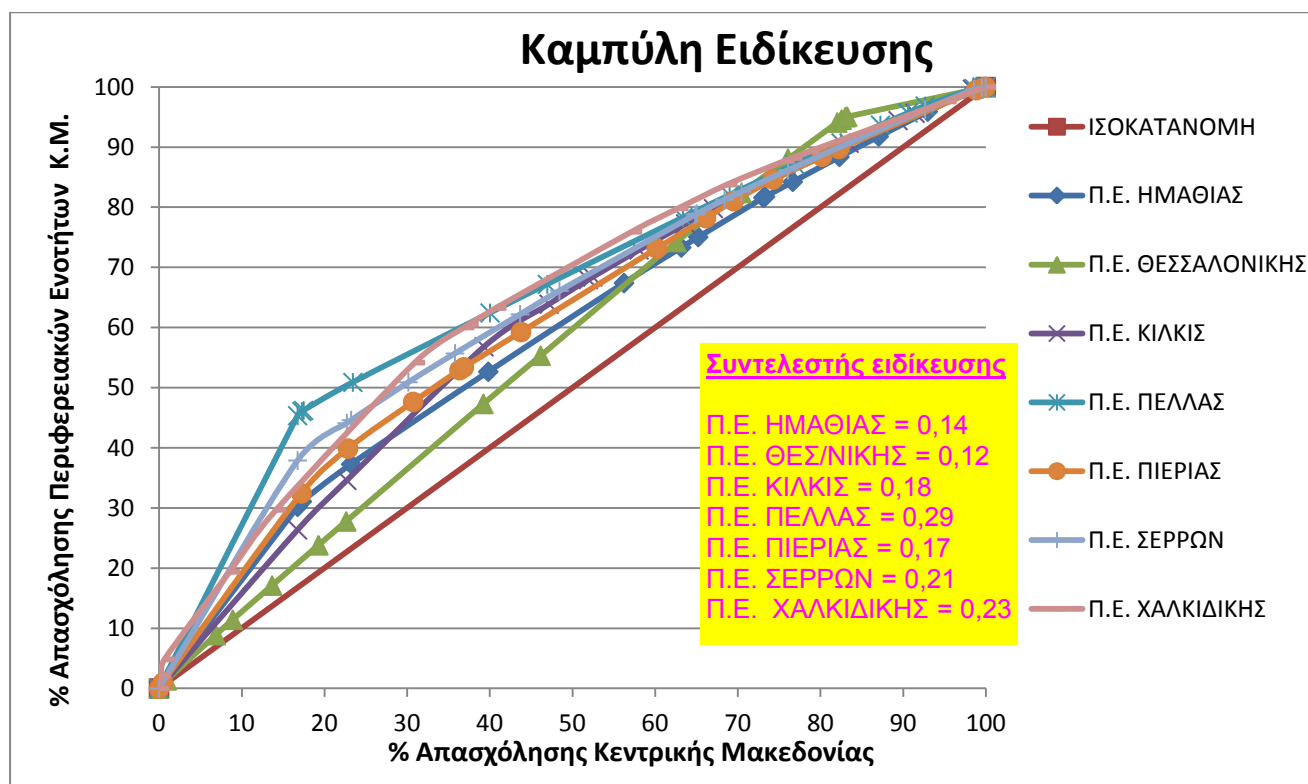
Κύριο γνώρισμα των προαναφερόμενων Περιφερειακών Ενοτήτων είναι σε μεγάλο βαθμό, η όμοια μεταξύ τους κλαδική διάρθρωση, καθώς υπερτερούν και υστερούν σχεδόν στους ίδιους κλάδους. Το γεγονός αυτό συμβάλλει σημαντικά στη τελική διαμόρφωση της κλαδικής διάρθρωσης της απασχόλησης με τρόπο τέτοιο ώστε να μοιάζει σημαντικά με τα κοινά γνωρίσματα της διάρθρωσης των προαναφερόμενων Περιφερειακών Ενοτήτων.

Συγκεκριμένα ειδικεύονται όλες στο κλάδο της γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας και δασοκομίας, ενώ αντίθετα υστερούν όλες στους κλάδους της αλιείας και των ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό.

Τέλος οι Περιφερειακές Ενότητες με την μεγαλύτερη διαφοροποίηση της κλαδικής τους διάρθρωσης σε σχέση με την αντίστοιχη της Περιφέρειας, είναι πρωτίστως η Π.Ε. Πέλλας με Σ.Ε.= 0,29 και δευτερευόντως η Π.Ε. Χαλκιδικής με Σ.Ε.= 0,23. Οι συγκεκριμένες περιοχές παρουσιάζουν ειδίκευση σε κλάδους που δεν παρουσιάζουν όλες οι υπόλοιπες και αντίστοιχα παρουσιάζουν υστέρηση σε άλλους κλάδους που οι υπόλοιπες περιοχές ειδικεύονται. Συνεπώς αυτό οδηγεί σε μία μεγαλύτερη διαφοροποίηση από τον μέσο όρο της διάρθρωσης της απασχόλησης στο σύνολο της Περιφέρειας. Η Π.Ε. Χαλκιδικής για παράδειγμα παρουσιάζει υψηλή ειδίκευση σε κλάδους όπως τα Ορυχεία και λατομεία και η Αλιεία, που δεν παρουσιάζουν οι υπόλοιπες Π.Ε. και έτσι διαφοροποιείται απ' την διάρθρωση της συνολικής απασχόλησης της Περιφέρειας.

Στην συνέχεια της εργασίας παρουσιάζεται η καμπύλη ειδίκευσης όπως αυτή υπολογίστηκε για κάθε μία από τις Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας. Η συγκεκριμένη καμπύλη ουσιαστικά, αναπαριστάνει διαγραμματικά τον Συντελεστή Ειδίκευσης της κάθε Περιφερειακής Ενότητας ως προς τη Κεντρική Μακεδονία. Όπως παρατηρείται από την εν λόγω καμπύλη, όσο μεγαλύτερο Συντελεστή Ειδίκευσης έχει μία Περιφερειακή Ενότητα, όσο δηλαδή περισσότερο διαφοροποιείται η κλαδική διάρθρωσή της σε σχέση με αυτή του συνόλου της περιφέρειας, τόσο μεγαλύτερη καμπύλη παρουσιάζει στο διάγραμμα και τόσο περισσότερο απομακρύνεται από την διαγώνιο (ισοκατανομή). Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημάνουμε πως η καμπύλη ισοκατανομής, αντιπροσωπεύει την πλήρη ταύτιση της κλαδικής διάρθρωσης μιας Περιφερειακής Ενότητας με την αντίστοιχη της Περιφέρειας. Ο συντελεστής ειδίκευσης σε μία τέτοια περίπτωση θα ήταν 0.

Διάγραμμα 1. Καμπύλη Ειδίκευσης Π.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η παραπάνω καμπύλη μας παρουσιάζει διαγραμματικά τα σχόλια και συμπεράσματα που εξάχθηκαν και αναλύθηκαν πιο πάνω. Συγκεκριμένα, παρατηρείται πως η Π.Ε. Πέλλας (γαλάζιο χρώμα), που όπως προαναφέρθηκε έχει τον μεγαλύτερο Συντελεστή Ειδίκευσης, επομένως διαφοροποιείται και περισσότερο, σχηματίζει την μεγαλύτερη καμπύλη και απομακρύνεται περισσότερο από την διαγώνιο (ισοκατανομή) που αντιστοιχεί στον μέσο όρο της κλαδικής διάρθρωσης της απασχόλησης του συνόλου της Περιφέρειας. Εξίσου μεγάλη είναι και η καμπύλη ειδίκευσης της Π.Ε. Χαλκιδικής (ροζ χρώμα), που μετά την Π.Ε. Πέλλας, είναι αυτή που διαφοροποιείται περισσότερο.

Αντίθετα, αξίζει να παρατηρήσει κανείς την καμπύλη ειδίκευσης της Π.Ε. Θεσσαλονίκης, η οποία διαφοροποιείται ελάχιστα από την συνολική κλαδική διάρθρωση και για αυτό τον λόγο σχηματίζει την μικρότερη καμπύλη (πράσινο χρώμα).

2.2.1.3. Πολλαπλασιαστής Οικονομικής Βάσης

Άμεσα συνδεδεμένος με το Συντελεστή συμμετοχής είναι ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής, η ύπαρξη του οποίου προϋποθέτει τιμή του συντελεστή χωροθέτησης μεγαλύτερη της μονάδας (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο υπόδειγμα περιφερειακού πολλαπλασιαστή, το οποίο χρησιμοποιείται και στην παρούσα εργασία είναι αυτό της Εξαγωγικής Βάσης.

Ο Περιφερειακός Πολλαπλασιαστής (Regional Multiplier) προσπαθεί να μετρήσει τη συνολική επίδραση που θα ασκηθεί στην περιφερειακή οικονομία από μία μεταβολή του βασικού – εξαγωγικού τομέα, ως προς ένα εξεταζόμενο μέγεθος (Πολύζος 2011).

Η ζήτηση για τα προϊόντα του βασικού τομέα εξαρτάται από τη ζήτηση που προέρχεται εκτός της τοπικής οικονομίας, έτσι ο βασικός τομέας είναι αυτός ο οποίος παράγει προϊόντα για εξαγωγές. Ενώ η ζήτηση για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του μη-βασικού τομέα προέρχεται από τους τοπικούς καταναλωτές και εξαρτάται από τις κατά τόπους συνθήκες (Σαγιάς 2012).

Η συνολική απασχόληση (T) στην τοπική οικονομία δίνεται από τον παρακάτω τύπο:

$$T = B + N$$

Όπου: B = η απασχόληση του βασικού τομέα και

N = η απασχόληση του μη βασικού τομέα

Η αύξηση της ζήτησης για τα προϊόντα του βασικού τομέα θεωρείται πως δημιουργεί πολλαπλάσια αύξηση της απασχόλησης της τοπικής οικονομίας, δηλαδή η αύξηση της ζήτησης για τα προϊόντα του βασικού τομέα δημιουργεί πολλαπλάσια αύξηση του εισοδήματος της τοπικής οικονομίας. Συνεπώς αν π.χ. η τιμή ενός πολλαπλασιαστή είναι 4, πρακτικά αυτό μεταφράζεται πως αν στο βασικό τομέα δημιουργηθεί μια νέα θέση εργασίας, στη συνολική απασχόληση της περιοχής θα παρουσιαστεί αύξηση τεσσάρων θέσεων εργασίας.

Το μέγεθος των επιπτώσεων στην απασχόληση της τοπικής οικονομίας υπολογίζεται μέσω του πολλαπλασιαστή του βασικού τομέα (εξαγωγικής βάσης) BM.

$$BM = (Er^t) / (BEr^t)$$

Όπου: Er^t = συνολική απασχόληση

BEr^t = απασχόληση στο βασικό τομέα

Ο υπολογισμός του πολλαπλασιαστή οικονομικής βάσης γίνεται με τη χρήση δεδομένων εισοδήματος. Ωστόσο, τις περισσότερες φορές τα δεδομένα εισοδήματος δεν είναι διαθέσιμα για τις μικρές περιφερειακές διαμερίσεις και τους επί μέρους κλάδους, με συνέπεια να χρησιμοποιούνται δεδομένα απασχόλησης ως προσέγγιση της παραγωγής και του εισοδήματος μιας περιοχής. Στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται δεδομένα απασχόλησης για τον υπολογισμό του πολλαπλασιαστή οικονομικής βάσης, όπως στην παρούσα εργασία, διακρίνεται η συνολική απασχόληση μιας χωρικής ενότητας στο τμήμα εκείνο που παράγει αγαθά εξαγωγές (βασική απασχόληση) και στο τμήμα που παράγει αγαθά για την τοπική κατανάλωση (μη βασική απασχόληση) (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Ωστόσο υπάρχουν διάφορες μέθοδοι προσδιορισμού των βασικών και μη βασικών τομέων (Σαγιάς 2012). Αυτές είναι:

- Η έρευνα στις επιχειρήσεις της περιοχής
- Η μέθοδος των υποθέσεων
- Η προσέγγιση των ελάχιστων απαιτήσεων
- Οι δείκτες της τοπικής εξειδίκευσης

Στην παρούσα εργασία, ο υπολογισμός του πολλαπλασιαστή έγινε με τη μέθοδο των δεικτών τοπικής εξειδίκευσης – συντελεστών χωροθέτησης. Η συγκεκριμένη μέθοδος είναι η ευρύτερα χρησιμοποιούμενη. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της, Υπολογίζεται το ύψος της ενεργοποιούμενης απασχόλησης στο βασικό τομέα συγκρίνοντας τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας με τη διάρθρωση ενός ευρύτερου γεωγραφικού χώρου αναφοράς (Νομός – Περιφέρεια- Χώρα).

Ο δείκτης τοπικής εξειδίκευσης δίνει το μερίδιο της απασχόλησης σε ένα οικονομικό τομέα μιας περιφέρειας σχετικά με το μερίδιο της απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο. Υπολογίζονται οι δείκτες για όλους τους τομείς (ή κλάδους) οικονομικής δραστηριότητας και συγκρίνεται το ύψος της ενεργοποιούμενης απασχόλησης στην περιφέρεια με αντίστοιχο στη χώρα (περιοχή αναφοράς).

$$LQ = (E_{ir}/E_r) / (E_{in}/E_n)$$

Όταν $LQ > 1$ η περιφέρεια «ειδικεύεται» στον τομέα. Η απασχόληση των τομέων οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους «ειδικεύεται» η περιφέρεια είναι υψηλότερη από την «αναλογούσα» (εθνικό ποσοστό). Η (θετική) διαφορά της τοπικής απασχόλησης από εκείνη που αναλογεί στο εθνικό ποσοστό αποτελεί την «Βασική Απασχόληση». Η απασχόληση αυτή «ενεργοποιείται» στην παραγωγή εξαγωγών καθώς η «αναλογούσα» απασχόληση θεωρείται ότι καλύπτει τις τοπικές ανάγκες (Σαγιάς 2012).

Κριτική Αξιολόγηση της Μεθόδου

Η χρησιμότητα του πολλαπλασιαστή οικονομικής βάσης στην περιφερειακή ανάλυση είναι μεγάλη, καθώς βοηθά ιδιαίτερα, στην μελέτη του προσανατολισμού της περιφερειακής οικονομίας, στον προσδιορισμό του ρυθμού της περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και στην πρόβλεψη της συνολικής περιφερειακής απασχόλησης και μελλοντικής περιφερειακής μεγέθυνσης (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Βασικό πρόβλημα του υποδείγματος οικονομικής βάσης είναι ότι υποθέτει πως όλες οι οικονομικές δραστηριότητες μιας περιοχής μπορούν να ταξινομηθούν σε βασικές και μη – βασικές. Πολλές δραστηριότητες όμως είναι μεν εξαγωγικές αλλά εξυπηρετούν παράλληλα και την τοπική αγορά. Στην προκειμένη περίπτωση, οι δραστηριότητες, είτε ταξινομούνται εξ' ολοκλήρου στον βασικό τομέα, είτε κατανέμονται και στους δύο τομείς της απασχόλησης που ενεργοποιούν. Πρέπει να σημειωθεί πως στην βιβλιογραφία παρατηρούνται διάφορες μέθοδοι ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων (Σαγιάς, 2012).

Επιπλέον, το υπόδειγμα περιορίζεται στην ανάλυση ενός συστήματος που περιλαμβάνει μία μόνο περιφέρεια και όλον τον υπόλοιπο κόσμο. Αδυνατεί, συνεπώς, να αναλύσει ένα σύστημα πολλών περιφερειών και να υπολογίσει τις συνολικές επιδράσεις που προκαλούν οι οικονομικές μεταβολές στις οικονομίες ενός πολυπεριφερειακού συστήματος (Πολύζος 2011).

Ορισμένα επιπλέον μειονεκτήματα που έχει η συγκεκριμένη μέθοδος περιφερειακής ανάλυσης, είναι ότι η «συνάρτηση παραγωγής» δεν είναι ομοιόμορφη σε όλες τις περιφέρειες, καθώς σε κάθε μία επικρατεί διαφορετική τεχνολογική ανάπτυξη και επιλογές πρώτων υλών. Επίσης η παραγωγικότητα της εργασίας σε μία περιφέρεια δεν είναι ομοιόμορφη και τα καταναλωτικά πρότυπα διαφέρουν. Ακόμη τα αποτελέσματα της μεθόδου επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την χωρική κλίμακα, ενώ και η

δυναμική μιας περιφέρειας δεν εξαρτάται πάντα από το ύψος των εξαγωγών της, παραμελώντας έτσι το υπόδειγμα, τους εσωτερικούς παράγοντες της ανάπτυξης. Συνεχίζοντας σχετικά με τα μειονεκτήματα του υποδείγματος, θα πρέπει να τονιστεί πως οι αλλαγές στη συγκρότηση και την ειδίκευση των περιφερειών και της χώρας επηρεάζουν σημαντικά τα αποτελέσματα, όπως επίσης θα πρέπει να επισημανθεί πως το υπόδειγμα αφορά παράγοντες μόνο της ζήτησης και όχι της προσφοράς. Τελειώνοντας με την κριτική αξιολόγηση του υποδείγματος, θα πρέπει να ειπωθεί πως η τιμή του πολλαπλασιαστή σχετίζεται άμεσα και με τις «οικονομίες συγκέντρωσης» ή «οικονομίες αστικοποίησης» που αναπτύσσονται σε μια περιοχή. Με βάση όλα τα παραπάνω το υπόδειγμα θα πρέπει να θεωρείται ως ένα διερευνητικό εργαλείο και όχι ως μία μέθοδος πρόβλεψης (Σαγιάς 2012, Κόνσολας 1997).

Επιδιώκοντας τον υπολογισμό των πολλαπλασιαστών εξαγωγικής βάσης για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της κάθε Περιφερειακής Ενότητας της Κεντρικής Μακεδονίας, εφαρμόστηκε η παραπάνω μεθοδολογία, λαμβάνοντας ως δεδομένα τα πιο πρόσφατα δυνατά στοιχεία, του έτους 2001 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) και συσχετίζοντας τα στοιχεία των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, αρχικά με εκείνα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και στη συνέχεια με εκείνα του συνόλου της χώρας.

Όπως προαναφέρθηκε, στην παρούσα εργασία, ο υπολογισμός του πολλαπλασιαστή έγινε με τη μέθοδο των δεικτών τοπικής εξειδίκευσης – συντελεστών χωροθέτησης.

Πίνακας 5. Τιμές του Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας

ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ		
Περιφερειακές Ενότητες	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	Ελλάδα
ΗΜΑΘΙΑΣ	7,11	5,52
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	8,29	6,88
ΚΙΛΚΙΣ	5,71	4,74
ΠΕΛΛΑΣ	3,47	3,27
ΠΙΕΡΙΑΣ	5,87	5,37
ΣΕΡΡΩΝ	4,68	4,32
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	4,30	4,24

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να εξάγουμε σημαντικά και χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τον προσανατολισμό της οικονομίας, την πρόβλεψη της απασχόλησης και τον προσδιορισμό του ρυθμού της ανάπτυξης κάθε μίας εκ των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας. Θα εξαχθούν συμπεράσματα για τη δυνατότητα και τον ρυθμό ανάπτυξης ανά Περιφερειακή ενότητα, τόσο σε σχέση με τις εξαγωγές τους στο σύνολο της Περιφέρειας όσο και σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

Με βάση τα αποτελέσματα των υπολογισμών, θεωρώντας αρχικά ως περιοχή αναφοράς την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, παρατηρείται πως την μεγαλύτερη δυνατότητα και τις καλύτερες προϋποθέσεις ανάπτυξης, τις έχει η Π.Ε. Θεσσαλονίκης έχοντας τον μεγαλύτερο Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης (8,29). Αυτό πρακτικά σημαίνει πως κάθε μία θέση απασχόλησης που δημιουργείται στον βασικό τομέα στην Π.Ε. Θεσσαλονίκης (πραγματοποιώντας εξαγωγές στο σύνολο της Περιφέρειας), δημιουργεί συνολικά 8,29 θέσεις εργασίας για την τοπική οικονομία της περιοχής, από τις οποίες οι 7,29 θα ανήκουν στον μη βασικό τομέα. Αντίστοιχα ισχύει και για τις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες.

Η αμέσως επόμενη Περιφερειακή Ενότητα, με τις καλύτερες προϋποθέσεις, τις μεγαλύτερες δυνατότητες και συνεπώς τον μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης είναι η Π.Ε.

Ημαθίας, έχοντας τον μεγαλύτερο, μετά την Π.Ε. Θεσσαλονίκης, Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης 7,11.

Οι υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες κατά σειρά δυνατοτήτων και ρυθμού ανάπτυξης είναι η Π.Ε. Πιερίας με Π.Ο.Β = 5,87, η Π.Ε. Κιλκίς με Π.Ο.Β.= 5,71, η Π.Ε. Σερρών με Π.Ο.Β.= 4,68, η Π.Ε. Χαλκιδικής με Π.Ο.Β.= 4,3, ενώ τις μικρότερες δυνατότητες και προϋποθέσεις ανάπτυξης παρουσιάζει η Π.Ε. Πέλλας με Π.Ο.Β. μόλις 3,47.

Θεωρώντας στη συνέχεια ως περιοχή αναφοράς το σύνολο της Ελλάδας, (η απασχόληση στον βασικό τομέα τώρα, αφορά τις εξαγωγές στο σύνολο της χώρας και όχι στο σύνολο της Περιφέρειας), οι τιμές των πολλαπλασιαστών εξαγωγικής βάσης των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, εμφανίζονται σαφώς χαμηλότεροι, γεγονός λογικό καθώς το μέγεθος των επιπτώσεων του εξαγωγικού κλάδου κάθε Περιφερειακής Ενότητας είναι μεγαλύτερο στο πλαίσιο της Περιφέρειας στην οποία ανήκουν, από ότι σε εθνικό επίπεδο. Άλλωστε και γενικότερα η οικονομία κάθε Περιφερειακής Ενότητας έχει μεγαλύτερη σημασία για την οικονομική δραστηριότητα της Περιφέρειας στην οποία ανήκει, από ότι για το σύνολο της χώρας της.

Πιο συγκεκριμένα με βάση τους υπολογισμούς που πραγματοποιήθηκαν, θεωρώντας ως περιοχή αναφοράς το σύνολο της Ελλάδας, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως η σειρά κατάταξης των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας ανάλογα με τις προϋποθέσεις της και τις δυνατότητες της για ανάπτυξη, παρέμεινε ακριβώς η ίδια, καθώς και σε αυτή τη περίπτωση τον μεγαλύτερο Πολλαπλασιαστή Οικονομικής Βάσης συγκέντρωσε η Π.Ε. Θεσσαλονίκης με 6,88, ενώ δεύτερη ακολούθησε πάλι η Π.Ε. Ημαθίας με 5,52. Στις τελευταίες θέσεις με τις χαμηλότερες τιμές του πολλαπλασιαστή βρίσκονται και σε αυτή την περίπτωση, πρωτίστως η Π.Ε. Πέλλας με Π.Ο.Β. μόλις 3,27 και ακολουθεί η Π.Ε. Χαλκιδικής με Π.Ο.Β.= 4,24.

Η μόνη διαφοροποίηση που παρατηρείται ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις είναι οι μικρότεροι Πολλαπλασιαστές ανά Περιφερειακή Ενότητα με τους αντίστοιχους της πρώτης περίπτωσης.

2.2.1.4. Ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής

Η ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής αποτελεί μία από τις βασικές μεθόδους περιφερειακής ανάλυσης και προγραμματισμού (Πολύζος 2011, Παπαδασκαλόπουλος 2000). Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται για την ερμηνεία των μεταβολών των περιφερειακών μεγεθών, την διάγνωση των περιφερειακών προβλημάτων, τον σχεδιασμό της περιφερειακής πολιτικής, την αξιολόγηση της εφαρμοσθείσας περιφερειακής πολιτικής και την επιλογή των μέσων της. Η μέθοδος εισήχθη στην μελέτη της περιφερειακής ανάπτυξης από τον Dunn (1959) και τους Perloff, Dunn, Lampard και Muth (1960).

Συγκεκριμένα η ανάλυση απόκλισης συμμετοχής αξιοποιείται για (Πολύζος 2011):

- Τον προσδιορισμό των αιτίων των μεταβολών των περιφερειακών μεγεθών
- Την ταξινόμηση των περιφερειών
- Την αξιολόγηση της εφαρμοσθείσας περιφερειακής πολιτικής
- Τον έμμεσο προσδιορισμό του περιφερειακού αναπτυξιακού προτύπου και των πολιτικών φαινομένων
- Την επιλογή των μέσων της περιφερειακής πολιτικής κατά χωρική ενότητα.

Λόγω της πολλαπλής χρησιμότητάς της, η μέθοδος αξιοποιείται σε μεγάλη έκταση στην Περιφερειακή ανάλυση» (Παπαδασκαλόπουλος 2000). Διακρίνει τη μεταβολή του υπό μελέτη περιφερειακού μεγέθους (στην παρούσα εργασία της απασχόλησης), ανάλογα με τα αίτια που προκάλεσαν την μεταβολή αυτή, κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης χρονικής περιόδου (Σαγιάς 2012). Η μεταβολή περιφερειακής απασχόλησης (M_r) διακρίνεται στις δύο συνιστώσες της:

- ➔ Εθνική Συμμετοχή (ΕΣ), η οποία αντιστοιχεί στη μεταβολή της απασχόλησης στην περιοχή μελέτης (r) που θα συνέβαινε αν αυτή μεταβαλλόταν με τον ίδιο ρυθμό που μεταβάλλεται η απασχόληση στην περιοχή αναφοράς. Συνεπώς, όσο υψηλότερος είναι ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο, τόσο υψηλότερος θα είναι και ο ρυθμός αύξησης της περιφερειακής απασχόλησης (Σαγιάς 2012, Πολύζος 2011, Παπαδασκαλόπουλος 2000).
- ➔ Απόκλισης, η οποία αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ της απασχόλησης στην περιοχή μελέτης και την αναμενόμενη απασχόληση της Εθνικής Συμμετοχής.

Η συνιστώσα αυτή είναι θετική σε αναπτυγμένες περιφέρειες και αρνητική σε φτωχές και φθίνουσες περιφέρειες (Παπαδασκαλοπουλος 2000).

Η συνολική απόκλιση διακρίνεται σε δύο επιμέρους συνιστώσες:

- Η συνιστώσα «Ομολογικής Απόκλισης» (ΟΣ) , η οποία μετρά το ποσό της απόκλισης που οφείλεται στην κλαδική διάρθρωση δηλαδή στη σύνθεση των οικονομικών κλάδων της περιφέρειας. Η συνιστώσα αυτή είναι θετική σε περιφέρειες όπου είναι εγκατεστημένοι δυναμικοί κλάδοι, που η απασχόλησή τους αυξάνει σε εθνικό επίπεδο με ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό αύξησης της απασχόλησης του συνόλου των κλάδων και αρνητική σε περιφέρειες ειδικευμένες σε κλάδους με ρυθμούς αύξησης της απασχόλησης χαμηλότερους από το ρυθμό αύξησης της συνολικής απασχόλησης.
- Τη συνιστώσα της «Διαφορικής Απόκλισης» (ΔΣ) (τοπικό πλεονέκτημα / μειονέκτημα) η οποία μετράει το ποσό της περιφερειακής απόκλισης που προκύπτει επειδή ορισμένοι από τους οικονομικούς κλάδους της περιοχής μελέτης αναπτύσσονται με μεγαλύτερο ή μικρότερο ρυθμό από τον αντίστοιχο εθνικό. Σχετικά με την ΔΣ ισχύει ότι οι χωρικές ενότητες που παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη ορισμένων κλάδων ή δραστηριοτήτων, παρουσιάζουν θετικές τιμές της ΔΣ (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Οι συνιστώσες που αναφέρθηκαν δίνονται από τις ακόλουθες αλγεβρικές παραστάσεις:

$$Mr = EΣr + OΣr + ΔΣr$$

$$EΣr = Aro (Ant/Ano) - Aro$$

$$OΣr = \Sigma [(Aint/Aino - Ant/Ano)Airo]$$

$$\Delta\Sigma r = \Sigma [Airt - Airo (Aint/Aino)]$$

Όπου:

Mr η μεταβολή της απασχόληση στη Περιοχή Μελέτης r

EΣr η συνιστώσα Εθνικής Συμμετοχής της Περιοχής Μελέτης r

OΣr η συνιστώσα Ομολογικής Απόκλισης της Περιοχής Μελέτης r

Σr η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης της Περιοχής Μελέτης r
 Air η απασχόληση του κλάδου i στη Περιοχή Μελέτης r
 A_{in} η απασχόληση του κλάδου i στη Περιοχή Αναφοράς
 A_r η συνολική απασχόληση της Περιοχής Μελέτης r
 A_n η συνολική απασχόληση της Περιοχής Αναφοράς
 o η αρχική χρονιά της ανάλυσης (π.χ. 1969)
 t η τελική χρονιά της ανάλυσης (π.χ. 1978)

Η ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής έχει την δυνατότητα να δώσει πληροφορίες και σε επίπεδο κλάδου. Είναι εφικτό δηλαδή για μία ορισμένη χρονική περίοδο να διακρίνουμε την Συνιστώσα Εθνικής Συμμετοχής, την Συνιστώσα Ομολογικής Απόκλισης και την Συνιστώσα Διαφορικής Απόκλισης στην μεταβολή της απασχόλησης κάθε κλάδου ξεχωριστά. Αυτό έχει μεγάλη σημασία στην ανάλυση, γιατί μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα όσον αφορά τις δυνατότητες κάθε Περιφέρειας για την ανάπτυξη των επί μέρους κλάδων (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Στην περίπτωση αυτή οι τρεις συνιστώσες δίνονται από τις παρακάτω αλγεβρικές παραστάσεις:

$$Mir = E\Sigma ir + O\Sigma ir + \Delta\Sigma ir$$

$$E\Sigma ir = Airo (Ant/Ano) - Airo$$

$$O\Sigma ir = Airo [(Aint/Aino) - (Ant/Ano)]$$

$$\Delta\Sigma ir = Airt - Airo (Aint/Aino)$$

Στην περίπτωση αυτή, θετική Ομολογική Συνιστώσα υποδηλώνει ότι ο κλάδος παρουσιάζει, σε εθνικό επίπεδο, ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης μεγαλύτερο από το ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης του συνόλου των κλάδων. Θετική Διαφορική Συνιστώσα υποδηλώνει ότι ο κλάδος, στην συγκεκριμένη περιφέρεια, αναπτύσσεται με ρυθμό ταχύτερο από αυτόν με τον οποίο αναπτύσσεται στο σύνολο της χώρας (Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Εκτός από την απασχόληση στους κλάδους της οικονομίας, η μέθοδος μπορεί να εφαρμοσθεί και με την αξιοποίηση δεδομένων Α.Ε.Π., επενδύσεων, ομάδων προϊόντων κτλ.

Τύποι Boudeville

Με βάση το πρόσημο και το μέγεθος της Ομολογικής και Διαφορικής συνιστώσας, διαμορφώνονται 8 τύποι κατά Boudeville (Boudeville 1966), καθένας εκ των οποίων εμφανίζει συγκεκριμένα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και χρίζει ανάλογων μέτρων πολιτικής (Σαγιάς 2012, Παπαδασκαλόπουλος 2000).

Παρακάτω παρουσιάζεται ο πίνακας με τους τύπους περιοχών κατά Boudeville.

Πίνακας 6. Τύποι περιοχών κατά Boudeville

Περιφερειακός Τύπος	Ομολογική συνιστώσα (ΟΣ)	Διαφορική Συνιστώσα (ΔΣ)	Σύγκριση
I	Θετική	Θετική	$ ΟΣ > ΔΣ $
II	Θετική	Θετική	$ ΟΣ < ΔΣ $
III	Θετική	Αρνητική	$ ΟΣ > ΔΣ $
IV	Αρνητική	Θετική	$ ΟΣ < ΔΣ $
V	Αρνητική	Θετική	$ ΟΣ > ΔΣ $
VI	Θετική	Αρνητική	$ ΟΣ < ΔΣ $
VII	Αρνητική	Αρνητική	$ ΟΣ > ΔΣ $
VIII	Αρνητική	Αρνητική	$ ΟΣ < ΔΣ $

Πηγή: Σαγιάς 2012

Ομολογική συνιστώσα: Σύγκριση συνολικής απασχόλησης με την κλαδική απασχόληση.

Διαφορική συνιστώσα: Σύγκριση της απασχόλησης του κλάδου στη χώρα με την απασχόληση του κλάδου στην περιοχή

Σχετικά με τους τύπους κατά Boudeville, ισχύει ότι, αν ένας κλάδος μιας περιοχής μελέτης παρουσιάζει τύπο από 1 έως 4, συνεπάγεται πως ο κλάδος αυτός στη συγκεκριμένη περιοχή, αναπτύσσεται με ταχύτερο ρυθμό από το μέσο ρυθμό της χώρας. Αντίθετα αν ένας κλάδος μιας περιοχής μελέτης παρουσιάζει τύπο από 5 έως 8, συνεπάγεται πως ο κλάδος αυτός στη συγκεκριμένη περιοχή, αναπτύσσεται με μικρότερο ρυθμό από το μέσο ρυθμό της χώρας.

Επίσης, άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι ο χαμηλός ρυθμός του τύπου V οφείλεται στη δυσμενή κλαδική σύνθεση ενώ του τύπου VI σε τοπικούς δυσμενείς παράγοντες (Σαγιάς 2012).

Ανάλογα με τον τύπο της περιοχής και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της μπορεί να προταθούν μέτρα πολιτικής. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο πίνακας με τα χαρακτηριστικά και τα μέτρα πολιτικής για κάθε τύπο κατά Boudeville.

Πίνακας 7. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και μέτρα πολιτικής ανά τύπο Boudeville

Περιφερειακός Τύπος	Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά	Μέτρα Πολιτικής
I	Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
II	Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	
III	Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "υποδομών"
IV	Δυσμενής κλαδική διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "κλαδικής διάρθρωσης"
V	Δυσμενής κλαδική διάρθρωση Θετικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "κλαδικής διάρθρωσης"
VI	Ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "υποδομών"
VII	Δυσμενής κλαδική διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "κλαδικής διάρθρωσης" - Βελτίωση "υποδομών"
VIII	Δυσμενής κλαδική διάρθρωση Αρνητικοί τοπικοί παράγοντες	Βελτίωση "κλαδικής διάρθρωσης" - Βελτίωση "υποδομών"

Πηγή: Σαγιάς 2012

Κριτική Αξιολόγηση της μεθόδου

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης Απόκλισης – Συμμετοχής εντοπίζουν μέρος των προβλημάτων - πλεονεκτημάτων μιας περιοχής δεν καλύπτουν όμως όλο το φάσμα της χωροκοινωνικής διάρθρωσης και των αναπτυξιακών προοπτικών.

Βασικές αδυναμίες της μεθόδου είναι οι παρακάτω (Σαγιάς 2012):

- Η έλλειψη σαφώς καθορισμένου θεωρητικού υποβάθρου για την αναπτυξιακή διαδικασία. π.χ. Παραγωγικότητα εργασίας – κεφαλαίου, εισαγωγές - εξαγωγές.

- Τα αποτελέσματα επηρεάζονται από το βαθμό «από – άθροισης» των δραστηριοτήτων, και από την επιλογή του χώρου αναφοράς. Όταν τα δεδομένα είναι ‘αθροιστικά’ το ‘τοπικό πλεονέκτημα’ υπερεκτιμάται, ενώ η διαφοροποίηση μπορεί να οφείλεται στην ‘κλαδική διάρθρωση’. (δηλαδή η κλαδική διάρθρωση περιλαμβάνει δραστηριότητες που παρουσιάζουν δυναμικότητα σε όλες τις περιοχές.
- Η έντονη αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ της «κλαδικής διάρθρωσης» (Ομολογικής Απόκλισης) και του «τοπικού πλεονεκτήματος» (Διαφορικής Απόκλισης).
- Η επιλογή του έτους βάσης επηρεάζει σημαντικά τα αποτελέσματα. Εάν υπάρχει ‘σταθερότητα’ παραγωγικών προτύπων/διαδικασιών το πρόβλημα δεν είναι μεγάλο. Σε περιόδους όμως «κρίσεων / ύφεσης» ή ραγδαίων παραγωγικών / τεχνολογικών αλλαγών τα αποτελέσματα δεν αντικατοπτρίζουν την αναδιάρθρωση. Ετήσιες παρατηρήσεις, υπολογισμός με έτος βάσης το t+1 ή/και διερεύνηση της «ειδίκευσης» των περιοχών μετριάζουν το εν λόγω πρόβλημα.

Ωστόσο η συγκεκριμένη μέθοδος χρησιμοποιείται ευρέως στην περιφερειακή επιστήμη καθώς παρουσιάζει και ορισμένα βασικά πλεονεκτήματα (Σαγιάς 2012).

Συγκεκριμένα:

- Δεν απαιτεί πολύπλοκους υπολογισμούς
- Εξετάζει τα ‘συστατικά’ των περιφερειακών διακυμάνσεων.
- «Τυποποιεί» τα αποτελέσματα με βάση μια ευρύτερη περιοχή αναφοράς.
- Προσδίδει διαστάσεις ‘δυναμικότητας/διαχρονικής εξέλιξης’ στη διερεύνηση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών των περιοχών μελέτης.

Εφαρμόζοντας την ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής για τις Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας για κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, για τα πιο πρόσφατα δυνατά έτη (2005 και 2010), (Eurostat.eu) και ορίζοντας ως περιοχή αναφοράς την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, προκύπτουν οι υπολογισμοί των τριών συνιστώσων (Εθνική Συνιστώσα, Ομολογική Συνιστώσα,

Διαφορική συνιστώσα), ανά κλάδο και ανά Περιφερειακή Ενότητα όπως παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 8. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Ημαθίας (Ίδια Επεξεργασία)

Π.Ε. Ημαθίας				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,17	-0,14	5,77	5,80
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,11	-1,09	-2,72	-3,70
Λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,00	-0,71	-0,70
Κατασκευές	0,03	-0,33	1,10	0,80
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,20	0,82	-1,82	-0,80
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,01	-0,01	-0,10	-0,10
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,01	-0,12	0,01	-0,10
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,03	0,08	-0,31	-0,20
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,11	0,54	-0,35	0,30
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,04	0,10	-0,13	0,00
Σύνολο Απασχόλησης	0,70	-0,15	0,75	1,30

Πίνακας 9 & 10. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Θεσ/νίκης και Κιλκίς

Π.Ε. Θεσ/νίκης				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,23	-0,20	-2,34	-2,30
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,98	-9,58	1,09	-7,50
Λοιπές Βιομηχανίες	0,07	-0,01	-0,96	-0,90
Κατασκευές	0,44	-5,67	-0,37	-5,60
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	2,17	9,00	-0,67	10,50
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,11	-0,11	0,40	0,40
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,15	-1,63	0,29	-1,20
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,01	-0,01	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,57	1,48	1,25	3,30
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	1,34	6,79	2,86	11,00
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,44	1,20	-0,24	1,40
Σύνολο Απασχόλησης	6,52	1,26	1,32	9,10
Π.Ε. Κιλκίς				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,10	-0,09	-2,92	-2,90
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,07	-0,71	1,14	0,50
Λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,00	0,00	0,00
Κατασκευές	0,02	-0,29	-0,13	-0,40
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,10	0,42	2,08	2,60
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,00	0,00	-0,10	-0,10
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,01	-0,15	-0,46	-0,60
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,01	0,03	-0,14	-0,10
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,09	0,43	-0,32	0,20
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,01	0,03	0,46	0,50
Σύνολο Απασχόλησης	0,43	-0,34	-0,39	-0,30

Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 11 & 12. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Πέλλας & Πιερίας

Π.Ε. Πέλλας				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,20	-0,17	5,57	5,60
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,09	-0,90	0,80	0,00
Λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,00	0,29	0,30
Κατασκευές	0,05	-0,58	0,94	0,40
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,22	0,89	-2,11	-1,00
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,01	-0,01	-0,30	-0,30
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,01	-0,06	0,35	0,30
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,03	0,07	-0,60	-0,50
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,14	0,69	-1,72	-0,90
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,03	0,08	0,00	0,10
Σύνολο Απασχόλησης	0,76	0,02	3,22	4,00
Π.Ε. Πιερίας				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,26	-0,22	-9,54	-9,50
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,05	-0,49	0,14	-0,30
Λοιπές Βιομηχανίες	0,00	0,00	1,40	1,40
Κατασκευές	0,05	-0,67	1,52	0,90
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,19	0,78	3,13	4,10
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,00	0,00	0,00	0,00
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,01	-0,16	-0,05	-0,20
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,02	0,05	0,14	0,20
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,09	0,44	2,98	3,50
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,02	0,06	-0,08	0,00
Σύνολο Απασχόλησης	0,69	-0,22	-0,37	0,10

Ίδια επεξεργασία

Πίνακας 13 & 14. Ανάλυση απόκλισης – Συμμετοχής Π.Ε. Σερρών & Χαλκιδικής

Π.Ε. Σερρών				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,20	-0,17	3,47	3,50
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,09	-0,86	-0,73	-1,50
Λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,00	0,29	0,30
Κατασκευές	0,04	-0,53	-0,31	-0,80
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,19	0,79	-0,08	0,90
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,01	-0,01	0,00	0,00
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,01	-0,15	-0,26	-0,40
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,03	0,07	-0,10	0,00
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,14	0,69	-2,63	-1,80
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,03	0,09	-0,62	-0,50
Σύνολο Απασχόλησης	0,75	-0,07	-0,98	-0,30
Π.Ε. Χαλκιδικής				
ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	0,08	-0,06	0,09	0,10
Μεταποιητικές βιομηχανίες	0,03	-0,30	0,17	-0,10
Λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,00	-0,21	-0,20
Κατασκευές	0,09	-1,12	-2,67	-3,70
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	0,14	0,59	-0,63	0,10
Πληροφόρηση και επικοινωνία	0,00	0,00	0,00	0,00
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0,00	-0,03	0,13	0,10
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,00	0,00	0,00	0,00
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	0,01	0,03	-0,24	-0,20
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	0,05	0,28	-0,93	-0,60
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	0,02	0,05	0,73	0,80
Σύνολο Απασχόλησης	0,44	-0,58	-3,56	-3,70

Ίδια επεξεργασία

Με κατάλληλους υπολογισμούς και επεξεργασία των δεδομένων των παραπάνω πινάκων, προέκυψε η κατηγοριοποίηση των 8 τύπων κατά Boudeville για κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και για κάθε Περιφερειακή Ενότητα της Κεντρικής Μακεδονίας για την χρονική περίοδο 2005 - 2010, όπως παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 15. Κατηγοριοποίηση κλάδων οικονομικής δραστηριότητας των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας κατά Boudeville

ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	Κατηγοριοποίηση κλάδων οικονομικής δραστηριότητας των Π.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας κατά Boudeville						
	Π.Ε. Ημαθίας	Π.Ε. Θεσ/νίκης	Π.Ε. Κιλκίς	Π.Ε. Πέλλας	Π.Ε. Πιερίας	Π.Ε. Σερρών	Π.Ε. Χαλκιδικής
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	4	8	8	4	8	4	4
Μεταποιητικές βιομηχανίες	8	5	4	5	5	7	5
Λουτές Βιομηχανίες	8	8	8	4	4	4	8
Κατασκευές	4	7	7	4	4	7	8
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία	6	3	2	6	2	3	6
Πληροφόρηση και επικοινωνία	8	4	8	8	7	7	7
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	5	5	8	4	7	8	4
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	8	7	8	8	8	8	8
Επιστημονικές και Διοικητικές δραστηριότητες	6	1	6	6	2	6	6
Δημόσια διοίκηση, άμυνα, ασφάλιση, εκπαίδευση και υγεία	3	1	3	6	2	6	6
Τέχνες, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες	6	3	2	3	6	6	2
Σύνολο Απασχόλησης	4	2	8	2	8	8	8

Ίδια επεξεργασία

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα μπορούμε να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το ποιους κλάδους μπορεί και θα πρέπει να στηρίξει την μελλοντική ανάπτυξή της, η κάθε περιφερειακή ενότητα. Εξάγονται συμπεράσματα αναφορικά με τις προοπτικές και τους περιορισμούς για κάθε κλάδο των υπό μελέτη περιοχών και μέσω αυτών μπορούμε να προτείνουμε ανάλογες διορθωτικές πρακτικές.

Πιο συγκεκριμένα, ξεκινώντας από την Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως κανένας από τους υπό μελέτη κλάδους δεν παρουσιάζει ευνοϊκή διάρθρωση, ταυτόχρονα με θετικούς τοπικούς παράγοντες (κατηγορία Boudeville 1 και 2).

Ωστόσο αρκετοί είναι αυτοί που παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση με ταυτόχρονα αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους κλάδους της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, ασφάλισης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 3), αλλά και για τους κλάδους Εμπορίου, μεταφορών – αποθήκευσης και ξενοδοχείων, των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων και των Τεχνών, ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 6). Για τους συγκεκριμένους κλάδους υπάρχει ανάγκη βελτίωσης των υποδομών τους στην περιοχή.

Τρεις ακόμα κατηγορίες κλάδων, αυτές της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, των κατασκευών (Boudeville 4), αλλά και των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Boudeville 5), ανήκουν στην κατηγορία των κλάδων με δυσμενή κλαδική διάρθρωση, παρουσιάζοντας ωστόσο θετικούς τοπικούς παράγοντες. Η βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης αποτελεί τη βασική προτεραιότητα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αδυναμιών των συγκεκριμένων κλάδων.

Τέλος για την συγκεκριμένη περιοχή, οι κλάδοι των Μεταποιητικών βιομηχανιών, των Λοιπών Βιομηχανιών, της Πληροφόρησης και επικοινωνίας αλλά και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8), παρουσιάζουν δυσμενή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα με αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Για τους συγκεκριμένους κλάδους κρίνεται επιτακτική τόσο η βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης, όσο και η βελτίωση των υποδομών τους, με σκοπό επιτάχυνση της ανάπτυξής τους.

Συνεχίζοντας με την Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης, γίνεται αντιληπτό ότι οι κλάδοι στους οποίους πρέπει να βασιστεί περισσότερο η μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής, είναι κυρίως αυτός των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων, αλλά και αυτός της Δημόσιας διοίκησης, άμυνας, ασφάλισης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 1). Για τις δύο συγκεκριμένες κατηγορίες κλάδων υπάρχουν οι καλύτερες προϋποθέσεις ανάπτυξης, καθώς παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα με θετικούς τοπικούς παράγοντες, και μία στροφή της οικονομίας και της απασχόλησης στους συγκεκριμένους κλάδους θα ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμη για την ανάπτυξη της περιοχής.

Εν συνεχεία, οι κλάδοι του εμπορίου, των μεταφορών – αποθήκευσης και των ξενοδοχείων, καθώς και οι κλάδοι των Τεχνών της ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 3), παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα όμως με αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Για τους συγκεκριμένους κλάδους προτείνεται η βελτίωση των υποδομών για την περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Οι κλάδοι της Πληροφόρησης και επικοινωνίας (Boudeville 4), των Μεταποιητικών βιομηχανιών και των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Boudeville 5), παρουσιάζουν δυσμενή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα όμως με θετικούς τοπικούς παράγοντες. Για την περαιτέρω ανάπτυξη των εν λόγω κλάδων της τοπικής οικονομίας, κρίνεται αναγκαία η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης, αποτελώντας την βασική προτεραιότητα που προτείνεται για αυτούς.

Τέλος οι κλάδοι των Κατασκευών, της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 7), καθώς και αυτοί της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας και των Λοιπών Βιομηχανιών (Boudeville 8), παρουσιάζουν τόσο δυσμενή κλαδική διάρθρωση, όσο και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Για την βελτίωση των συγκεκριμένων κλάδων προτείνεται τόσο η βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης, όσο και αυτή των υποδομών τους.

Για την Π.Ε. Θεσσαλονίκης παρατηρείται πως οι κλάδοι στους οποίους μπορεί να στηριχθεί η τοπική της οικονομία είναι κυρίως αυτοί των υπηρεσιών, ενώ αντίθετα αυτοί του πρωτογενούς τομέα παρουσιάζουν ορισμένα προβλήματα.

Όσον αφορά την Περιφερειακή Ενότητα Κιλκίς οι κλάδοι του Εμπορίου, μεταφορών – αποθήκευσης και ξενοδοχείων και αυτοί των τεχνών, ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 2), είναι αυτοί που παρουσιάζουν τόσο ευνοϊκή κλαδική

διάρθρωση, όσο και θετικούς τοπικούς παράγοντες. Στους συγκεκριμένους κλάδους μπορεί και πρέπει να στηριχθεί η μελλοντική οικονομία της τοπικής κοινωνίας.

Οι κλάδοι της δημόσιας διοίκησης και άμυνας, της ασφάλισης, της εκπαίδευσης της υγείας και κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 3), όπως και αυτοί των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων (Boudeville 6), παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και ταυτόχρονα αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Η βελτίωση των υποδομών των εν λόγω κλάδων θεωρείται απαραίτητη για την ανάπτυξή τους στην περιοχή.

Στη συνέχεια ο κλάδος των Μεταποιητικών βιομηχανιών, είναι ο μόνος που παρουσιάζει δυσμενής κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα με θετικούς τοπικούς παράγοντες (Boudeville 4). Για τον συγκεκριμένο κλάδο, η βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης να αποτελεί βασική προτεραιότητα για την ανάπτυξή τους.

Αντίθετα πολλοί είναι εκείνοι οι κλάδοι στους οποίους η περιοχή του Κιλκίς παρουσιάζει δυσμενείς προϋποθέσεις ανάπτυξης. Συγκεκριμένα ο κλάδος των Κατασκευών (Boudeville 7), αλλά και αυτοί της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, των Λοιπών βιομηχανιών, της Πληροφόρησης και Επικοινωνίας, των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8), παρουσιάζουν δυσμενή κλαδική διάρθρωση, παράλληλα με αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Για την ανάπτυξη στους συγκεκριμένους κλάδους, κρίνεται αναγκαία τόσο η βελτίωση της κλαδικής διάρθρωσης όσο και η βελτίωση των υποδομών τους.

Παρατηρούμε ότι η συγκεκριμένη Περιφερειακή Ενότητα αντιμετωπίζει ορισμένες δυσχέρειες σε αρκετούς κλάδους τόσο αναφορικά με τον πρωτογενή τομέα, όσο και σε αρκετούς κλάδους που εντάσσονται στους υπόλοιπους δύο τομείς της παραγωγής.

Αναφορικά με την Περιφερειακή Ενότητα Πέλλας, αξίζει και εδώ να σημειωθεί πως κανένας εκ των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής δεν παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση ταυτόχρονα με θετικούς τοπικούς παράγοντες.

Αντίθετα αρκετοί είναι οι κλάδοι στην περιοχή, οι οποίοι παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση ταυτόχρονα με αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους κλάδους των Τεχνών, της ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 3), καθώς και για τους κλάδους Εμπορίου, μεταφορών – αποθήκευσης και ξενοδοχείων, των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων και της Δημόσιας διοίκησης, της άμυνας, της ασφάλισης, της εκπαίδευσης της υγείας και της

κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 6). Για τους συγκεκριμένους κλάδους, απαραίτητη θεωρείται η βελτίωση των υποδομών τους με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Εν συνεχεία, πολλοί είναι επίσης και εκείνοι οι κλάδοι στους οποίους παρουσιάζεται δυσμενή κλαδική διάρθρωση παράλληλα με θετικούς τοπικούς παράγοντες. Αναλυτικότερα οι εν λόγω κλάδοι είναι της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, των Λοιπών βιομηχανιών, των Κατασκευών, των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Boudeville 4), καθώς και ο κλάδος των Μεταποιητικών βιομηχανιών (Boudeville 5). Για τους συγκεκριμένους κλάδους κρίνεται ως αναγκαία και ως βασική προτεραιότητα η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης.

Τέλος για τη συγκεκριμένη περιοχή μελέτης, τόσο ο κλάδος της Πληροφόρησης και επικοινωνίας, όσο και αυτός της Διαχείρισης της ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8), παρουσιάζουν παράλληλα, τόσο δυσμενή κλαδική διάρθρωση, όσο και βελτίωση των υποδομών τους. Για την επίτευξη ανάπτυξης στους συγκεκριμένους δύο κλάδους της περιοχής, προτείνεται η βελτίωση τόσο της κλαδικής τους διάρθρωσης, όσο και των σχετικών υποδομών.

Συνοψίζοντας για την Περιφερειακή Ενότητα Πέλλας, μπορούμε να πούμε πως οι κλάδοι της παρουσιάζουν μία καλή εικόνα ως ένα βαθμό, αναφορικά με αυτούς που υπάγονται στον πρωτογενή και στον δευτερογενή τομέα παραγωγής. Ενώ αναφορικά με αυτούς που υπάγονται στις υπηρεσίες, ορισμένοι εξ αυτών παρουσιάζουν κάποιες σημαντικές δυσχέρειες σε ότι έχει να κάνει με την ανάπτυξή τους.

Σε ότι έχει να κάνει με την Περιφερειακή Ενότητα Πιερίας, διαπιστώνεται πως οι κλάδοι του Εμπορίου, των μεταφορών – αποθήκευσης και των ξενοδοχείων, καθώς και αυτοί των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων αλλά και της Δημόσιας διοίκησης, άμυνας, ασφάλισης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 2), αποτελούν τους τρεις κλάδους της περιοχής οι οποίοι παρουσιάζουν τόσο ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, όσο και θετικούς τοπικούς παράγοντες. Στις τρεις συγκεκριμένες κατηγορίες κλάδων, η συγκεκριμένη περιοχή θα πρέπει να βασιστεί μελλοντικά σε ότι έχει να κάνει με την οικονομική της ανάπτυξη, καθώς υπάρχει η δυνατότητα και οι απαραίτητες προϋποθέσεις και προοπτικές.

Αντίθετα, ένα μόνο κλάδος, και συγκεκριμένα αυτός των Τεχνών, της ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 6), παρουσιάζει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση,

ταυτόχρονα με την ύπαρξη αρνητικών τοπικών παραγόντων στην περιοχή. Για τον εν λόγω κλάδο, απαραίτητες θεωρούνται οι ενέργειες για βελτίωση των υποδομών του.

Στη συνέχεια, τρεις είναι οι κλάδοι εκείνοι που στην περιοχή παρουσιάζουν δυσμενή κλαδική διάρθρωση με παράλληλη ύπαρξη θετικών τοπικών παραγόντων. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους κλάδους των Λοιπών βιομηχανιών, των Κατασκευών (Boudeville 4), καθώς και για τον κλάδο των Μεταποιητικών βιομηχανιών (Boudeville 5). Για τους συγκεκριμένους κλάδους και με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη αυτών, προτείνεται η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης.

Τέλος τέσσερις ακόμα κλάδοι στην περιοχή, παρουσιάζουν ταυτόχρονα δυσμενή κλαδική διάρθρωση και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Αναλυτικότερα οι κλάδοι αυτοί είναι της Πληροφόρησης και επικοινωνίας, των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Boudeville 7), της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8). Για τους συγκεκριμένους κλάδους απαραίτητη είναι τόσο η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης, όσο και αυτή των υποδομών τους.

Συνοψίζοντας για την περιοχή της Πιερίας, παρατηρείται ότι παρουσιάζει μεγάλη διαφοροποίηση όσον αφορά τους κλάδους των υπηρεσιών. Και αυτό γιατί σε ορισμένους από αυτούς παρουσιάζει ιδιαίτερα ευνοϊκές προϋποθέσεις μελλοντικής ανάπτυξης, ενώ αντίθετα σε κάποιους άλλους παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα και περιορισμούς.

Προχωρώντας στην Περιφερειακή Ενότητα Σερρών, διαπιστώνεται πως δεν υπάρχει κανένας κλάδος οικονομικής δραστηριότητας με ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και συγχρόνως με θετικούς τοπικούς παράγοντες στην περιοχή.

Αντιθέτως υπάρχουν τέσσερις κλάδοι οι οποίοι παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, παράλληλα με αρνητικούς τοπικούς παράγοντες και για την περαιτέρω ανάπτυξη των οποίων, κρίνεται σκόπιμη η βελτίωση των υποδομών τους. Οι συγκεκριμένοι κλάδοι είναι του Εμπορίου, των μεταφορών – αποθήκευσης και των ξενοδοχείων (Boudeville 3), ο κλάδος των Επιστημονικών και Διοικητικών δραστηριοτήτων, ο κλάδος της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, της ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας, όπως επίσης και ο κλάδος των τεχνών, της ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 6).

Επίσης υπάρχουν δύο ακόμα κλάδοι για τους οποίους παρουσιάζεται δυσμενής κλαδική διάρθρωση, έχοντας ωστόσο θετικούς τοπικούς παράγοντες. Η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης αποτελεί την βασική προϋπόθεση για τους εν λόγω

κλάδους προκειμένου να αναπτυχθούν περισσότερο. Οι δύο κλάδοι είναι αυτός της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, καθώς και των Λοιπών Βιομηχανιών (Boudeville 4).

Ωστόσο, ο μεγαλύτερος αριθμός των κλάδων (5 κλάδοι) συγκεντρώνει τις περισσότερο δυσμενείς προϋποθέσεις ανάπτυξης, καθώς παρουσιάζουν τόσο δυσμενή κλαδική διάρθρωση, όσο και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες στην περιοχή. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους κλάδους των Μεταποιητικών Βιομηχανιών, των Κατασκευών, της Πληροφόρησης και επικοινωνίας (Boudeville 7), καθώς και για τους κλάδους των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8). Για τους συγκεκριμένους κλάδους προτείνεται ως βασική προϋπόθεση ανάπτυξης, τόσο η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης, όσο και η βελτίωση των σχετικών υποδομών.

Τελειώνοντας την ανάλυση της κατηγοριοποίησης των κλάδων, στην Περιφερειακή Ενότητα Χαλκιδικής, ο κλάδος των Τεχνών, της Ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων (Boudeville 2), συγκεντρώνει τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις ανάπτυξης καθώς σε αυτόν παρατηρείται τόσο ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, όσο και θετικοί τοπικοί παράγοντες. Αναμφισβήτητα στον συγκεκριμένο κλάδο θα πρέπει να στραφεί η οικονομία μελλοντικά όσον αφορά την περιοχή της Χαλκιδικής και να βασιστεί η μελλοντική ανάπτυξή της εκεί.

Τρεις ακόμα κλάδοι παρουσιάζουν μεν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, ωστόσο παρουσιάζουν παράλληλα και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες, με συνέπεια να προτείνεται η βελτίωση των υποδομών τους ως την βασική προϋπόθεση ανάπτυξής τους. Οι κλάδοι συγκεκριμένα είναι αυτός του Εμπορίου, των μεταφορών – αποθήκευσης και των ξενοδοχείων, αυτός των Επιστημονικών και των Διοικητικών δραστηριοτήτων και αυτός της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, της ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας (Boudeville 6).

Εν συνεχεία οι επόμενοι τρεις κλάδοι παρουσιάζουν δυσμενή κλαδική διάρθρωση, έχοντας ωστόσο θετικούς τοπικούς παράγοντες. Για τους συγκεκριμένους κλάδους απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης με σκοπό την περεταίρω ανάπτυξη. Οι εν λόγω κλάδοι είναι αυτός της Γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, των Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Boudeville 4), καθώς και αυτός των Μεταποιητικών βιομηχανιών (Boudeville 5).

Τέλος αρκετοί είναι οι κλάδοι που παρουσιάζουν ιδιαίτερα δυσμενείς προϋποθέσεις ανάπτυξης (4 κλάδοι). Πρόκειται για τους κλάδους της Πληροφόρησης και επικοινωνίας (Boudeville 7), των Λοιπών Βιομηχανιών, των Κατασκευών και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (Boudeville 8). Οι συγκεκριμένοι κλάδοι παρουσιάζουν τόσο δυσμενή κλαδική διάρθρωση στην περιοχή, όσο και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες. Η λύση που προτείνεται για τους συγκεκριμένους κλάδους με σκοπό την ένταξή τους σε τροχιά ανάπτυξης, είναι η βελτίωση της κλαδικής τους διάρθρωσης, καθώς επίσης και η βελτίωση των σχετικών υποδομών.

2.2.2. Υπολογισμός της συγκέντρωσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας.

Για τον υπολογισμό των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας, χρησιμοποιείται ένα σύνολο δεικτών που καλούνται μέτρα συγκέντρωσης, τα οποία υπολογίζουν τις ανισότητες σε σχέση με τη συνολική κατάσταση της περιφερειακής ισότητας. Στην εργασία αυτή τα μέτρα συγκέντρωσης που χρησιμοποιούνται είναι ο συντελεστής Gini, ο δείκτης Theil και η καμπύλη Lorenz.

2.2.2.1. Συντελεστής Gini

Ο συντελεστής αυτός αναπτύχθηκε από τον Ιταλό στατιστικολόγο και κοινωνιολόγο Corrado Gini και δημοσιεύθηκε το 1912 στο άρθρο “Variability and Mutability” (Αναστασίου 2012).

Οι τιμές του συντελεστή δίνονται από τον τύπο:

$$G = | 1 - \sum_{k=0}^{\text{έως } k=n-1} (X_{k+1} - X_k) (Y_{k+1} + Y_k) |$$

Όπου: X: το αθροιστικό ποσοστό του πληθυσμού των επιμέρους περιοχών

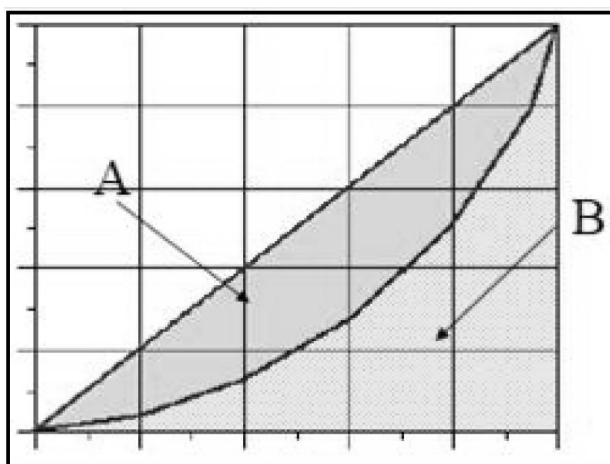
Y: το αθροιστικό ποσοστό του εισοδήματος των επιμέρους περιοχών

Ο συντελεστής παίρνει τιμές μεταξύ 0 και 1. Χαμηλές τιμές του συντελεστή δείχνουν ισοκατανομή, ενώ υψηλές τιμές του συντελεστή φανερώνουν άνιση κατανομή. Τιμή του συντελεστή που ισούται με 1 δείχνει την τέλεια ανισοκατανομή, ενώ τιμή του συντελεστή που ισούται με 0 δείχνει την τέλεια ισοκατανομή (Αναστασίου 2012, Πολύζος 2011, Παπαδασκαλόπουλος 2000, Σαγιάς 2012).

Διαγραμματικά ο δείκτης ισούται με το λόγο του εμβαδού A προς το εμβαδό B. Όσο αυξάνεται ο σκιαγραφημένος χώρος μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της ευθείας, τόσο εντονότερη είναι η ανισότητα στην κατανομή του υπό μελέτη μεγέθους (Αναστασίου 2012, Σαγιάς 2012).

Ο συντελεστής αυτός προσεγγίζει καλύτερα τις περιφερειακές ανισότητες (στην συγκεκριμένη εργασία, «ένδο – περιφερειακές ανισότητες», ανισότητες μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων) συγκρινόμενος με άλλους συντελεστές συγκέντρωσης για τον λόγο ότι είναι σταθμισμένος με τα γινόμενα των πληθυσμών (Πολύζος 2011).

Διάγραμμα 2: Ορισμός του συντελεστή Gini

Πηγή: Σαγιάς 2012

Αξιολόγηση του δείκτη

Βασικό του πλεονέκτημα είναι πως παραμένει ανεξάρτητος, τόσο από τις μονάδες μέτρησης που χρησιμοποιούνται, όσο και από τις μονάδες μέτρησης του πληθυσμού του δείγματος (Αναστασίου 2012).

Παρουσιάζει ωστόσο και αυτός το μειονέκτημα των συντελεστών συγκέντρωσης, δηλαδή πως το μέγεθός τους εξαρτάται από την εκάστοτε περιφερειακή διαίρεση με αποτέλεσμα όσο μικρότερος είναι ο αριθμός των περιφερειών, τόσο να μειώνεται η τιμή του. Για παράδειγμα η τιμή του δείκτη με βάση το ΑΕΠ για τις ανισότητες μεταξύ των 51 νομών της χώρας το 1995, είναι 0,088, ενώ η αντίστοιχη τιμή για την μέτρηση της ανισότητας μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας είναι μικρότερη, 0,064. (Πολύζος 2011).

Επιδιώκοντας τη μέτρηση του βαθμού που οι Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας επηρεάζουν τις ανισότητες της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, υπολογίστηκε ο συντελεστής Gini σε τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους (1995, 2000, 2005), ώστε να καταγραφεί η διαχρονική εξέλιξή του και οι διαφαινόμενες τάσεις των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων της περιφέρειας.

2.2.2.2. Δείκτης Theil

Ο δείκτης προτάθηκε από τον Henry Theil το 1967 και αποτελεί μια στατιστική συνάρτηση μέτρησης ανισοτήτων που βασίζεται κατά κύριο λόγο στη θεωρία της εντροπίας (Αναστασίου 2012, Πολύζος 2011, Σαγιάς 2012).

Μια γενική μορφή του δείκτη είναι:

$$T = \sum_{i=1}^{i=n} [x_i / \sum_{j=1}^{j=n} x_j] * \ln (x_i / x_{\text{μέσο}}) = \sum w_i \ln (n * w_i)$$

Όπου:

$x_i/\sum x_j$: Η συμμετοχή κάθε Περιφερειακής Ενότητας ή Περιφέρειας στο συνολικό εισόδημα

$x_i/x_{\text{μέσο}}$: Το εισόδημα της κάθε Περιφερειακής Ενότητας ή περιφέρειας σε σχέση με το μέσο εισόδημα.

Ο δείκτης κυμαίνεται μεταξύ 0 (τέλεια ισότητα) και $\ln(n*w_i)$ (μέγιστη ανισότητα) και χρησιμοποιείται ευρέως για τη μέτρηση περιφερειακών ανισοτήτων.

Αξιολόγηση δείκτη

Η ευρεία εφαρμογή του συγκεκριμένου δείκτη οφείλεται στο γεγονός πως έχει μια σειρά πλεονεκτημάτων. Τα βασικότερα από αυτά είναι πως ο δείκτης είναι συμμετρικός (δεν επηρεάζεται από αντιμεταθέσεις τιμών του εισοδήματος), ανεξάρτητος από το δείγμα (παραμένει αμετάβλητος όταν ο αριθμός των ατόμων μεταβάλλεται κατά την ίδια αναλογία), ανεξάρτητος από το μέσο (παραμένει αναλλοίωτος σε ισοποσοστιαίες μεταβολές των τιμών του εισοδήματος), διέπεται από την αρχή των μεταβιβάσεων (επηρεάζεται από τις μεταβολές μεταξύ μελών του πληθυσμού που μεταβάλλουν την αρχική τους θέση) (Πολύζος 2011, Παπαδασκαλόπουλος 2000, Σαγιάς 2012).

Παρακάτω παρουσιάζονται οι δείκτες Gini και Theil, σε έναν συγκεντρωτικό πίνακα για την άμεση σύγκριση μεταξύ τους, για τις 7 Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας για τα έτη 1995, 2000, 2005, τα δεδομένα των οποίων πάρθηκαν από τις ιστοσελίδες της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και All Media.

Πίνακας 16. Τιμές δείκτη Gini και Theil των Π.Ε. της Κ.Μ.

Δείκτης	Έτη		
	1995	2000	2005
Gini	0,054	0,056	0,053
Theil	0,627	0,638	0,664

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

2.2.2.3. Καμπύλη Lorenz

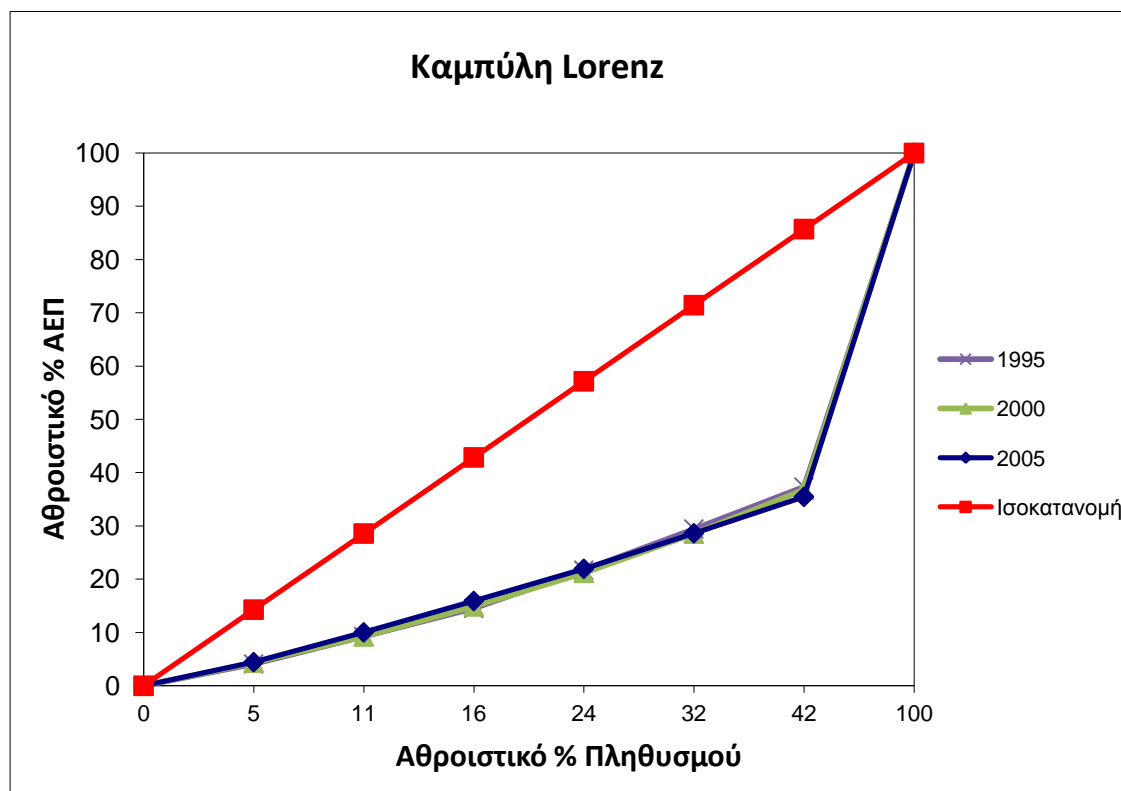
Η καμπύλη Lorenz, εδώ και πολλές δεκαετίες, θεωρείται ένα από τα πιο δημοφιλή γραφήματα. Η ύπαρξή της οφείλεται στον Max O. Lorenz ο οποίος, το 1905, ήθελε να απεικονίσει εισοδηματικές κατανομές.

Χρησιμοποιείται για τη διαγραμματική απεικόνιση της χωρικής κατανομής, αλλά και του τρόπου κατανομής οικονομικών ή άλλων μεγεθών εντός μιας χωρικής ενότητας (Πολύζος 2011).

Η διαγώνιος γραμμή αντιστοιχεί σε πλήρη ισοκατανομή, ενώ όσο η καμπύλη Lorenz απομακρύνεται από τη διαγώνιο γραμμή των 45°, τόσο μεγαλώνει η ανισοκατανομή. Τέλος, στην ακραία περίπτωση που η καμπύλη Lorenz συμπίπτει με τους άξονες x και y, δηλαδή δημιουργεί μια τεθλασμένη γραμμή, τότε έχουμε μια τέλεια ανισοκατανομή εισοδημάτων μεταξύ των περιφερειών (Πολύζος 2011).

Παρακάτω παρουσιάζεται η καμπύλη Lorenz των 7 Περιφερειακών Ενοτήτων της Κεντρικής Μακεδονίας για τα υπό μελέτη έτη (1995, 2000, 2005).

Διάγραμμα 3. Απεικόνιση καμπύλης Lorenz των Π.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα σχετικά με τους δείκτες Gini και Theil για 3 διαφορετικά έτη, μπορούμε να εξάγουμε σημαντικά και χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το μέγεθος αλλά και με την τάση διαχρονικής μεταβολής των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων εντός της Κεντρικής Μακεδονίας στο χρονικό διάστημα 1995 – 2005.

Πιο συγκεκριμένα παρατηρώντας τους δύο δείκτες διαπιστώνουμε μία μικρή ανισότητα μεταξύ των 7 Περιφερειακών Ενοτήτων εντός της Κεντρικής Μακεδονίας. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί, πως αυτή παρατηρείται σε αρκετά μικρό βαθμό τόσο για τον δείκτη Gini όσο και για τον δείκτη Theil και στα 3 έτη, καθώς οι τιμές τους είναι πολύ μικρότερες από τις μέγιστες δυνατές.

Σχετικά με την διαχρονική μεταβολή των ανισοτήτων ανάμεσα στα χρονικά διαστήματα που ορίζονται από τα 3 έτη (1995-2000-2005), σύμφωνα με τα αποτελέσματα των 2 δεικτών δεν παρατηρείται ιδιαίτερα μεγάλη διαχρονική αύξηση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Δίνοντας έμφαση στον δείκτη Gini μάλιστα, παρατηρείται ελάχιστη αύξηση των ανισοτήτων το χρονικό διάστημα 1995 – 2000 (μόλις 3,7%), ενώ αντίθετα το διάστημα 2000 – 2005 παρατηρείται μία μικρή μείωση αυτών και επαναφορά σχεδόν στα επίπεδα του 1995.

Με βάση, ωστόσο τα αποτελέσματα του δείκτη Theil, η αύξηση των ανισοτήτων στο συνολικό χρονικό διάστημα 1995 – 2005, είναι μεν μικρή αλλά συνεχής καθώς η τιμή του δείκτη αυξάνεται ελαφρώς από το 1995 στο 2000 και από το 2000 στο 2005 αντίστοιχα. Η συνολική αύξηση των ανισοτήτων στο διάστημα 1995-2005 υπολογίστηκε μόλις στο 5,9 %.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τον συγκεκριμένο πίνακα, είναι ότι οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες τα συγκεκριμένα έτη, όπως επίσης και οι αύξηση αυτών, είναι ιδιαίτερα μικρές.

Οι μικρές διαχρονικές μεταβολές των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων επιβεβαιώνονται αν προσέξει κανείς και την καμπύλη Lorenz από πάνω. Η συγκεκριμένη καμπύλη παρουσιάζει ουσιαστικά με διαγραμματικό τρόπο τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες στην Περιφέρεια για κάθε μία από τα 3 έτη. Όπως παρατηρείται και από την καμπύλη Lorenz, η καμπύλη που αντιστοιχεί στο 1995 (μωβ χρώμα) είναι ελαφρώς μικρότερη από την αντίστοιχη του 2000 (πράσινο χρώμα) και αντίστοιχα αυτή του 2000 είναι ελαφρώς μικρότερη από την αντίστοιχη του 2005. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες στο διάστημα 1995 – 2005 αυξάνονται διαχρονικά, αλλά όχι σε σημαντικό βαθμό, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα που εξάχθηκαν από τον προηγούμενο πίνακα των δύο δεικτών.

2.2.3. Συμπεράσματα – Προτεινόμενες δράσεις

Από την ανάλυση που προηγήθηκε εντοπίστηκαν ορισμένες ανισότητες μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονία, μικρές μεν, οι οποίες μάλιστα σύμφωνα με τη διαχρονική ανάλυση των δεδομένων έδειξαν, έστω και σε μικρό βαθμό, να αυξάνονται με το πέρασμα των ετών, με συνέπεια να απαιτείται από την Πολιτεία, άμεση λήψη μέτρων, ώστε όχι μόνο να περιορίσει αυτήν την έστω μικρή αύξηση των ανισοτήτων, αλλά πολύ περισσότερο για να την μειώσει στο ελάχιστο δυνατό. Αυτό θα δώσει την ευκαιρία στην Κεντρική Μακεδονία να αποκτήσει νέες αναπτυξιακές δυνατότητες και κυρίως οι Περιφερειακές Ενώτητες πέραν της Π.Ε. Θεσσαλονίκης όπου σε πολλά σημεία υστερούν αυτής. Συμπεραίνεται, ότι οι πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης που ακολουθήθηκαν έως σήμερα στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, μπορεί να μην απέτυχαν πλήρως, ωστόσο δεν πέτυχαν και τον βασικό στόχο τους για τον οποίο υλοποιήθηκαν, που δεν είναι άλλος από την διαχρονική μείωση των ανισοτήτων. Συνεπώς δημιουργούνται σημαντικές αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά τους.

Στην Κεντρική Μακεδονία όσον αφορά τα οικονομικά ζητήματα και τα ζητήματα ευημερίας και γενικότερα την ανάλυση του συνόλου των δεικτών που προηγήθηκε, διαπιστώνεται ότι η Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης είναι η πλέον οικονομικά εύρωστη χωρική ενότητα, καθώς παρουσιάζει τις υψηλότερες τιμές σχεδόν σε όλους τους υπολογιζόμενους δείκτες.

Κοντά στην αξιολόγηση των Περιφερειακών Ενοτήτων, αλλά υστερώντας ωστόσο, έναντι της Π.Ε. Θεσσαλονίκης, είναι και η Π.Ε. Ημαθίας, με αρκετούς από τους δείκτες σε σχετικά αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα.

Στον αντίποδα οι Περιφερειακές Ενώτητες της Περιφέρειας όπου θα λέγαμε υστερούν στον μεγαλύτερο βαθμό, από αναπτυξιακής άποψης, είναι κυρίως αυτές της Πέλλας και των Σερρών αλλά και της Χαλκιδικής ως ένα βαθμό. Βέβαια, η Π.Ε. της Χαλκιδικής λόγω ύπαρξης σημαντικών τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων όπως είναι ο πλούσιος ορυκτός της πλούτος, το ιδιαίτερο φυσικό της κυρίως παραθαλάσσιο κάλλος και οι όμορφες θάλασσες που την καθιστούν έναν ιδιαίτερα δημοφιλή τουριστικό προορισμό, θα λέγαμε πως την αποτρέπουν από τις τελευταίες θέσεις της αξιολόγησης.

Όλες οι Περιφερειακές Ενώτητες της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζουν τριτογενοποιημένη παραγωγική βάση, με την μοναδική εξαίρεση να αποτελεί η Π.Ε. Πέλλας όπου η παραγωγική της βάση στηρίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα και

αυτός είναι και ο βασικός λόγος της μεγάλης διαφοροποίησης στην κλαδικής της διάρθρωσης από την συνολική κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας (μεγάλος συντελεστής ειδίκευσης). Αντίθετα η Π.Ε. Θεσσαλονίκης παρατηρείται πως καταγράφει τα υψηλότερα ποσοστά στον τριτογενή τομέα, έχοντας σημαντική διαφορά από τις υπόλοιπες.

Τα σημαντικότερα ποσοστά στο δευτερογενή τομέα καταγράφονται στις Π.Ε. Χαλκιδικής και Κιλκίς, ενώ τα χαμηλότερα στις Π.Ε. Σερρών και Ημαθίας. Οι συγκεκριμένες χωρικές ενότητες με τα χαμηλότερα ποσοστά στον τομέα αυτόν, θα λέγαμε πως χρήζουν της ανάγκης επαναπροσδιορισμού της παραγωγικής τους βάσης με τρόπο τέτοιο ώστε να αποσκοπούν στην βελτίωση και καλύτερη οργάνωση των υποδομών στον δευτερογενή τομέα. Ο συγκεκριμένος τομέας είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την υποστήριξη και την προώθηση του πρωτογενή τομέα και των παραγόμενων προϊόντων σε αυτόν. Ως εκ τούτου χρειάζεται μία βελτίωση της διασύνδεσης αυτών των δύο, πόσο μάλλον σε περιοχές που ειδικεύονται σε μεγάλο βαθμό στον πρωτογενή τομέα όπως είναι οι Σέρρες και η Ημαθία.

Αντίστοιχα τα υψηλότερα ποσοστά στον πρωτογενή τομέα (μετά την Π.Ε. Πέλλας που προαναφέρθηκε) καταγράφονται στις Π.Ε. Σερρών και Πιερίας και το μικρότερο ποσοστό και αρκετά μικρότερο από όλες τις Περιφερειακές Ενότητες καταγράφεται στην Π.Ε. Θεσσαλονίκης. Για τον λόγο αυτόν οι μόνοι κλάδοι στους οποίους η συγκεκριμένη χωρική ενότητα δεν παρουσιάζει ειδίκευση είναι αυτοί που εντάσσονται στον πρωτογενή τομέα. Στο σημείο αυτό θα λέγαμε πως υπάρχει ανάγκη επαναπροσδιορισμού της παραγωγικής βάσης της Θεσσαλονίκης, με σκοπό την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη βελτίωση και οργάνωση των υποδομών στον πρωτογενή τομέα και την βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ των τριών τομέων παραγωγής.

Το γεγονός πως η Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης είναι το διοικητικό κέντρο της Κεντρικής Μακεδονίας εξηγεί την τριτογενοποίηση της παραγωγικής βάσης της περιοχής, καθώς συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των παρεχόμενων υπηρεσιών της Κεντρικής Μακεδονίας.

Αν εξαιρέσει κανείς την Π.Ε. Θεσσαλονίκης, στις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες της Κεντρικής Μακεδονίας, όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε, η σημασία της υπαίθρου για την οικονομίας τους είναι ιδιαίτερα σημαντική, συμπέρασμα που αποδεικνύεται από το γεγονός πως όλες παρουσιάζουν ειδίκευση στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που εντάσσονται στον πρωτογενή τομέα παραγωγής (γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία).

Προκειμένου να δημιουργηθούν νέες αναπτυξιακές δυνατότητες στην Κεντρική Μακεδονία και να περιοριστούν τα ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα σε μία περίοδο όπως αυτή της πολυδιάστατης κρίσης που βιώνουμε, η μόνη λύση φαίνεται να είναι η εστίαση του προγραμματισμού και σχεδιασμού της παραγωγικής της βάσης στους κλάδους παραγωγικών δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται εξαγωγικοί σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα.

Από την ανάλυση απόκλισης συμμετοχής προέκυψε πως οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, στους οποίους μπορεί να βασιστεί η μελλοντική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης, ώστε να αποκτήσει αναπτυξιακές τάσεις και να περιορίσει τις συνέπειες της υπό εξέλιξη πολυδιάστατης κρίσης, είναι ο κλάδος των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων, των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων και ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης και άμυνας, της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της υγείας και κοινωνικής μέριμνας, οι οποίοι αφενός εμφανίζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και αφετέρου παρουσιάζουν θετικούς τοπικούς παράγοντες.

Στην Περιφερειακή Ενότητα Κιλκίς, οι κλάδοι Χονδρικού και λιανικού εμπορίου, μεταφορών – αποθήκευσης, διαμονής και υπηρεσιών εστίασης και τεχνών, διασκέδασης, ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων, εμφανίζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα με θετικούς τοπικούς παράγοντες και συνεπώς μπορούν να αποτελέσουν τους τομείς στους οποίους μπορεί να βασιστεί η μελλοντική ανάπτυξη του Κιλκίς, ώστε να περιοριστεί η ανεργία και να αποκτήσει η περιοχή νέες προοπτικές

Οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους μπορεί να βασιστεί η μελλοντική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Πιερίας, είναι ο κλάδος του Χονδρικού και λιανικού εμπορίου, μεταφορών – αποθήκευσης, διαμονής και υπηρεσιών εστίασης, ο κλάδος των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων, των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων και ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης και άμυνας, της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της υγείας και κοινωνικής μέριμνας, οι οποίοι αφενός εμφανίζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση και αφετέρου παρουσιάζουν θετικούς τοπικούς παράγοντες.

Στην Περιφερειακή Ενότητα Χαλκιδικής, ο κλάδος των τεχνών, διασκέδασης, ψυχαγωγίας και άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, εμφανίζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση, ταυτόχρονα με θετικούς παράγοντες και συνεπώς μπορούν να

αποτελέσουν τους τομείς στους οποίους μπορεί να βασιστεί η μελλοντική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας της Χαλκιδικής.

Για τις Περιφερειακές Ενότητες Ημαθίας, Πέλλας και Σερρών, μπορεί με βάση την ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής να μην προέκυψε κάποιος κλάδος οικονομικής δραστηριότητας με ιδιαίτερα ευνοϊκές προϋποθέσεις ανάπτυξης, ωστόσο στις συγκεκριμένες περιοχές οι τοπικές τους οικονομίες θα πρέπει να δώσουν έμφαση σε βασικούς τους κλάδους (που εμφανίζουν εξαγωγική δραστηριότητα).

Τέτοιοι κλάδοι για την Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας είναι της γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας και δασοκομίας, της Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού και της Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης.

Για την Περιφερειακή Ενότητα Πέλλας, οι κλάδοι στους οποίους μπορεί να στηρίξει μελλοντικά την οικονομία της είναι κυρίως ο κλάδος της γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας και δασοκομίας, αλλά και ο κλάδος παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού.

Ενώ, σε ότι έχει να κάνει με την Περιφερειακή Ενότητα Σερρών, οι κλάδοι όπου μπορεί η συγκεκριμένη περιοχή να βασιστεί, αναφορικά με την ανάπτυξή της και την μείωση της ανεργία της, είναι και εδώ η γεωργία, η κτηνοτροφία, η θήρα και η δασοκομία, όπως επίσης και ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης και άμυνας και υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης.

Τέλος θα πρέπει να τονισθεί πως, εφόσον προγραμματιστεί η αναδιοργάνωση της παραγωγικής βάσης των υπολοίπων Περιφερειακών Ενοτήτων, πέραν της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης, είναι δυνατό να αποτελέσουν πόλο προσέλκυσης πληθυσμού, συμβάλλοντας στην από-αστικοποίηση που παρατηρείται λόγω της υπό εξέλιξη πολυδιάστατης κρίσης.

Μέρος 3: Η γεωργία στην Ημαθία - Μέτρα

1. Περιοχή Μελέτης: Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας. Υφιστάμενη κατάσταση της γεωργίας και προοπτικές ανάπτυξης.

1.1. Εισαγωγή

Από βιβλιογραφικές αναφορές αλλά και από την ανάλυση των δεικτών του προηγούμενου κεφαλαίου (Συντελεστής Χωροθέτησης, Ανάλυση Απόκλισης – Συμμετοχής), προέκυψε το συμπέρασμα ότι η Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας στηρίζει την οικονομία της σε αρκετά σημαντικό βαθμό στον κλάδο της γεωργίας. Στον συγκεκριμένο κλάδο η περιοχή εξειδικεύεται σε μεγάλο βαθμό και όπως έδειξε η ανάλυση που προηγήθηκε, συγκεντρώνει πληθώρα θετικών τοπικών παραγόντων (τοπικών πλεονεκτημάτων) οι οποίοι καθιστούν πρωτεύοντα τον ρόλο του πρωτογενούς τομέα και κυρίως της γεωργίας στην τοπική οικονομία. Πιο συγκεκριμένα το ποσοστό απασχόλησης της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας στον κλάδο της γεωργίας και κτηνοτροφίας είναι σχεδόν διπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού απασχόλησης στη γεωργία - κτηνοτροφία στο σύνολο της Περιφέρειας. Ως εκ τούτου εξάγεται το συμπέρασμα ότι η περιοχή έχει την δυνατότητα και θα πρέπει να στηρίζει την μελλοντικής της οικονομική ανάπτυξη στον κλάδο της γεωργίας.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα μελετηθεί διεξοδικά η υφιστάμενη κατάσταση της γεωργίας στην Π.Ε. Ημαθίας (με τη βοήθεια συνεντεύξεων και βιβλιογραφικών αναφορών), θα εξεταστεί το κατά πόσο επαληθεύονται στην πραγματικότητα τα αποτελέσματα των δεικτών σήμερα, σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης και τέλος, εξετάζοντας τις προοπτικές μελλοντικής ανάπτυξης της γεωργίας θα προταθούν οι αντίστοιχες προτεινόμενες δράσεις, οι οποίες εκτιμάται ότι θα συμβάλλουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην τόνωση της γεωργικής δραστηριότητας και εν τέλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και την μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της σημερινής πολυδιάστατης κρίσης.

1.2. Βασικά χαρακτηριστικά Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας

Η Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας έχει πρωτεύουσα την πόλη της Βέροιας, βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και έχει έκταση 1.700,8 τετρ. χλμ. Από την συνολική έκταση του νομού το 48,52% είναι πεδινή, το 6,77% ημιορεινή και το 44,71% ορεινή (Βράλλης 2006).

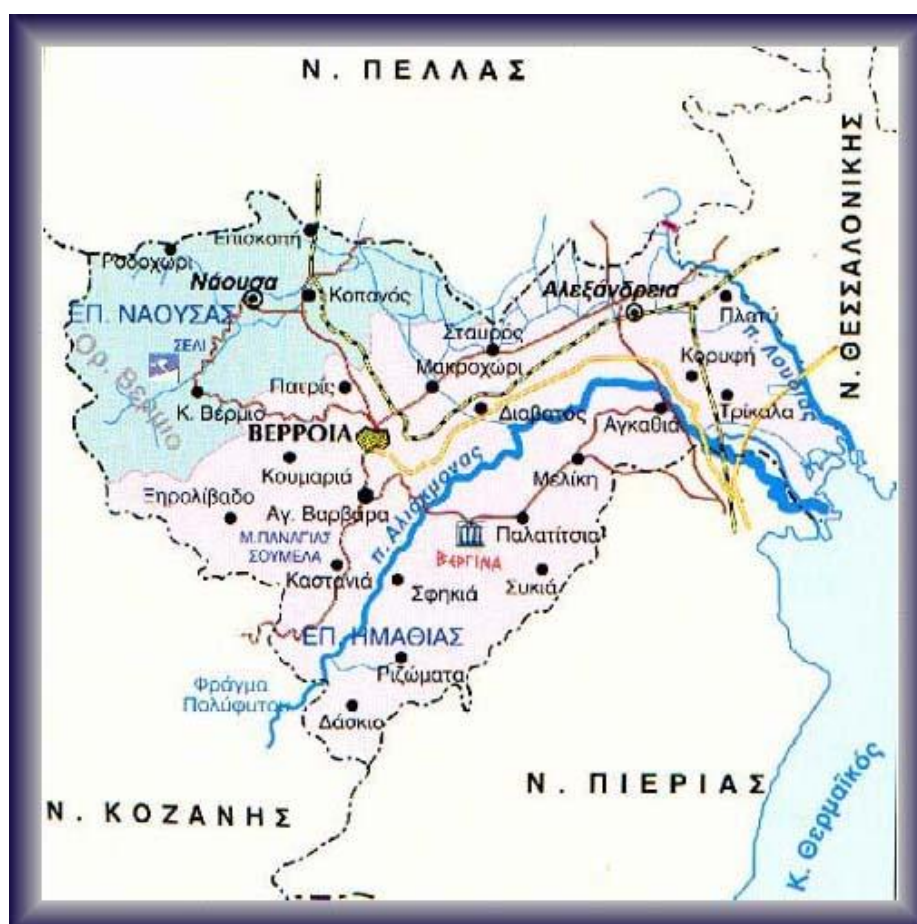
Σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής του 2011, ο συνολικός πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας είναι 140.611 κάτοικοι, με πυκνότητα 84,7

κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Παρουσιάζει αύξηση μεγαλύτερη του 1% έναντι της απογραφής του 2001. Διοικητικά αποτελείται από τους Δήμους Αλεξάνδρειας (41.570 κατ.), Βέροιας (66.547 κατ.) και Νάουσας (32.494 κατ.).

Αποτελεί μία από τις πιο δυναμικά ανεπτυγμένες Περιφερειακές Ενότητες σε πανελλήνιο επίπεδο. Η αύξηση σε μεγαλύτερο βαθμό παρατηρείται στο πεδινό τμήμα και κύρια στα αστικά κέντρα, Βέροια - Νάουσα - Αλεξάνδρεια, που συγκεντρώνουν τον μισό πληθυσμό, ενώ στο ορεινό τμήμα παρατηρείται μείωση του πληθυσμού.

Η μετανάστευση, που τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα έπληξε την Ημαθία, σήμερα δεν υπάρχει. Αντίθετα υπήρξε αποδέκτης σε κάποιες περιόδους εσωτερικής μετανάστευσης από τις δυτικές ορεινές Περιφερειακές Ενότητες (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

Χάρτης 3. Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας

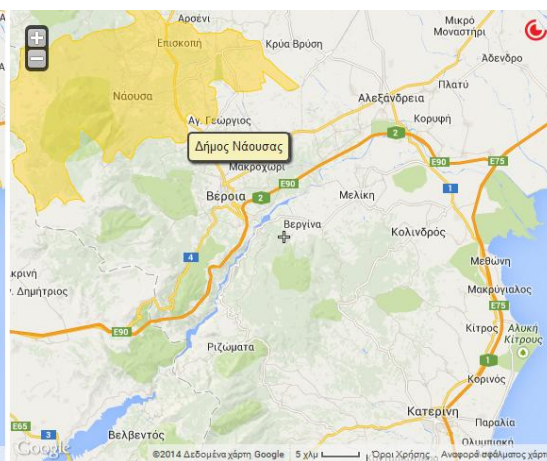
Πηγή: hellas.teipir.gr (2004)

Χάρτης 4. Δήμος Αλεξάνδρειας

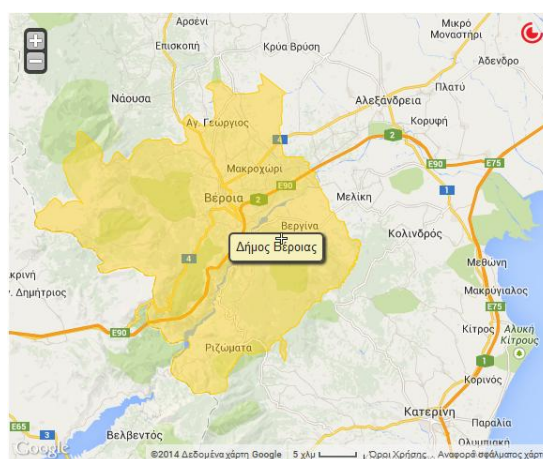
Πηγή: wikimapia.org (2014)

Χάρτης 5. Δήμος Νάουσας

Πηγή: wikimapia.org (2014)

Χάρτης 6. Δήμος Βέροιας

Πηγή: wikimapia.org (2014)

1.3. Οικονομία – Απασχόληση

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής 2001, οι άνεργοι στην Περιφερειακή Ενότητα ανέρχονται σε 5522 από τους οποίους οι 2669 είναι νέοι, κυρίων ηλικίας από 20 έως 29 ετών.

Το Α.Ε.Π. της Περιφερειακής Ενότητας το 2001 ανερχόταν στα 9.860,6 ευρώ και η συμμετοχή αυτού στο Α.Ε.Π. της Ελλάδας στο 1,1 %. Ο πρωτογενής τομέας στην περιοχή συγκεντρώνει το 11,5 % (έτος 2001) του συνολικού της Α.Ε.Π. (τη στιγμή που το αντίστοιχο Α.Ε.Π. σε επίπεδο χώρας είναι 7%). Σημαντικότερα παραγόμενα προϊόντα στην περιοχή είναι τα ροδάκινα, τα μήλα, οι τομάτες, το βαμβάκι και το γάλα (Βράλλης 2006).

Το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι 55.170 άτομα (απογρ.2001). Από το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού το 16,4% αφορά νέους κάτω των 25 ετών.

Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα διαθέτουν σχετικά υψηλό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης αλλά και έντονη συνείδηση στα οποία μπορεί να στηριχθεί κάθε μορφή ανάπτυξης.

Η απασχόληση στην Περιφερειακή Ενότητα ήταν προσανατολισμένη στον πρωτογενή τομέα. Οι μεταβολές όμως στις δυνατότητες διάθεσης της αγροτικής παραγωγής κατ' αρχάς, η επιδίωξη της Ε.Ε. για μείωσή της, αλλά κύρια η εκμηχάνισή της ελαχιστοποίησαν τις θέσεις εργασίας στον τομέα αυτό με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλος αριθμός ανέργων, κύρια νέων, προερχόμενων από τον αγροτικό χώρο.

Η σημαντική βιομηχανική παραγωγή, κυρίως στη Νάουσα, τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί ραγδαία, με αποτέλεσμα να προστεθεί επιπλέον μεγάλος αριθμός ανέργων από το χώρο αυτό (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας 2009).

1.4. Το προφίλ της περιοχής σχετικά με τον αγροτικό της τομέα

Τα στοιχεία σχετικά με το προφίλ της Ημαθίας στην γεωργία που ακολουθούν προέρχονται από βιβλιογραφικές αναφορές σε συνάρτηση με πληροφορίες που συλλέχθηκαν μέσω επιτόπιας συνέντευξης.

1.4.1. Γεωργία

Η Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας έχει μεγάλες και εύφορες πεδινές εκτάσεις, υψηλής παραγωγικότητας, άφθονο υδατικό δυναμικό και μάλιστα επιφανειακό και έχουν γίνει έργα υποδομής.

Χαρακτηρίζεται γεωργική από άποψη κύριας απασχόλησης και πηγής εισοδήματος, με έμφαση στις εντατικές καλλιέργειες (φρούτα, τεύτλα, βαμβάκι, σπαράγγια, κηπευτικά κλπ).

Ανήκει στην πρώτη δεκάδα των πιο αναπτυγμένων Περιφερειακών Ενοτήτων της χώρας, με κριτήριο το επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Οι εκτάσεις που καλλιεργούνται σήμερα έχουν έκταση 704.036 στρέμματα, δηλαδή το 41% του εδάφους. Από αυτά 560.000 στρέμματα (80% περίπου της καλλιεργήσιμης γης) αρδεύονται.

Στην Περιφερειακή Ενότητα υπάρχουν περί τις 19.500 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και σε αυτές απασχολείται το 35% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ο μέσος κλήρος δεν είναι υψηλός. Παρόλα αυτά το αγροτικό εισόδημα στην περιοχή χαρακτηρίζεται υψηλό εξαιτίας της εντατικής καλλιέργειας και της παραγωγικότητας της Ημαθιώτικης γης.

Υπάρχει σημαντική υποδομή εγχειοβελτιωτικών έργων, η αγροτική οδοποιία είναι αρκετά ανεπτυγμένη, με βατότητες όλο το χρόνο, ενώ η εκμηχάνιση της γεωργίας έχει επίσης αναπτυχθεί αρκετά.

Οι αγρότες είναι έμπειροι και χρήστες των εξελίξεων της τελευταίας τεχνολογίας, τόσο στην καλλιέργεια, όσο και στον μηχανολογικό εξοπλισμό.

Η κυρίαρχη δυναμική καλλιέργεια της Περιφερειακής Ενότητας είναι τα δενδρώδη και ειδικότερα η ροδακινοκαλλιέργεια, εξυπηρετώντας την εγχώρια αγορά, την εξαγωγή και την μεταποίηση. Το μέγιστο μέρος της παραγωγής εξάγεται στις Ευρωπαϊκές κυρίως χώρες και ειδικότερα στη Δ. Γερμανία.

Υπάρχει επίσης πληθώρα μονάδων επεξεργασίας και τυποποίησης αγροτικών προϊόντων.

Γενικά οι καλλιέργειες προσαρμόζονται στην ποιότητα του εδάφους και την δυνατότητα αρδεύσεων.

Κυρίως επί χάρτου παρατηρείται ζώνη οπωροκηπευτικών παράλληλα με τους ορεινούς όγκους, ενώ ετήσιες καλλιέργειες αναπτύσσονται νότια και ανατολικά καθώς και στην περιοχή της αποξηρανόθειας λίμνης Γιαννιτσών (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

Τέλος, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι παρατηρείται σημαντική παραγωγή προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας, έχοντας συνολική έκταση βιολογικά καλλιεργήσιμης γης 4.106,1 στρέμ. Τα βασικά είδη βιολογικής καλλιέργειας για την Περιφερειακή Ενότητα είναι ο οινάμπελος, τα κεράσια, τα ακτινίδια, τα κηπευτικά, η μηδική, τα ροδάκινα, ο αραβόσιτος και τα οπωροφόρα (Βράλλης 2006).

1.4.2. Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία στην Περιφερειακή Ενότητα, σύμφωνα με συγκεντρωτικά στοιχεία του 2000 και Α΄ εξαμήνου 2001, παρουσιάζει την παρακάτω δυναμικότητα:

Αναφορικά με την βοοτροφία, τα Βοοειδή στην περιοχή ανέρχονται σε 32.299 κεφάλια, από τα οποία τα 18.762 είναι εισαγόμενοι μόσχοι για παραγωγή κρέατος. Μονάδες εκτροφής: 786, από τις οποίες οι 292 είναι αποκλειστικά μονάδες πάχυνσης.

Η ετήσια παραγωγή κρέατος ανέρχεται σε 7.692 τόνους και του γάλακτος σε 18.840 τόνους.

Όσον αφορά την αιγοπροβατοτροφία, ο αριθμός των ζώων ανέρχεται περίπου στα 110.000, όλα εντόπια. Μονάδες εκτροφής: 1000. Η ετήσια παραγωγή κρέατος είναι 1.100 τόνοι, ενώ του γάλακτος 10.500 τόνοι. Η παραγωγή ερίου ήταν 98 τόνοι.

Επίσης 40 κτηνοτρόφοι από την περιοχή της Θεσσαλίας μετακινούν τα κοπάδια τους (περίπου 13.000 ζώα) στην Ημαθία για την καλοκαιρινή περίοδο.

Σχετικά με την χοιροτροφία ο αριθμός των ζώων ανέρχεται περίπου στα 50.000, όλα εντόπια. Μονάδες εκτροφής: 35. Ετήσια παραγωγή κρέατος: 8.781 τόνοι.

Σε ότι έχει να κάνει με την πτηνοτροφία, υπάρχουν 10 οργανωμένες μονάδες αυγοπαραγωγής με 41.600 όρνιθες, ενώ η συνολική παραγωγή αυγών είναι 10.950.000 τεμ.. Σε 4 οργανωμένες συστηματικές μονάδες κρεατοπαραγωγής, δυναμικότητας 49.500 πτηνών που ανανεώνονται 3 έως 4 φορές τον χρόνο, παράγονται ετήσια περίπου 330 τόνοι κρέατος, ενώ η συνολική παραγωγή κρέατος στην Περιφερειακή Ενότητα ανήλθε σε 502 τόνους.

Τέλος, σε ότι έχει να κάνει με την μελισσοκομία, στην Περιφερειακή Ενότητα υπάρχουν 11.430 μελισσοσμήνη σε 112 μελισσοπαραγωγούς και η ετήσια παραγωγή μελιού ήταν 300 τόνοι ενώ παρήχθησαν 6 περίπου τόνοι κεριού.

Κτηνοτροφικές ζώνες δεν παρατηρούνται αλλά υπάρχει μια άναρχη χωροθέτηση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων σε όλη την Περιφερειακή Ενότητα και πολλών πολύ κοντά ή και μέσα σε οικισμούς, προκαλώντας μεγάλα προβλήματα ρύπανσης. Πολύ λίγες εκμεταλλεύσεις τηρούν κάποιες στοιχειώδεις προδιαγραφές.

Έτσι, παρά το παρατηρούμενο μεγάλο μέγεθος, οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, αν συνεχίσουν να λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο δεν έχουν μελλοντικά περιθώρια ανάπτυξης και θα γίνουν προβληματικές. Ήδη οι ποσοτώσεις που επεβλήθησαν αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας 2009).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η παραγωγή των κυριότερων τοπικών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα για την Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας για το 2001.

Πίνακας 17. Κύρια παραγόμενα προϊόντα πρωτογενούς τομέα της Π.Ε. Ημαθίας

Κύρια παραγόμενα προϊόντα πρωτογενούς τομέα (έτος 2001)	
Προϊόν	Ποσότητα (τόνοι)
Ροδάκινα	437.997
Τομάτες	67.589
Μήλα	51.406
Βαμβάκι	50.664
Γάλα	28.992

Πηγή: Βράλλης 2006

1.5. Συγκριτικά πλεονεκτήματα – ευκαιρίες σχετικά με τον αγροτικό τομέα

Παραθέτοντας τα παραπάνω στοιχεία σχετικά με την οικονομική δραστηριότητα της περιοχής στον αγροτικό τομέα, θα πρέπει να τονίσουμε και την ύπαρξη ορισμένων σημαντικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Ημαθίας, όπου αποτελούν ευκαιρίες και προοπτικές περαιτέρω μελλοντικής οικονομικής ανάπτυξης και προώθησης των αγροτο – κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων και όσο το δυνατόν μεγαλύτερης μείωσης της ανεργίας στην περίοδο της κρίσης που βιώνουμε.

Τα τοπικά πλεονεκτήματα της περιοχής που σχετίζονται με την οικονομία του πρωτογενούς τομέα είναι (Βράλλης 2006):

- Η ποικιλία γεωφυσικών, εδαφολογικών, κλιματικών συνθηκών, όπου ευνοεί σημαντικά την παραγωγή πληθώρας τοπικών ειδών, κυρίως γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.
- Οι άφθονοι υδατικοί πόροι με τους οποίους διευκολύνεται η άρδευση των αγροτικών εκτάσεων και συνεπώς αυξάνεται η παραγωγή των προϊόντων. Από την Ημαθία πηγάζουν ή διέρχονται οι ποταμοί Αλιάκμονας, Λουδίας, Τριπόταμος και Αράπιτσα, καθώς επίσης και η Περιφερειακή Τάφρος «66», η οποία αρχικά κατασκευάστηκε σαν αποστραγγιστικό έργο της λίμνης Γιαννιτσών. Ο υδάτινος πλούτος της περιοχής εκτός των άλλων χρήσεων που έχει (κίνηση εργοστασίων, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας) χρησιμοποιείται και για την άρδευση των γεωργικών εκτάσεων. Η αύξηση της παραγωγικότητας του αγροτικού τομέα στην Περιφερειακή Ενότητα, προωθήθηκε σημαντικά με την αύξηση και βελτίωση των εκτάσεων που αρδεύονται.

- Η εγγύτητα στις αγορές της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης, διευκολύνοντας έτσι τις εξαγωγές των τοπικών προϊόντων προς τις περιοχές αυτές και τονώνοντας την τοπική οικονομία.
- Η τουριστική δραστηριότητα της περιοχής, η οποία στηρίζεται στην ύπαρξη περιοχών με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος αλλά και στην ύπαρξη δύο αξιόλογων χιονοδρομικών κέντρων. Η τουριστική κίνηση επιπλέον, τονώνεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια παρουσιάστηκε βελτίωση των υποδομών μεταφοράς με την δημιουργία της Εγνατίας Οδούς και της ΠΑΘΕ, διευκολύνοντας έτσι σημαντικά την πρόσβαση στην Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας. Η σημαντική τουριστική δραστηριότητα έχει άμεσο αντίκτυπο στην περιοχή καθώς τονώνει της τοπική οικονομία, εκτός των άλλων, και με την κατανάλωση των τοπικών της προϊόντων.

1.6. Προβλήματα – Απειλές σχετικά με τον αγροτικό τομέα

1.6.1. Ρύπανση υδάτων και υπεδάφους από λύματα βιομηχανιών, λιπάσματα & φυτοφάρμακα

Τα τελευταία χρόνια οι ποταμοί της Περιφερειακής Ενότητας και ιδιαίτερα η Τάφρος «66» κινδυνεύουν άμεσα από τη μεγάλη ρύπανση, λόγω του ότι είναι αποδέκτες λυμάτων των κονσερβοποιείων, που στη μεγάλη τους πλειοψηφία δεν διαθέτουν συστήματα αντιρρυπαντικής τεχνολογίας (βιολογικούς καθαρισμούς) και με άμεσο αντίκτυπο τη μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα, την κακή ποιότητα του νερού άρδευσης και την συνεπαγόμενη κακή ποιότητα των παραγόμενων τοπικών γεωργικών κυρίως προϊόντων από τις συγκεκριμένες αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις.

Η Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας ασχολήθηκε άμεσα με το πρόβλημα, έχοντας τη βούληση να δοθεί λύση το συντομότερο δυνατό. Ήδη έχουν παρθεί μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση, και όλες οι βιομηχανίες της Περιφερειακής Ενότητας επεξεργάζονται τα λύματά τους σε κατάλληλες εγκαταστάσεις.

Επειδή η ρύπανση δεν έχει «σύνορα», ανάλογα μέτρα πρέπει να λάβουν και οι γειτονικές περιφερειακές ενότητες, ώστε να μην «εξάγουν» την ρύπανση. Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί η μόλυνση τόσο του υπεδάφους, όσο και του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα από την αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων

έχοντας συνέπειες στην αγροτική παραγωγή, παρόμοιες με αυτές που προαναφέρθηκαν.

Τέλος, ένα θέμα που απασχολεί σοβαρά είναι η ορθολογική διαχείριση όλου αυτού του πλούσιου υδατικού δυναμικού της Περιφερειακής Ενότητας (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

1.6.2. Ρύπανση υδάτων και υπεδάφους από προβλήματα Αποχέτευσης – Διαχείρισης αστικών λυμάτων και απορριμμάτων

Στην Περιφερειακή Ενότητα δεν υπάρχει ολοκληρωμένο δίκτυο αποχέτευσης. Τέτοια δίκτυα, καθώς και βιολογική επεξεργασία των αστικών λυμάτων διαθέτει ο Δήμος Βέροιας, ενώ σε εξέλιξη βρίσκονται τα έργα Δήμου Νάουσας και Αλεξάνδρειας. Ο βιολογικός καθαρισμός της πόλης Βέροιας ήδη λειτουργεί.

Στη Περιφερειακή Ενότητα υπάρχει μελέτη που αφορά τη διαχείριση των λυμάτων σε όλη την Περιφερειακή Ενότητα. Η χρηματοδότηση των προβλεπόμενων έργων θα έχει σαν αποτέλεσμα την κατασκευή δικτύων αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών τουλάχιστον στις περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας στις οποίες συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

Όσον αφορά τα απορρίμματα, στην Περιφερειακή Ενότητα δεν υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση του προβλήματος. Λειτουργούν 60 περίπου ανεξέλεγκτοι χώροι απόθεσης των απορριμμάτων, και τρεις χώροι εναπόθεσης και ταφής που δεν τηρούν όμως τις απαιτούμενες προδιαγραφές.

Ήδη συντάχθηκε για την Ημαθία μελέτη διαχείρισης των απορριμμάτων σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας, τα αποτελέσματα της οποίας θα εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Η μη επάρκεια δικτύων αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών και ΧΥΤΑ, έχει σαν συνέπεια την ρύπανση των εδαφών και των υπογείων και επιφανειακών υδάτων με άμεσο αντίκτυπο στην ποσότητα, την αξιοπιστία και την ποιότητα των παραγόμενων τοπικών γεωργικών προϊόντων (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας 2009).

1.7. Επιδιώξεις Πολιτικής - Έργα στην περιοχή προς όφελος του αγροτικού τομέα

Επιδιώκεται η δημιουργία προϋποθέσεων και ευκαιριών για την απασχόληση, μέσα από νέες δυνατότητες που θα προκύψουν από την αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό των δομών των παλιών κλάδων αγροτο – κτηνοτροφικής παραγωγής. Αναπτύσσονται υποδομές και λειτουργίες που θα συμβάλουν, ποιοτικά και ποσοτικά, στην παραγωγή προϊόντων ανταγωνίσιμων και δυναμένων να διατεθούν.

Στον πρωτογενή τομέα επιδιώκεται η εφαρμογή ολοκληρωμένων συστημάτων αειφόρου ανάπτυξης. Η προώθηση παραδοσιακών τρόπων παραγωγής ή και οικολογικών αντίστοιχα, θα έχει ως αποτέλεσμα να εξασφαλισθεί η εκλεκτική αγορά, που κατευθύνεται σε αγνά προϊόντα, μετά τον προβληματισμό των καταναλωτών σχετικά με το αποτέλεσμα των σύγχρονων τεχνολογικά εφαρμογών στην παραγωγή (γενετικά τροποποιημένα προϊόντα κλπ).

Γίνεται ενημέρωση για τη δημιουργία φορέων και υλοποίηση προγραμμάτων εφαρμοσμένης έρευνας, και ειδικότερα στην αγροτική παραγωγή και στο περιβάλλον.

1.7.1. Υποδομές

Σε ότι έχει να κάνει με τις υποδομές αξίζει να αναφερθεί πως ολοκληρώνεται το νομαρχιακό οδικό δίκτυο και γίνεται σύνδεση με το Εθνικό, ιεραρχημένα στους κόμβους της Εγνατίας και καθέτου, και υλοποιούνται προσβάσεις από:

- α) αστικά κέντρα
- β) παραγωγικές περιοχές
- γ) τουριστικές περιοχές

Τα παραπάνω αναμένεται να συμβάλλουν τόσο στην προσέλκυση τουριστών και συνεπώς στην αύξηση της κατανάλωσης των τοπικών γεωργο - κτηνοτροφικών προϊόντων, όσο και στην διευκόλυνση της διακίνησης αυτών σε διάφορα σημεία εντός (ή εκτός για εξαγωγές) της Περιφερειακής Ενότητας.

Εκσυγχρονίζονται οι εμπορευματικοί σιδηροδρομικοί σταθμοί, ενώ εξαιρετική σημασία έχει η υπό εξέλιξη κατασκευή διπλής σιδηροδρομικής γραμμής.

Η ικανοποίηση του αιτήματος εμπορευματικού αεροδρομίου στην Αλεξάνδρεια θα συμβάλλει τα μέγιστα στην μεταφορά προς εξαγωγή ευπαθών αγροτικών προϊόντων της Περιφερειακής Ενότητας και θα δώσει περαιτέρω ώθηση στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της περιοχής.

Επίσης ερευνάται και προωθείται η δυνατότητα αξιοποίησης ήπιων και εναλλακτικών μορφών ενέργειας, σε σχέση με την τοπική παραγωγή στο πρωτογενή τομέα (πχ ανάπτυξη δικτύου φυσικού αερίου για χρήση σε θερμοκήπια κλπ) (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

1.7.2. Άρδευση

Πραγματοποιούνται εγγειοβελτιωτικά έργα:

α. Ανατολικού Βερμίου, που εντάχθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος του στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και με το οποίο αρδεύονται 72.000 στρέμματα, ενώ βελτιώνεται η άρδευση σε άλλα 152.000 στρέμματα.

β. Ορεινών περιοχών, όπως Ριζωμάτων, Τριποτάμου και Ροδοχωρίου για άρδευση μειονεκτικών ως τώρα περιοχών (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

1.7.3. Περιβάλλον

Επιδιώκονται συνθήκες αειφόρου ανάπτυξης στην εκμετάλλευση των πρώτων υλών και βιώσιμη περιβαλλοντικά λειτουργία των παραγωγικών τομέων.

Με τεχνικές λύσεις αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της ρύπανσης των υπογείων υδάτων, που έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις, για την μείωση των συνεπειών από ρυπασμένα ύδατα (λόγω βιομηχανιών, φυτοφαρμάκων & λιπασμάτων) άρδευσης αγροτικών εκτάσεων.

Για τα αστικά στερεά απόβλητα έχει συνταχθεί μελέτη διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων και υλοποιούνται τα αποτελέσματά της. Θα ακολουθήσει εξυγίανση των ανεξέλεγκτων ήδη σήμερα χώρων εναπόθεσης.

Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, σε εξέλιξη βρίσκονται τα έργα κατασκευής δικτύων αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων για τους Δήμους Νάουσας και Αλεξάνδρειας (Ιστοσελίδα: Π.Κ.Μ – Π.Ε. Ημαθίας, 2009).

1.8. Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και η εμπειρία από τα Ο.Π.Α.Α.Χ. και την Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader

1.8.1. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 - 2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» - Άξονες

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013 καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), στον οποίο ορίζεται ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007-2013.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 για την Ελλάδα εστιάζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας

Συνεπικουρούμενους από ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα LEADER, που βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων (Υ.Α.Α.Τ. 2014).

1.8.2. Ο.Π.Α.Α.Χ.

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, την πρώτη περίοδο της εφαρμογής τους, έθεσαν ως στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου με δράσεις για οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των αγροτικών περιοχών εξασφαλίζοντας την οικονομική αυτοδυναμία τους, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διάσωση και διαφύλαξη στοιχείων της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Η πολιτική αυτή για τον αγροτικό χώρο στο επίπεδο των προθέσεων αναγνώρισε την ανάγκη αντιμετώπισης των προβλημάτων σε γεωγραφικό επίπεδο και σύμφωνα με τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό εξειδικεύτηκαν περιοχές παρέμβασης, οι οποίες αποτελούσαν θυλάκους με κύρια χαρακτηριστικά την ύπαρξη

διαρθρωτικών αδυναμιών αλλά και προοπτικών ανάπτυξης. Στόχος η προσαρμογή στις ειδικές ανάγκες, απαιτήσεις και προοπτικές κάθε αγροτικής περιοχής. Παράλληλα, η νέα πολιτική για την ύπαιθρο επισημαίνει τη σημασία συμμετοχής στην ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας και την ενδυνάμωση των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία αλλά και την ανάγκη προσαρμογής της πολιτικής σε τοπικές, απαιτήσεις, ανάγκες και δυνατότητες, μέσω πολυσυλλεκτικών διαδικασιών σχεδιασμού «εκ των κάτω προς τα άνω».

Η εφαρμογή των Ο.Π.Α.Α.Χ. προσανατολίστηκε σε προσδιορισμένες προβληματικές αγροτικές περιοχές, μικροπεριφέρειες προγραμματισμού. Τα κριτήρια καθορισμού τους είναι: η ορεινότητα, η σχετικά μεγάλη μείωση του πληθυσμού και της συνολικής απασχόλησης ως προς τον μέσο όρο της περιφέρειας, ο σημαντικός αλλά φθίνων ρόλος του πρωτογενούς τομέα στην τοπική οικονομική δραστηριότητα, η σταδιακή ανάδειξη νέων μορφών οικονομικής δραστηριότητας (αγροτουρισμός, βιοτεχνία, οικοτεχνία κ.ά.), η απομάκρυνση από τα κυριότερα τοπικά κέντρα οικονομικής δραστηριότητας και οι ελλείψεις στην τεχνική υποδομή, η περιορισμένη διάχυση πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων από τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις της τελευταίας δεκαετίας.

Για τον ίδιο λόγο και με ανάλογους στόχους επιλέχθηκαν περιοχές που οι παραπάνω δράσεις άφησαν ακάλυπτες για το Ο.Π.Α.Α.Χ. στον πλαίσιο του Π.Ε.Π. 2000 – 2006. Και εδώ, η στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη αναζητά χωρικές και τομεακές προτεραιότητες με στόχο τη συνολική και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η πολιτική υλοποιήθηκε με την εφαρμογή ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, περιοχές – ζώνες του αγροτικού χώρου που χαρακτηρίζονται έντονα από απομόνωση, μειονεκτικότητα, αναξιοποίητο δυναμικό.

Στόχος η παραγωγική ανασυγκρότηση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με την ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας, την υποστήριξη της ανάπτυξης εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, την ενίσχυση της απασχόλησης και του βιοτικού επιπέδου, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Στην πρόσφατη Προγραμματική Περίοδο, ο Άξονας 3 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013 αποτελεί τη συνέχεια των Ο.Π.Α.Α.Χ. τόσο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, όσο και του Περιφερειακού Επιχειρησιακού

Προγράμματος, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών (ορεινές, μειονεκτικές, πεδινές) και την διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Οι παραπάνω στόχοι θα υλοποιηθούν με δράσεις για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό, με υπηρεσίες ανακαίνισης και ανάπτυξης οικισμών, με τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς, με ανάπτυξη υποδομών ευρυζωνικής πρόσβασης, διαφοροποίηση της οικονομίας προς μη γεωργικές δραστηριότητες, στήριξη δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων και ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων (Βαλεριάνου κ.α. 2011). Αξίζει να σημειωθεί πως σχετικά με το πρόγραμμα Ο.Π.Α.Α.Χ. στην Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας, εφαρμόστηκε συνολικά σε 48 οικισμούς (*www.infosoc.gr 2013*).

1.8.3. Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader

Η κοινοτική Πρωτοβουλία Leader εντάσσεται στη νέα πολιτική προσέγγισης για την αγροτική ανάπτυξη, στηριζόμενη στην ολοκληρωμένη και συμμετοχική προσέγγιση σε τοπικό επίπεδο. Πρώτη φάση υλοποίησης της Πρωτοβουλίας είναι το Leader I (1991 – 1993), ακολούθησε το Leader II (1994 – 1999) και κατά την 3^η Προγραμματική Περίοδο συνεχίστηκε με το Leader + (2000 – 2006), το οποίο και κινήθηκε στη λογική των προηγούμενων εφαρμογών θέτοντας σε επίπεδο πρόθεσης δύο βασικούς αναπτυξιακούς στόχους: την ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αιεφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών και την ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Την πρόσφατη Προγραμματική περίοδο η Πρωτοβουλία Leader ενσωματώθηκε στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013 αποτελώντας τον 4^ο άξονα «Εφαρμογή της προσέγγισης Leader». Το πρόγραμμα προωθεί στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα σε ορεινές, μειονεκτικές, αλλά και πεδινές περιοχές από Ομάδες Τοπικής Δράσης.

Οι δράσεις αποσκοπούν στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων, στη στήριξη της δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων, στην ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων, στην διαφοροποίηση της οικονομίας προς μη γεωργικές δραστηριότητες, σε βασικές υπηρεσίες για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό, στην ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών, καθώς και στην διατήρηση και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Βαλεριάνου κ.α. 2011).

Στην Περιφερειακή Ενότητα Ημαθίας, οι περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ορεινές με βάση την οδηγία 75/268/ΕΟΚ και αποτελούν την περιοχή παρέμβασης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader είναι:

- Δήμος Βέροιας (Συκιά, Γεωργιανοί, Καστανιά, Κάτω Βέρμιο, Κουμαριά, Ράχη, Τριπόταμος, Φυτειά, Δάσκιο, Πολυδένδρι, Ριζώματα, Σφηκιά)
- Δήμος Νάουσας (Αρκοχώρι, Γιαννακοχώρι, Νάουσα, Ροδοχώρι, Στενήμαχος)

Ενώ οι περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί μειονεκτικές και αποτελούν την περιοχή παρέμβασης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader είναι οι οικισμοί: Βεργίνα, Μετόχι, Παλατίτσια, Ασώματα, Αγκαθιά, Κυψέλη, Μελίκη (περιλαμβάνεται και ο οικισμός Νεοκάστρου) και Πρόδρομος.

Τέλος, τελικοί επενδυτές του συγκεκριμένου προγράμματος είναι: Ιδιώτες, Συνεταιρισμοί, Ενώσεις Συνεταιρισμών, Νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου Ν.Π.Ι.Δ., Νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου Ν.Π.Δ.Δ (Αναπτυξιακή Ημαθίας 2014).

1.9. Το προφίλ της αγροτικής δραστηριότητας στην Ημαθία μέσω συνεντεύξεων *Εισαγωγή*

Τα παρακάτω στοιχεία πάρθηκαν από συνεντεύξεις στις αρμόδιες υπηρεσίες της Ημαθίας σχετικά με το θέμα την ανάπτυξης του αγροτικού κλάδου στη συγκεκριμένη περιοχή. Πιο συγκεκριμένα ερωτήθηκαν τα πλέον αρμόδια στελέχη των υπηρεσιών σε θέματα αγροτικής ανάπτυξης της Ημαθίας, όντας αρκετά χρόνια στο χώρο και έχοντας μεγάλη πείρα και εμπειρία σε θέματα που έχουν να κάνουν με την γεωργία στην περιοχή και λόγω ειδικότητας αλλά και λόγω αντικειμένου απασχόλησης, γνωρίζοντας έτσι καλύτερα από κάθε άλλον τις προοπτικές που υπάρχουν αλλά και τα προβλήματα που παρουσιάζονται στον αγροτικό τομέα στη Ημαθία.

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν έχουν σκοπό να εμπλουτίσουν την εργασία με χρήσιμα, έγκυρα και τα πιο πρόσφατα δυνατά στοιχεία, τα οποία θα βοηθήσουν στη συνέχεια στην διατύπωση όσο το δυνατόν πιο εύστοχων και αποτελεσματικών προτεινόμενων δράσεων για την προώθηση του αγροτικού τομέα της περιοχής. Με βάση το επιστημονικό υπόβαθρο των στελεχών που ερωτήθηκαν, όπως και το αντικείμενο με το οποίο ασχολούνται αλλά και τα πολλά χρόνια εμπειρίας τους και διαμονής τους στην περιοχή, η συλλογή χρήσιμων στοιχείων σχετικά με τις

προοπτικές και τα προβλήματα στον αγροτικό κλάδο στην Ημαθία και εν συνεχεία η διατύπωση ορθών και αποτελεσματικών προτάσεων κατέστη δυνατή στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Αναλυτικότερα οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε τρεις υπηρεσίες άμεσα σχετιζόμενες με την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην Ημαθία, οι οποίες είναι η Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης και Κτηνοτροφίας Ημαθίας, ο ΕΛ.ΓΑ (υποκατάστημα Βέροιας), καθώς επίσης και η Αναπτυξιακή Ημαθίας. Τα άτομα τα οποία ερωτήθηκαν συγκεκριμένα είναι ο Κ. Καραγιάννης Δημήτριος από τη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης και Κτηνοτροφίας Ημαθίας από το γραφείο που ασχολείται με τη διαχείριση υδάτων και εγχειοβελτιωτικών έργων στην Περιφερειακή Ενότητα, με ειδικότητα γεωπόνου και αρκετά χρόνια εμπειρίας, η κ. Κεχαγιά Γιάννα από την ίδια διεύθυνση, από το γραφείο που ασχολείται σχετικά με θέματα βιολογικής γεωργίας και νέων εναλλακτικών καλλιεργειών στην Περιφερειακή Ενότητα έχοντας και αυτή την ειδικότητα του γεωπόνου, η κ. Παππά από τον ΕΛ.ΓΑ Βέροιας, με ειδικότητα γεωπόνου, η οποία εργάζεται ως τμηματάρχης στο τμήμα εκτιμήσεων και αποζημιώσεων του ΕΛ.ΓΑ, και τέλος η κ. Ατσάλου Έλενα από την Αναπτυξιακή Ημαθίας, με ειδικότητα Οικονομίας και Διοίκησης αρμόδια για τα αναπτυξιακά θέματα της περιοχής.

Με την πραγμάτωση συνεντεύξεων σε περισσότερα από ένα αρμόδια στελέχη και σε περισσότερες από μια αρμόδιες υπηρεσίες, κατέστη δυνατή η συλλογή περισσότερων και αλληλοσυμπληρούμενων χρήσιμων στοιχείων σχετικά με το μελετώμενο θέμα της έρευνας, με αποτέλεσμα την διαμόρφωση μίας πιο σαφής και ολοκληρωμένης εικόνας σχετικά με την κατάσταση του αγροτικού κλάδου της περιοχής.

Συγκεκριμένα αναλύεται η σημερινή κατάσταση στον αγροτικό τομέα της Ημαθίας, όχι από βιβλιογραφικές πηγές, αλλά μέσω επιτόπιων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν σε αρμόδιους επί του θέματος. Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να διερευνηθούν ορισμένες λεπτομέρειες και προβλήματα σχετικά με τον αγροτικό τομέα στην περιοχή, να ελεγχθεί το γεγονός του κατά πόσο επαληθεύονται ή διαψεύδονται ορισμένα στοιχεία της βιβλιογραφίας και εν τέλει να αποτελέσει την βάση για την ανάπτυξη πιο έγκυρων και έγκαιρων προτεινόμενων δράσεων, αντιμετωπίζοντας με όσο το δυνατόν καλύτερο και αποτελεσματικό τρόπο τα αντίστοιχα προβλήματα στη περιοχή και συμβάλλοντας έτσι στην περαιτέρω ανάπτυξη της και στην ανάκαμψη της οικονομίας της.

Ανάλυση στοιχείων

Ξεκινώντας την ανάλυση των στοιχείων που εξάχθηκαν μέσω της έρευνας, θα πρέπει να αναφερθεί πως παρά το γεγονός ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις περαιτέρω ανάπτυξης του αγροτικού τομέα στην περιοχή, με την ύπαρξη αρκετών τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, εντούτοις όπως διαπιστώθηκε από επιτόπιες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε αρμόδιους επί του θέματος, οι προοπτικές περαιτέρω μελλοντικής ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα την παρούσα φάση θεωρούνται δύσκολες και προβληματικές. Την άποψη αυτή οι αρμόδιοι ερωτηθέντες την στήριζαν στο γεγονός ότι υπάρχει σημαντική έλλειψη οικονομικών πόρων και κρατικών ενισχύσεων για την πραγματοποίηση ορισμένων αναγκαίων αλλά πολυδάπανων δράσεων και εκτός αυτού η έλλειψη οικονομικών πόρων οδήγησε σε αδυναμία γεωργοκτηνοτροφικής ανάπτυξης λόγω, όπως υποστήριξαν, υπολειτουργίας των αρμόδιων υπηρεσιών που οφείλεται σε έλλειψη προσωπικού.

Σχετικά με ερώτηση που πραγματοποιήθηκε για τους συνεταιρισμούς στην περιοχή, διευκρινίστηκε πως στην Ημαθία δεν λειτουργεί καμία ένωση γεωργικών συνεταιρισμών. Αυτό συνέβαινε στο παρελθόν, όμως πλέον όλες έχουν διαλυθεί. Λειτουργούν ωστόσο μεμονωμένοι συνεταιρισμοί με τοπική δράση.

Η σημαντικότερη γεωργική δραστηριότητα στην Π.Ε. Ημαθίας παρατηρείται στον κάμπο της Ημαθίας, ενώ αντίθετα η σημαντικότερη κτηνοτροφική δραστηριότητα παρατηρείται στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της. Συγκεκριμένα στον οικισμό Ριζώματα παρατηρείται έντονη τόσο κτηνοτροφική όσο και γεωργική δραστηριότητα με έμφαση στην καλλιέργεια των αρωματικών φυτών.

Σχετικά με τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο αγροτικός τομέας στην Ημαθία, παρατηρήθηκε πως είναι:

1. Ο ιδιαίτερα μικρός κλήρος στην περιοχή.
2. Η κυριαρχία της καλλιέργειας του ροδάκινου και το γεγονός ότι οι εναλλακτικές καλλιέργειες είναι σε περιορισμένη ακόμα έκταση.
3. Η συνεχής αύξηση του κόστους παραγωγής
4. Η μείωση ή στασιμότητα στις τιμές των αγροτικών προϊόντων
5. Η αδυναμία συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών καθώς δεν λειτουργεί καμία ένωση γεωργικών συνεταιρισμών.

6. Οι στρεμματικοί περιορισμοί στις δυναμικές καλλιέργειες
7. Η σημαντική αδυναμία στις διαδικασίες προβολής και διάθεσης των γεωργικών προϊόντων που παράγονται στην περιοχή και διαθέτουν αξιόλογα χαρακτηριστικά και ποιότητα με αποτέλεσμα να μην είναι ευρέως γνωστά και να μην καταλαμβάνουν το μερίδιο της αγοράς που θα έπρεπε.

Ωστόσο, σύμφωνα με τους ερωτώμενους, η αγροτική δραστηριότητα στην περιοχή συγκεντρώνει και πολλά θετικά στοιχεία. Ένα από αυτά είναι η ύπαρξη δυναμικών καλλιεργειών λόγω των μικρών κλήρων, γεγονός που επισημάνθηκε και στην ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης πιο πάνω. Επίσης ένα ακόμη θετικό στοιχείο είναι οι εδαφο-κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής οι οποίες ευνοούν μεγάλη ποικιλία αγροτικών προϊόντων. Συνεχίζοντας με τα πλεονεκτήματα δεν θα πρέπει να παραληφθεί, το αγροτικό δυναμικό της περιοχής, το οποίο έχει υψηλότερο επίπεδο κατάρτισης από τον μέσο όρο της χώρας μας. Επίσης σημαντικό για την περιοχή είναι το γεγονός ότι κατέχει μεγάλο αριθμό αρδευόμενων εκτάσεων. Συγκεκριμένα όπως οι ίδιοι υποστήριξαν, το έτος 1999, το 96% των εκτάσεων αρδευόνταν, ενώ σε καμία άλλη Περιφερειακή Ενότητα δεν υπάρχει άρδευση δικτύου σε αυτό τον υψηλό βαθμό. Στα θετικά σημειώνεται επιπλέον η ύπαρξη πολύ καλού αγροτικού οδικού δικτύου, γεγονός που επιβεβαιώνει την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης που ανέφερε το ίδιο. Συγκεκριμένα η περιοχή βρίσκεται πολύ κοντά στην μεγάλη αγορά της Θεσσαλονίκης και στις βασικές εθνικές και διεθνείς αρτηρίες. Τέλος, στα θετικά σημειώνεται ότι η περιοχή είναι πρωτοπόρα σε θέματα βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, καθώς πολλοί συνεταιρισμοί και επιχειρήσεις ασχολούνται με αυτόν τον τομέα.

Όσον αφορά τις υποδομές στον γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα στην περιοχή, οι ερωτηθέντες επισήμαναν πως σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει ανάγκη, κυρίως συντήρησης και βελτίωσης των υποδομών στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Ο στόχος αυτός, όπως υποστήριξαν είναι εφικτός αρκεί να υπάρχει η θέληση από τους εμπλεκόμενους φορείς.

Υποστήριξαν ακόμα πως η κατάσταση που επικρατεί στον γεωργικό κλάδο της περιοχής σήμερα είναι σε πολύ καλύτερο επίπεδο από αυτό στο οποίο βρισκόταν στο παρελθόν. Συγκεκριμένα επισήμαναν πως οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις βρίσκονται

σε αρκετά καλύτερο επίπεδο, από άποψη ποιότητας αλλά και ποσότητας των παραγόμενων προϊόντων. Τα τελευταία χρόνια επίσης, επιδοτήθηκαν αρκετά αγροτικά μηχανήματα και γενικότερα δόθηκε έμφαση στον εκσυγχρονισμό του αγροτικού εξοπλισμού, επιβεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο οι ερωτώμενοι τα στοιχεία που αναφέρονται στην ιστοσελίδα της Π.Ε. Ημαθίας σχετικά με τον εκσυγχρονισμένο αγροτικό εξοπλισμό της περιοχής. Ένα άλλο στοιχείο στον οποίο στήριξαν την άποψή τους αυτή είναι, όπως υποστήριξαν, η ύπαρξη αρκετών αλλά και καλής ποιότητας υποδομών στον κλάδο της μεταποίησης των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων.

Σε ότι έχει να κάνει με τους αναδασμούς στην περιοχή και την δυνατότητα υλοποίησης αυτών στο μέλλον, οι ερωτώμενοι υποστήριξαν πως, στο παρελθόν και συγκεκριμένα την δεκαετία του 70, είχαν υλοποιηθεί αναδασμοί, ωστόσο σήμερα δεν υπάρχει τέτοια δραστηριότητα καθώς δεν υπάρχουν περεταίρω περιθώρια. Παρ' όλα αυτά πρόβλημα υπάρχει στην περιοχή του έλους Κλειδιού, όπου δεν έχει γίνει η διάθεση των ακτημονικών αγροτεμαχίων σε πραγματικούς αγρότες με αποτέλεσμα να υπάρχουν καταπατήσεις.

Εν συνεχεία, αναφορικά με τα εγγειοβελτιωτικά έργα και για το αν υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω υλοποίηση τέτοιου είδους έργων στην περιοχή, τονίστηκε από τους ερωτώμενους πως υπάρχουν αρκετές ανάγκες, καθώς παρατηρούνται απώλειες υδάτων σε πολλές περιπτώσεις. Το αρδευτικό δίκτυο θεωρείται παλιό και υπάρχει σαφώς δυνατότητα βελτίωσης, συντήρησης και εκσυγχρονισμού. Εκτός αυτού, το υπάρχον αρδευτικό δίκτυο μέχρι σήμερα είναι ανοιχτό και όπως επισήμαναν, υπάρχει η ανάγκη να πραγματοποιηθούν τα κατάλληλα έργα για να γίνει κλειστό και να μειωθούν έτσι οι όποιες απώλειες υδάτων οφείλονται στον λόγο αυτόν (εξάτμιση κλπ).

Σχετικά με ερώτηση που πραγματοποιήθηκε για το αν υπάρχει σύνδεση των γεωργικών και κτηνοτροφικών μονάδων με το δίκτυο της ΔΕΗ, η απάντηση των ερωτώμενων ήταν πως σε ένα αρκετά μεγάλο μέρος των αγροτικών μονάδων της περιοχής, υπάρχει η απαραίτητη ηλεκτροδότηση. Ωστόσο υπάρχει και ένα σημαντικό μέρος αυτών στις οποίες δεν υπάρχει σύνδεση με το δίκτυο της ΔΕΗ και οι ανάγκες καλύπτονται μέσω γεννητριών. Ανέφεραν επίσης πως σε μερικές από αυτές τις

μονάδες, γίνεται προσπάθεια για υποτυπώδεις άδειες εγκατάστασης ηλεκτροδότησης με σκοπό των εκσυγχρονισμό τους.

Συνεχίζοντας, σχετικά με το θέμα για το αν υπάρχει δυνατότητα αναδιάρθρωσης της παραγωγής προς νέες καλλιέργειες ή νέες ποικιλίες, οι αρμόδιοι επισήμαναν πως γίνονται ορισμένες προσπάθειες προς την ανάπτυξη νέων καλλιεργειών. Η έμφαση στις νέες καλλιέργειες, όπως υποστηρίζουν θα μπορούσε να επικεντρωθεί περισσότερο στα ρόδια, την καλλιέργεια κάποιων αρωματικών φυτών, στο γκότζι μπέρι, αλλά και στα σαλιγκάρια. Επίσης έμφαση θα μπορούσε να δοθεί στην καλλιέργεια της στέβιας (που μπορεί να αντικαταστήσει τη ζάχαρη) που θα μας δώσει προοπτική μετά το κλείσιμο των εργοστασίων ζάχαρης. Ακόμη όπως υποστήριξαν θα μπορούσε να δοθεί έμφαση στο υποφαές, όπως επίσης και στην καλλιέργεια της κρανιάς, μίας καλλιέργειας ιδανικής για την αξιοποίηση ορεινών εκτάσεων. Επιπλέον υπάρχει η δυνατότητα για καλλιέργεια σε βατόμουρα, μύρτιλο, τρούφα και μανιτάρια. Τέλος σε σχετικά άγονες εκτάσεις της Περιφερειακής Ενότητας, θα μπορούσε να καλλιεργηθεί η αγριαγκυνάρα για την παραγωγή βιοκαυσίμου.

Ωστόσο, όπως επισήμαναν, δεν υπάρχει η απαραίτητη υποδομή για την εμπορία των νέων προϊόντων και αυτό αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα και αιτία για την όχι μέχρι στιγμής μεγάλη ανάπτυξη νέων καλλιεργειών.

Σχετικά με την καλλιέργεια βιολογικών φυτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και την δυνατότητα αξιόλογης δραστηριοποίησης σε αυτά, όπως επισημάνθηκε και στην ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης για την γεωργία στην περιοχή, υπάρχει κάποια δραστηριότητα σχετικά με καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων, ωστόσο, όπως τονίστηκε από τους αρμόδιους στην συνέντευξη, υπάρχει μεγάλη δυνατότητα για περεταίρω αύξηση τέτοιου είδους δραστηριοτήτων. Παρόλα αυτά τροχοπέδη στην συγκεκριμένη περίπτωση, σύμφωνα με τους ίδιους, είναι το γεγονός ότι από την μεριά της πολιτείας δεν υπάρχει καμία αξιόλογη βοήθεια προς αυτή την κατεύθυνση. Όπως τόνισαν δεν έχουν δοθεί τα απαραίτητα και επιθυμητά κίνητρα, ούτε οι επιδοτήσεις, ώστε να βοηθηθεί η προώθηση τέτοιου είδους δράσεων. Πρόβλημα επιπλέον, όπως τόνισαν, αποτελεί και η μεγάλη γραφειοκρατία που επικρατεί, αποτρέποντας την επιτάχυνση των διαδικασιών από μεριάς του κράτους για παροχή ενίσχυσης στο συγκεκριμένο θέμα. Ανασταλτικό παράγοντα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί επίσης και το γεγονός ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες, όπως

τονίστηκε και προηγουμένως υπολειτουργούν. Ελπιδοφόρο είναι το γεγονός ωστόσο ότι, σύμφωνα με τους ίδιους, υπάρχει σημαντικό ενδιαφέρον και ζήτηση από τη κοινωνία για κατανάλωση βιολογικών προϊόντων.

Εν συνεχεία, σε ερώτηση που πραγματοποιήθηκε σχετικά με το αν υπάρχουν στην περιοχή Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.) ή Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης, όπως ανέφεραν οι αρμόδιοι, στην Ημαθία υπάρχει ζώνη κρασιού “VQPRD” όπου αποτελεί Π.Ο.Π., όπως επίσης συμβαίνει και με τα μήλα αλλά και με τα κεράσια Ροδοχωρίου, αλλά και με τα ροδάκινα Νάουσας. Τέλος, σύμφωνα με τους ίδιους θα μπορούσαν να προταθούν και άλλα προϊόντα ως Π.Ο.Π. στην περιοχή, όπως είναι για παράδειγμα η ντομάτα Ριζωμάτων και άλλα προϊόντα κυρίως ορεινών περιοχών της Ημαθίας.

Σε ότι αφορά ερώτηση σχετικά με την επάρκεια μικρομεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης και εμπορίας των τοπικών προϊόντων φυτικής και ζωικής παραγωγής, οι ερωτώμενοι απάντησαν πως υπάρχει αρκετά μεγάλη επάρκεια τέτοιου είδους επιχειρήσεων, καθώς πολλές είναι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην περιοχή που δραστηριοποιούνται στον κλάδο είτε της μεταποίησης προϊόντων φυτικής προέλευσης, είτε ζωικής. Ωστόσο, στο σημείο που διαφοροποιούνται οι επιχειρήσεις αυτές είναι στον επίπεδο του εκσυγχρονισμού τους, καθώς σύμφωνα με τους ίδιους, ενώ οι επιχειρήσεις μεταποίησης ζωικών προϊόντων είναι αρκετά εκσυγχρονισμένες, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τις αντίστοιχες των φυτικών προϊόντων οι οποίες χρήζουν δράσεων εκσυγχρονισμού. Τέλος, οι περισσότερες επιχειρήσεις μεταποίησης αγροτικών προϊόντων βρίσκονται στον κάμπο της Νάουσας, ενώ λιγότερες είναι αυτές που βρίσκονται στα ορεινά της Π.Ε.

Σε ερώτηση σχετική με την επαρκή η μη επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση στον αγροτικό τομέα σε νέες τεχνολογίες κλπ. από τους αγρότες της περιοχής, οι ερωτώμενοι, επιβεβαίωσαν εν μέρει με τις απαντήσεις τους τα στοιχεία σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση στην γεωργία της Ημαθίας που προαναφέρθηκαν, αναφέροντας πως υπάρχει μερική επαγγελματική κατάρτιση των ντόπιων. Υποστήριξαν δηλαδή, πως υπάρχουν προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης των ατόμων, όπως το πρόγραμμα νέων γεωργών, ωστόσο, δεν εντάσσονται πάντα όλοι σε αυτά. Απαραίτητη επίσης είναι και η αναβάθμιση της διεύθυνσης γεωργίας της Π.Ε. η

οποία θα βοηθήσει στην κατάρτιση του αγροτικού δυναμικού με σεμινάρια και την καθιέρωση αγροτικού συνεδρίου κάθε 2 έως 4 χρόνια, για να αναδειχθεί η κατεύθυνση των τάσεων στον γεωργικό τομέα.

Στη συνέχεια οι αρμόδιοι ερωτήθηκαν σχετικά με το αν υπάρχει η όχι πρόβλημα υποβάθμισης του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων από την διαχρονική εντατική δραστηριοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής. Υποστήριξαν πως υπάρχει σημαντική αλλοίωση σε ότι αφορά τα ύδατα, λόγω της εντατικής δραστηριοποίησης στη γεωργία, καθώς παρατηρείται σημαντική νιτρορύπανση που αποδίδεται στην αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων. Αντίθετα, σε ότι έχει να κάνει με την υποβάθμιση των εδαφών στον κτηνοτροφικό τομέα (υπερβόσκηση), σημείωσαν πως δεν έχουν παρατηρηθεί προβλήματα υπερβόσκησης σε καμία κτηνοτροφική έκταση της Ημαθίας. Ωστόσο όπως συμπλήρωσαν, μελέτες φέρουσας ικανότητας βοσκοτόπων ή αγροτικών εκτάσεων, δεν έχουν υλοποιηθεί, γεγονός που θα βελτίωνε την αποδοτικότητα των εδαφών και θα ήταν ένα χρήσιμο και απαραίτητο εργαλείο για μία πιο σωστή και ορθή διαχείριση.

Σε ότι έχει να κάνει με το θέμα της ρύπανσης και της χρήσης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, που όπως τονίστηκε είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περιοχή, πρόσθεσαν πως εκτός της ύπαρξης σημαντικής νιτρορύπανσης, στην περιοχή παρατηρείται έντονα και το φαινόμενο του ευτροφισμού και κυρίως στις εκβολές των ποταμών προς την θάλασσα. Αυτό επιβεβαιώνεται, όπως υποστήριξαν, από τα φαινόμενα που παρατηρούνται κατά καιρούς με ψόφια ψάρια στην περιοχή. Σχετικά με τα μέτρα προστασίας από την κατάσταση αυτή, υποστήριξαν πως υπήρχε μέχρι πρότινος, το πρόγραμμα απονιτροποίησης, το οποίο αποτελούσε μείζονος σημασίας θέμα για την Π.Ε. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα όμως πλέον έχει σταματήσει λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων και αντικινήτρων όπως ισχυρίστηκαν οι ίδιοι. Επίσης αξίζει να αναφερθεί πως υπήρχε ελλιπής ενημέρωση σχετικά με τις αρχές και τη φιλοσοφία του προγράμματος.

Τέλος, σε ότι έχει να κάνει με τις εξαγωγές, τόνισαν πως πάνω από το 50% των παραγόμενων προϊόντων τους εξάγονται προς άλλες χώρες και κυρίως στα Βαλκάνια και στις Ανατολικές Χώρες. Η δράση αυτή βεβαίως, όπως επισημάνθηκε και πιο

πάνω στην εργασία, υποβοηθείται από την ύπαρξη σημαντικών οδικών υποδομών στην περιοχή ή κοντά σε αυτή όπως είναι η Εγνατία Οδός. Το υπόλοιπο ποσοστό της παραγωγής κατευθύνεται στους συνεταιρισμούς προς πώληση στην τοπική αγορά.

1.10. Προτεινόμενα Μέτρα – Δράσεις στον αγροτικό τομέα της Ημαθίας

1.10.1. Εισαγωγή – Σκοπός Πολιτικής

Σύμφωνα με τη ανάλυση της κατάστασης της γεωργο – κτηνοτροφικής δραστηριότητας της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας που προηγήθηκε, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη και τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την εκπόνηση της μελέτης με ειδικούς επί θεμάτων σχετικών με την γεωργική και κτηνοτροφική δραστηριότητα της περιοχής, αναζητήθηκαν μέτρα και δράσεις με σκοπό:

- Να ενισχύσουν το εισόδημα των αγροτικών νοικοκυριών σε μία περίοδο κρίσης όπως αυτή που βιώνει η χώρα μας, να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής, να ενισχύσουν την κοινωνική και χωρική συνοχή.
- Να τονώσουν την επενδυτική δραστηριότητα στις αγροτικές ορεινές και απομονωμένες περιοχές.
- Να ενισχύσουν την πολυλειτουργικότητα των ευρύτερων περιοχών γύρω από τους αγροτικούς οικισμούς της Ημαθίας, κάτι που επιβάλλει η συντονισμένη υλοποίησή τους.
- Να βελτιώσουν και να αναπτύξουν περαιτέρω τον εκσυγχρονισμό του γεωργικού τομέα, να ενισχύσουν την καινοτομία και την αναδιάρθρωση σε αυτόν και να συμβάλλουν στην άρση της μονοκαλλιέργειας.
- Να συμβάλλουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα και στη βελτίωση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου και της εργασίας με κατάλληλες επενδύσεις στον γεωργικό τομέα και σε λοιπούς τομείς, με τη βελτίωση και ανάπτυξη εγγειοβελτιωτικών έργων και υποδομών.
- Να συνδέσουν τις τριτογενείς δραστηριότητες και την πολιτιστική φυσιογνωμία των οικισμών με τον αγροτικό χώρο
- Να προστατεύσουν και να αξιοποιήσουν τα φυσικά διαθέσιμα, τους ορεινούς όγκους, τα δάση, τους υδάτινους όγκους, τα ευαίσθητα οικοσυστήματα κ.α.

Τα μέτρα και οι δράσεις που προτείνονται παρακάτω βασίζονται στην μελέτη των προβλημάτων της υπάρχουσας κατάστασης στην Περιφερειακή Ενότητα, όπως αυτά τονίστηκαν και επισημάνθηκαν μέσω συνεντεύξεων στην περιοχή. Μάλιστα για να υπάρχει συμβατότητα των προτεινόμενων μέτρων με την αναπτυξιακή πολιτική που ακολουθεί η Περιφερειακή Ενότητα αλλά και γενικότερα η Περιφέρεια, πολλά εκ των

μέτρων και δράσεων ακολουθούν τη φιλοσοφία του «Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007 – 2013 «Αλέξανδρος Μπαλαταζής»».

1.10.2. Μέτρα – Δράσεις

Έργα αναδασμών

Όπως τονίστηκε και από τα στοιχεία των συνεντεύξεων, δεν υπάρχουν περιθώρια περεταίρω υλοποίησης έργων αναδασμών, καθώς οι συγκεκριμένες δράσεις πραγματοποιήθηκαν αρκετές δεκαετίες παλαιότερα (δεκαετία 70).

- Θα πρέπει να επισπευτούν οι διαδικασίες για την μοναδική περιοχή στη Ημαθία όπου παρατηρείται πρόβλημα, το έλος Κλειδιού, όπου θα πρέπει να υλοποιηθεί χωρίς καθυστερήσεις η διάθεση των ακτημονικών αγροτεμαχίων σε πραγματικούς αγρότες, με σκοπό να αποφευχθούν οι καταπατήσεις που παρατηρούνται σήμερα

Εγγειοβελτιωτικά έργα

Υπάρχουν αρκετές ανάγκες εγγειοβελτιωτικών έργων, καθώς παρατηρούνται απώλειες υδάτων σε πολλές περιπτώσεις. Προτείνεται:

- Η βελτίωση, ο εκσυγχρονισμός και η συνεχής συντήρηση του αρδευτικού δικτύου, το οποίο θεωρείται αρκετά παλαιό.
- Η πραγματοποίηση των κατάλληλων έργων για την δημιουργία ενός κλειστού αρδευτικού δικτύου, με σκοπό την μείωση των υδατικών απωλειών λόγω εξάτμισης από το υπάρχον ανοικτό αρδευτικό δίκτυο.
- Η πραγματοποίηση αποστραγγιστικών έργων με σκοπό την εξάλειψη των υφάλμυρων νερών που παρατηρούνται στην περιοχή (Κλειδί).

Υποδομές - Ηλεκτρικό δίκτυο

- Προτείνεται η άμεση συντήρηση και βελτίωση των υποδομών στον γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Ημαθίας όπου εντοπίζεται το πρόβλημα.

Η έλλειψη σύνδεσης των γεωργικών αλλά και των κτηνοτροφικών μονάδων με το δίκτυο ηλεκτροδότησης της Δ.Ε.Η. και η εναλλακτική ηλεκτροδότηση μέσω γεννητριών οδηγεί σήμερα σε υψηλότερο κόστος παραγωγής, γεγονός που

παρατηρείται σε ένα σημαντικό μέρος των αγροτικών μονάδων της περιοχής. Για τον λόγο αυτό προτείνεται:

- Η βελτίωση του ηλεκτρικού δικτύου και επέκτασή του ώστε να καλύπτεται το σύνολο των αγροτικών δραστηριοτήτων της Περιφερειακής Ενότητας. Η ηλεκτροδότηση του συνόλου των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης μέσω της επέκτασης του ηλεκτρικού δικτύου θα συμβάλλει στη βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων.

Αναδιάρθρωση παραγωγής

Η στροφή μιας καλλιέργειας προς άλλες ποικιλίες της ίδιας καλλιέργειας ή προς μια άλλη νέα καλλιέργεια πιο ανταγωνιστική και διαφοροποιημένη συμβάλλει στην αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών και τη βέλτιστη απόδοση των καλλιεργειών. Ειδικότερα στην Ημαθία προτείνεται η επιδίωξη της άρσης της μονοκαλλιέργειας του ροδάκινου με την ανάπτυξη ενός πλήθους καλλιεργειών. Συγκεκριμένα προτείνονται:

- Να δοθεί έμφαση σε νέες καλλιέργειες, πιο παραγωγικές, εμπορεύσιμες αλλά και συμβατές με τις εδαφο – κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, όπως είναι τα ρόδια, η καλλιέργεια κάποιων αρωματικών φυτών, στο γκότζι μπερι, αλλά και στα σαλιγκάρια.
- Να δοθεί έμφαση στην καλλιέργεια της στέβιας (που μπορεί να αντικαταστήσει τη ζάχαρη) που θα μας δώσει προοπτική μετά το κλείσιμο των εργοστασίων ζάχαρης.
- Νέες καλλιέργειες όπως είναι το υποφαές, καθώς επίσης και η καλλιέργεια της κρανιάς, μίας καλλιέργειας ιδανικής για την αξιοποίηση ορεινών εκτάσεων.
- Στροφή σε καλλιέργειες σε βατόμουρα, μύρτιλο, τρούφα και μανιτάρια
- Καλλιέργεια αγριαγκινάρας σε σχετικά άγονες εκτάσεις της Π.Ε., όπου θα συμβάλλει στην παραγωγή βιοκαυσίμου και στην κάλυψη μέρους ενεργειακών αναγκών.
- Ανάπτυξη απαραίτητων υποδομών και οργάνωση για την εμπορία των νέων προϊόντων καθώς όπως επισημάνθηκε δεν υπάρχουν ακόμα οι απαραίτητες σχετικές υποδομές και η οργάνωση, γεγονός που επιφέρει καθυστέρηση στην ανάπτυξη νέων καλλιεργειών.

- Δημιουργία ομάδων παραγωγών και συνένωση των συνεταιρισμών σε μεγαλύτερες μονάδες για την καλύτερη οργάνωση της εμπορίας των νέων προϊόντων.

Ο προσανατολισμός αυτός θα πρέπει να γίνει επικουρικά με τις δράσεις για βιολογικές μεθόδους παραγωγής φυτικών προϊόντων και θα συμβάλλει στη διαδικασία καθετοποίησης της παραγωγής.

Βιολογικές μέθοδοι παραγωγής φυτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων

Η στροφή από εντατικές μεθόδους παραγωγής στον αγροτικό τομέα προς βιολογικές μεθόδους στοχεύει σε ειδική αγορά βιολογικών προϊόντων και συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος. Η υιοθέτηση πρακτικών που σέβεται τους κύκλους της φύσης, ενώ αξιοποιεί και προστατεύει ενεργειακούς και φυσικούς πόρους είναι απαραίτητη προϋπόθεση αγροτικής ανάπτυξης. Στην Π.Ε. Ημαθίας υπάρχει ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο στον τομέα αυτόν, ωστόσο υπάρχουν περιθώρια για ακόμα περεταίρω ενίσχυση των βιολογικών καλλιεργειών με βάση και την νέα Κ.Α.Π. 2015 – 2020 η οποία δίνει βαρύτητα στη στροφή στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία. Προς αυτή την κατεύθυνση προτείνεται:

- Μεγαλύτερη μέριμνα από πλευράς πολιτείας με παροχή οικονομικής ενίσχυσης και παροχή κινήτρων για την ανάπτυξης βιολογικής καλλιέργειας

Κατοχύρωση Προϊόντων Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.)

Με τα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.) παρέχεται η δυνατότητα στους παραγωγούς, κυρίως των λιγότερο αναπτυγμένων και απομακρυσμένων περιοχών, να παράγουν, να μεταποιούν και να προωθούν ευκολότερα εκείνα τα προϊόντα που έχουν εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, βελτιώνοντας έτσι το εισόδημά τους. Στην Ημαθία υπάρχει ήδη ζώνη κρασιού «VQPRD», όπως υπάρχουν και τα μήλα και κεράσια Ροδοχωρίου αλλά και τα ροδάκινα Νάουσας, τα οποία αποτελούν Π.Ο.Π.

- Προτείνεται ωστόσο να κατοχυρωθεί ως Π.Ο.Π. στην περιοχή και η ντομάτα Ριζωμάτων όπου παρατηρείται αξιόλογη παραγωγή αλλά και άλλων προϊόντων, όπως τυριά και άλλα γαλακτοκομικά προϊόντα, κυρίως ορεινών εκτάσεων της Ημαθίας όπως θα μπορούσε να είναι το τυρί Βερμίου.

Καθετοποίηση της παραγωγής

Στόχος της καθετοποίησης της παραγωγής στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκτάσεις της Ημαθίας αποτελεί η απελευθέρωση εργατικών χεριών από τον αγροτικό τομέα και τον προσανατολισμό τους σε κλάδους της μεταποίησης και του εμπορίου με ενίσχυση των επενδύσεων προς αυτή την κατεύθυνση. Απαραίτητη προϋπόθεση για το παραπάνω αποτελεί ο εκσυγχρονισμός και η επάρκεια αρκετών μικρομεσαίων επιχειρήσεων μεταποίηση και εμπορίας των τοπικών προϊόντων φυτικής και ζωικής προέλευσης. Σχετικά με την επάρκεια τέτοιου είδους επιχειρήσεων δεν υπάρχει πρόβλημα στην περιοχή. Το πρόβλημα εντοπίζεται στο επίπεδο εκσυγχρονισμού ενός μέρους των επιχειρήσεων των προϊόντων φυτικής προέλευσης. Για τον παραπάνω λόγο προτείνεται:

- Η επίσπευση των διαδικασιών για τον εκσυγχρονισμό του μεριδίου των επιχειρήσεων μεταποίησης γεωργικών προϊόντων που υστερούν μέχρι στιγμής.

Επιπλέον προς την κατεύθυνση της καθετοποίησης της παραγωγής προτείνονται τα παρακάτω:

- Ανάλυση ευθύνης των ομάδων παραγωγών (συνεταιρισμών), ολόκληρης της παραγωγικής διαδικασίας από την παραγωγή έως την κατανάλωση των προϊόντων, συμπεριλαμβάνοντας όλα τα στάδια (την παραγωγή, την τυποποίηση, την δημιουργία Π.Ο.Π., τη διαφήμισή και την προβολή (marketing) του προϊόντος.
- Στον τομέα του marketing ειδικότερα θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση με α) δημιουργία καταστημάτων πώλησης τοπικών προϊόντων (βιολογικών, προϊόντων Π.Ο.Π. κ.α.), β) δημιουργίας ιστοσελίδας στο διαδίκτυο αλλά και τη γενικότερη επένδυση στη προβολή και διαφήμιση των τοπικών προϊόντων. γ) Ακόμη στήριξη στον πρωτογενή τομέα της περιοχής θα προέλθει και από την στήριξη των τοπικών προϊόντων από την τοπική κοινωνία.
- Προτείνεται να λειτουργήσει η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών η οποία θα συντονίσει την όλη παραγωγική διαδικασία σε συνεργασία με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και τις κατά τόπους διευθύνσεις Γεωργίας οι οποίες πρέπει να στελεχωθούν με επαρκές προσωπικό (υπολειτουργούν σήμερα) και να γίνει μηχανοργάνωση.

Με αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και καλύτερη οργάνωση στην εμπορία των προϊόντων. Η ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα θα συμβάλλει στην ανάπτυξη όλων των σταδίων προς την κατανάλωση των προϊόντων.

Επαγγελματική κατάρτιση

Στόχος η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης στον αγροτικό τομέα, η κατάρτιση και επιμόρφωση σε πεδία σχετικά με την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων σημαντικής προστιθέμενης αξίας, μέσω της προώθησης σύγχρονων πολιτικών αναδιάρθρωσης της γεωργίας και την κτηνοτροφίας, την προστασία του περιβάλλοντος, την προώθηση, την καινοτομία, την εισαγωγή και χρήση νέων τεχνολογιών, που είναι σημαντικοί παράγοντες για την περεταίρω αγροτική ανάπτυξη της περιοχής.

Επίσης η απελευθέρωση χεριών και η στροφή ειδικευμένου εργατικού δυναμικού σε δραστηριότητες συμπληρωματικές προς τον αγροτικό τομέα προϋποθέτει κατάλληλες δεξιότητες για τη διαχείριση σύγχρονων μέσων και μεθόδων παραγωγής και επομένως κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται:

- Πραγματοποίηση σεμιναρίων από τη διεύθυνση γεωργίας της Ημαθίας για να αναδειχθούν οι τάσεις που υπάρχουν στην αγορά
- Πραγματοποίηση αγροτικών συνεδρίων κάθε 2-4 χρόνια από την διεύθυνση γεωργίας της Ημαθίας με σκοπό την ενημέρωση και επιμόρφωση των αρμοδίων.

Προστασία και αξιοποίηση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων

Η διαχρονική εντατική δραστηριοποίηση της γεωργικής παραγωγής φαίνεται ότι έχει υποβαθμίσει το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους της Ημαθίας, αλλοιώνοντας και ρυπαίνοντας σημαντικά τα ύδατα της περιοχής. Παρατηρούνται προβλήματα νιτρορύπανσης και ευτροφισμού λόγω της αλόγιστης χρήσης φυτοφαρμάκων και νιτρικών λιπασμάτων. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται:

- Η επαναφορά του προγράμματος απονιτροποίησης και η παροχή οικονομικών πόρων και αντικινήτρων από την πολιτεία προς τον αγροτικό πληθυσμό της περιοχής για τον σκοπό αυτό.

- Η δημιουργία μελετών Φέρουσας Ικανότητας βοσκοτόπων και άλλων εκτάσεων. Δεν έχουν υλοποιηθεί παρόμοιες μελέτες στην περιοχή οι οποίες θα βελτιώσουν την αποδοτικότητα των εδαφών και θα αποτελέσουν ένα χρήσιμο και απαραίτητο εργαλείο για μία πιο σωστή και ορθή διαχείριση.
- Σωστή επιμόρφωση ώστε να αποφευχθεί η περιβαλλοντική ρύπανση, μέσω μίας πιο ορθολογικής χρήσης των εδαφών, χωρίς να μειώνεται η παραγωγή.

Εξαγωγές

Οι εξαγωγές στην Ημαθία βρίσκονται σε ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο καθώς πάνω από το 50% της παραγωγής της εξάγονται κυρίως προς τις Βαλκανικές χώρες αλλά και αυτές της Ανατολής. Ωστόσο υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη στον τομέα αυτόν και για τον λόγο αυτό προτείνονται τα παρακάτω:

- Επιτάχυνση διαδικασιών για τη δημιουργία εμπορευματικού αεροδρομίου στην Αλεξάνδρεια. Όπως αναφέρθηκε και στην εργασία, έχει υποβληθεί το συγκεκριμένο αίτημα, και ένα τέτοιο έργο εκτιμάται ότι θα συμβάλλει τα μέγιστα στην μεταφορά προς εξαγωγή ευπαθών αγροτικών προϊόντων της Περιφερειακής Ενότητας και θα δώσει περαιτέρω ώθηση στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της περιοχής.
- Μελέτη αγοράς σχετικά την ενημέρωση την υφιστάμενης κατάστασης στη γεωργία των ανταγωνιστικών χωρών, με σκοπό την αντίστοιχη αναδιάρθρωση των καλλιεργειών της περιοχής (π.χ. με πρώιμες καλλιέργειες) για την πραγματοποίηση εξαγωγών σε πρώτο χρόνο έναντι αυτών. Με τον τρόπο αυτό θα επιτευχθεί μεγαλύτερη αύξηση των εξαγωγών, όπως επίσης και καλύτερος έλεγχος της αγοράς.

Δημιουργία Παρατηρητηρίου

Για την βέλτιστη δυνατή επίτευξη του προγραμματισμού και της υλοποίησης των μέτρων και δράσεων στον αγροτικό τομέα της περιοχής, όπως αυτά προτάθηκαν και διατυπώθηκαν αναλυτικά πιο πάνω, θεωρείται απαραίτητη και προτείνεται η ανάπτυξη ενός παρατηρητηρίου στο επίπεδο της συγκεκριμένης Περιφερειακής Ενότητας, με σκοπό τον συντονισμό, την αξιολόγηση και την διαχρονική παρακολούθηση των δράσεων και των επιπτώσεων. Η ενεργός συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και η συμμετοχή των κατοίκων στην αξιολόγηση της διαδικασίας υλοποίησης και των επιπτώσεων αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα στην αναπροσαρμογή των μέτρων και δράσεων, ανάλογα με τις συνθήκες που διαμορφώνονται.

Η ανάγκη διαχρονικής παρακολούθησης των μεταβολών των αναπτυξιακών παραμέτρων, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που συνδέονται με την αναπτυξιακή δυναμική και προοπτική της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται και αποτελεί ιδιαίτερης σημασίας μέτρο, η κατάρτιση ενός συστήματος δεικτών για τη διαχρονική αξιολόγηση / ιεράρχηση και τεκμηρίωση των σχετικών αγροτικών αναπτυξιακών παραμέτρων της περιοχής. Η διαχρονική παρακολούθηση εκτιμάται πως θα αναδεικνύει τις εξελίξεις στα διαρθρωτικά ζητήματα στις αγροτικές περιοχές και την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Θα συμβάλλει στην αξιολόγηση της αποδοτικότητας των αναπτυξιακών μέτρων και δράσεων που διατυπώθηκαν πιο πάνω, αλλά και στην συστηματική ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών για την πορεία και αποτελεσματικότητα των αναπτυξιακών πολιτικών.

Το παρατηρητήριο περάν του συστήματος δεικτών αγροτικής ανάπτυξης, μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα διατύπωσης των απόψεων των κατοίκων σχετικά με τις αναπτυξιακές πολιτικές αλλά και την πορεία αυτών ώστε να αποφεύγονται οι όποιες κοινωνικές ενστάσεις και διαμαρτυρίες.

Μάλιστα με την βοήθεια του παρατηρητηρίου και του συστήματος δεικτών εκτιμάται πως θα μειωθούν σημαντικά οι οποιεσδήποτε αστοχίες ή λάθη στην επιλογή ή την διεκπεραίωση και υλοποίηση των μέτρων και των δράσεων στην περιοχή, καθώς θα μπορούν να αναγνωρίζονται ευκολότερα οι όποιες αδυναμίες και ανάγκες

παρουσιάζονται στον αγροτικό τομέα, σε κάθε χωρική ενότητα της Ημαθίας και να παίρνονται τα αντίστοιχα κάθε στιγμή μέτρα.

Τέλος, εξίσου σημαντική είναι η ενημέρωση και η επικαιροποίηση του συστήματος δεικτών μέσα από έναν ευέλικτο σχεδιασμό της βάσης δεδομένων ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να εμπλουτίζεται και να προσαρμόζεται διαχρονικά το Παρατηρητήριο με νέα δεδομένα και στοιχεία, ώστε να αναδεικνύονται οι κάθε φορά νέες διαμορφωθείσες ανάγκες, προβλήματα και δυνατότητες των διάφορων αγροτικών ή κτηνοτροφικών χωρικών ενοτήτων εντός της Περιφερειακής Ενότητας της Ημαθίας.

1.11. Συμπεράσματα

Όπως συμπεραίνεται από τα στοιχεία που πάρθηκαν από τις επιτόπιες συνεντεύξεις σε αρμόδιους με το θέμα του αγροτικού τομέα στην Ημαθία, ο συγκεκριμένος τομέας είναι εκείνος στον οποίο η περιοχή βασίζει μέχρι τώρα το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας της και εκτός αυτού αποτελεί τον τομέα με τις καλύτερες και ευνοϊκότερες προϋποθέσεις ανάπτυξης στο μέλλον για την περιοχή. Ως εκ τούτου καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως τα στοιχεία των συνεντεύξεων σχετικά με το θέμα επιβεβαιώνουν πλήρως τα αποτελέσματα των δεικτών του προηγούμενου μέρους για την περιοχή που ανέδειξαν την δυναμική και την μεγάλη σημασία που έχει ο αγροτικός τομέας για την Π.Ε. Ημαθίας. Εμβαθύνοντας περισσότερο στο μέρος αυτό σε θέματα που έχουν να κάνουν με τον αγροτικό τομέα της Ημαθίας, παρατηρήθηκε πως βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση, αρκετά καλύτερη από αυτή που βρισκόταν στο παρελθόν. Αρκετοί αγρότες κατέχουν την απαραίτητη εκπαίδευση και επιμόρφωση, ο αγροτικός εξοπλισμός βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα, όπως και οι περισσότερες υποδομές μεταποίησης των παραγόμενων προϊόντων. Ωστόσο όμως αυτό δεν σημαίνει πως δεν υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρούνται κάποια προβλήματα που χρήζουν ανάγκης βελτίωσης, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τα μέτρα και οι δράσεις αποσκοπούν σε περαιτέρω εξέλιξη και ανάπτυξη σε ορισμένες δραστηριότητες που πραγματοποιούνται ήδη στην περιοχή, αλλά όχι στην έκταση που θα μπορούσαν. Με το σύνολο των μέτρων και δράσεων που διατυπώνονται ανάλογα με τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν στην Ημαθία, επιδιώκεται, να καταστεί ο αγροτικός τομέας στην περιοχή ένας ιδιαίτερα δυναμικός τομέας, με σκοπό την αύξηση της απασχόλησης, την μείωση της τοπικής ανεργίας, την άρση των ανισοτήτων με πιο αναπτυγμένες Περιφερειακές Ενότητες όπως είναι αυτή της Θεσσαλονίκης και εντέλει την προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής σε μία εποχή οικονομικής και όχι μόνο κρίσης όπως αυτή που βιώνουμε σήμερα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία:

Αναστασίου Ε. (2012). «Χωρικές ανισότητες στις δαπάνες περιφερειακών υπηρεσιών των Υπουργείων». Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2012.

Ανδρικοπούλου Ε. (1984). «Κρατική παρέμβαση και περιφέρειες. Η ρύθμιση του περιφερειακού χώρου στην Ελλάδα». Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ.

Ανδρικοπούλου Ε. (1995). «Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Αθήνα: Θεμέλιο.

Αργείτης Γ. (2005). «Συσώρευση Κεφαλαίου, Δικαιότερη Διανομή Εισοδήματος και Μακροοικονομική Σταθερότητα στην Ελλάδα». Κεφάλαιο 2, στο βιβλίο «Οικονομικές Αλλαγές & Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα – Οι προκλήσεις του 21ου αιώνα», επιμέλεια Γ. Αργείτης, Συπωθήτω, Αθήνα: 59-86.

Βαλεριάνου Κ., Μάρκου Μ., Μουκούλης Π., Παναγιωτάτου Ε. (2011). «Όψεις Αγροτικής Ανάπτυξης: Σύνοψη Μεθοδολογικής Προσέγγισης». Αθήνα 2011.

Βλιάμος Σ. (2011). «Περιφερειακή-Τοπική». Εκπαιδευτικό υλικό που παράχθηκε στο πλαίσιο του έργου « Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων ΙΙΙ », το οποίο εντάσσεται στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ του ΥΠ.Ε.Π.Θ., Μέτρο 1.1. Ενέργεια 1.1.2. Β. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/10795/1039>

Βράλλης (2006). «Η επιχειρηματικότητα στην Κεντρική Μακεδονία». Θεσσαλονίκη 2006.

Γιαννάκου Α. (2007). «Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού και αρχές αειφόρου ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο: τρέχουσες εξελίξεις». Θεσσαλονίκη.

Γκέκας Ρ. & Χατζημιχάλης Κ. (2001). «Βιώσιμη Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη». Αθήνα 2001.

Δρακάκη Ε. (2006). «Θεωρητική επισκόπηση και εμπειρική αξιολόγηση της Περιφερειακής Πολιτικής της Ε.Ε. στη Συνοχή και τη σύγκλιση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών: Η περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης». Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 2006.

Ιωακείμογλου Η. (2010). «Ευρώ, το ευάλωτο νόμισμα». Αυγή, 9 Μαΐου.

Καζάκος Π. (1984). «Μαθήματα περιφερειακής ανάπτυξης». Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.

Καραβέλη Ε. και Τσιώνας Ε. (2011). «Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Προσδιοριστικοί Παράγοντες, Τάσεις και Προοπτικές». Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 9^ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης, 6-7/05, Αθήνα.

Καυκαλάς Γ. (1981). «Η περιφερειακή ολοκλήρωση στη βιομηχανία βωξίτη - αλουμινίου». Τεχνικά Χρονικά - Επιστημονική έκδοση ΤΕΕ, επιστημονική περιοχή Α, τ.1, τχ.1-2, Ιανουάριος-Ιούλιος, σ.63-86.

Καυκαλάς Γ. (2004). «Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη: βασικές έννοιες και επισημάνσεις». Τεχνικά Χρονικά τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (Τ.Ε.Ε.). Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2004.

Κοκκώσης Χ. (1994). «Η περιβαλλοντική προστασία στις πολιτικές αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης». Σελ. 385-408 στο: Γετίμης, Π., Καυκαλάς Γ.

Κόνσολας Ν. (1983). «Περιφερειακή οικονομική πολιτική. Γενική θεώρηση». Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.

Κόνσολας Ν. (1997). «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997.

Κωστοπούλου Σ. (2005). «Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Υφιστάμενη κατάσταση, αίτια, μέτρα πολιτικής». Ομιλία στα πλαίσια των διαλέξεων που διοργανώνει το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών, 04/08, Θεσσαλονίκη.

Λαμπριανίδης Λ. (1992). «Στοιχεία οικονομικής γεωγραφίας». Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Μαραβέγιας Ν. (1994). «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη: θεωρία, ανάλυση και πολιτική (επιμέλεια)». Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1994.

Μέργος Γ., Παπαδασκαλόπουλος Α. & Χριστοφάκης Ε. (2004). «Οικονομικά χαρακτηριστικά και στρατηγική ανάπτυξης της Νησιωτικής Ελλάδας». Γραφείο Οικονομικών. Αθήνα 2004.

Μιχαηλίδης Γ. (2011). «Κρίση, χώρος και «συνοχή»: Η ανεπάρκεια της Ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής».

Μούσης Ν. (1999). «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.

Παπαδασκαλόπουλος Α. (1995). «Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.

Παπαδασκαλόπουλος Α., (2000). «Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

Παπαδασκαλόπουλος Α., Χριστοφάκης Μ. (2002). «Περιφερειακός Προγραμματισμός». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002.

Παπαδασκαλόπουλος Α., Χριστοφάκης Μ. (2004). «Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990». Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών - Review of Economic Sciences, Τεύχος 6 (2004), σ. 65-88.

Παπαδασκαλόπουλος Α., Χριστοφάκης Μ. (2009). «Πρότυπα και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης». Εκδ. Διόνικος, Αθήνα. Περιφερειακός Προγραμματισμός.

Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Ι. (2004). «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα». Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Πετράκος Γ., Πολύζος Σ. (2005). "Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Επισκόπηση θεωριών και Υπολογισμός ανισοτήτων" στο "*Σύγχρονες προσεγγίσεις της ελληνικής οικονομίας*". Επιμ.. Κόλλιας Χ., Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., σελ. 185-216, Εκδόσεις Πατάκη.

Πετράκος Γ. (2004). «Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα». *Αειχώρος* 3(1):6-31.

Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2004). «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα». Εκδόσεις Κριτική: Αθήνα

Πλασκοβίτης Η. (2007). «Στοιχεία και Προβληματισμοί για τις Περιφερειακές Ανισότητες στη Χώρα μας». ΟΠΕΚ (Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας). 30/04/2007. Διαθέσιμο στο: www.opek.gr/opek/index.php?Itemid=57&id=126&option=com_content&k=view.

Πολύζος Σ. (2011). «Περιφερειακή Ανάπτυξη». Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Ρέππας Π. (1991). «Οικονομική ανάπτυξη: Θεωρίες και στρατηγικές». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991.

Ρόκος Δ. (1995). «Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα. Προβλήματα και Προοπτικές (επιμέλεια)». Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1995.

Ρόκος Δ. (1999). «Θεμελιώδεις προϋποθέσεις για ένα σχέδιο αξιοβίωτης ολοκληρωμένης ανάπτυξης της Ηπείρου». Εισήγηση στο 6^ο Παγκόσμιο Πανηπειρωτικό Συνέδριο. Ηγουμενίτσα 26-29 Αυγούστου 1999.

Σαγιάς Ι. (2012). «Χωρικές, Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Διαστάσεις της Ανάπτυξης και του Σχεδιασμού». Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Ε.Μ.Π., Αθήνα, 2012.

Σκούντζος Θ. (1993). «Περιφερειακή οικονομική ανάλυση και πολιτική, τεχνικές αναλύσεις». Τόμος Β'. Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα 1993.

Τολίδης Κ., Καλογήρου Χ., Δημοπούλου Ε., (2010). «Χωροταξική Πολιτική στις Ορεινές Περιοχές: η περίπτωση του Ν. Φωκίδας». Πρακτικά 6^{ου} Διεπιστημονικού Συνεδρίου του ΕΜΠ στο Μ.Ε.Κ.Δ.Ε. Η ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών. Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2010.

Χατζημιχάλης Κ. (1992). «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική: κείμενα από την διεθνή εμπειρία (επιμέλεια – εισαγωγή)». Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1992.

Χατζημιχάλης Κ. (2011). «Άνιση γεωγραφική ανάπτυξη και χωροκοινωνική δικαιοσύνη – αλληλεγγύη: Οι ευρωπαϊκές περιφέρειες μετά την οικονομική κρίση του 2009». Αθήνα.

Χριστοφάκης Μ. (2001). «Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική». Εκδόσεις Παπαζήσης: Αθήνα.

Χριστοφάκης Μ., Γκούζος Α. (2011). «Χωροταξική κατανομή και δυναμισμός του πρωτογενή τομέα στις περιφέρειες της Ελλάδας». Συνέδριο «Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση: Διεθνής εμπειρία και Ελλάδα», Αθήνα 2011.

Χυτοπούλου Ε. (2007). «Πολιτικές που μειώνουν τις περιφερειακές ανισότητες και διακρίσεις. Επίκαιρη αρθρογραφία. Ανισότητες στην αστική και περιφερειακή ανάπτυξη». ΟΠΕΚ, 14/05/2007

Ψυχάρης Γ. (2006). «Η περιφερειακή κατανομή των δημοσίων επενδύσεων στην Ελλάδα (1976-2001)». Επιστημονικό marketing, Μάιος, διαθέσιμο στο: www.epistimonikomarketing.gr/article_show.php?article_id=963

Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσσαλονίκης Α.Ε. (2007). «Μελέτη για εναλλακτικές καλλιέργειες και την αναδιάρθρωση της κτηνοτροφίας με γνώμονα τις εσωτερικές και διεθνείς καταναλωτικές τάσεις στην Κεντρική Μακεδονία για μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη». Θεσσαλονίκη: ANEΘ.

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2013). «Η Ελλάδα με αριθμούς».

«Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)» (2010). Διαθέσιμο σε:
<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-database>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). «Αναπτυσσόμενες περιφέρειες, Αναπτυσσόμενη Ευρώπη: Τέταρτη Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή». Μάιος, Βρυξέλλες: COM(2007) 273.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). «Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες υλοποιούν τη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση μέσω της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, 2007-2013». COM (2007) 798 τελικό.

«Κέντρο Επιχειρηματικής Τεχνολογικής Ανάπτυξης – Κέντρο Μαθηματικών και τεχνολογίας» (2005).

Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (2009). «Σε Αναπτυξιακό προφίλ των Περιφερειών Διέλευσης της Εγνατίας Οδού». Θεσσαλονίκη. Εγνατία Οδός Α.Ε.

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (2006). «Εθνικός Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013». Αθήνα, 2006

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

Allen K. και M.C. MacLennan (1970). "Regional Problems and Policies in Italy and France". London: George Allen and Unwin.

Anselin L., Madden M. (1992). "Regional Approaches in Regional Integrated and Multiregional Analysis". New Directions in Regional Analysis, Belhaven, 1992.

Bailly A. (1992). "Representasion et Analyse des Territoires: une Epistemologie de la Science Regionale". P. Derycke (ed.) Espace et Dynamiques Territoriales, Aconomica, 1992.

Beguín H., (1994). "Region". Encyclopedie d' Economie Spatiale, Auray J.P., Bailly A., Derycke P.H., CKE, Huriot J., (ed.) Economica, 1994.

Boudeville J. (1966). "Problems of Regional Economic Planning". Edinburgh U.P., Edinburgh, 1966.

Boudeville J. (1972). "Amenagement du territoire et polarization". Genin, Litec, 1972.

Brunet R., Ferras R. Et Thery, H. (1992). "Les mots de la geographie, dictionnaire critique". Montpellier/Paris/Reclus/La Documentation Francaise, 470p.

Camagni R. (1992). "Organisation Economique et Reseaux de Villes". Derycke P., (edd.) Espace et Dynamiques Territoriales, Economica, 1992.

Chiang S. (2008). "Location quotient and trade". The Annals of Regional Science, 43 (2), 399-414, 2008.

Cohen S. (1969). "Modern capitalist planning: The French model". Weidenfeld and Nicolson.

Delors J. (1978). "The decline of French planning" στο S. Holland επιμ. Beyond capitalist planning, Oxford: Basil Blackwell.

Fainstein S. (2009). "Spatial justice and planning". *Justice Spatiale/Spatial Justice* 1 (<http://www.jssj.org/archives/01/>, τελευταία πρόσβαση 15 Μαρτίου 2011).

Fraser N. (2009). "Who counts? Dilemmas of justice in a post-Westphalian world", *Antipode* 41(supplement 1): 281-297.

Hansen N.M. (1968). "French regional planning". Edinburgh: Edinburgh University Press.

Harvey D. (2010). "The Enigma of Capital", Λονδίνο: Profile Books.

Holland S. (1976). "Capital versus the regions". London: Macmillan Press

Hudson, R. (2005). "Economic Geographies – Circuits. Flows and Spaces". London: Sage.

Massey D. and Meegan R., (1985). "Politics and Method". Constrasting studies in industrial geography. London and New York.

Massey D. (1994). "Space, Place and Gender". University of Minnesota Press Minneapolis.

Massey D. (2013). "Spatial Politics". Edited by David Featherstone and Joe Painter. Willey – Blackwell.

Monastiriotis V. (2007). "Patterns of spatial association and their persistence across socio-economic indicators: the case of the Greek regions". *GreeSE: Hellenic Observatory papers on Greece and Southeast Europe*, 5. Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, London, U.K.

Monastiriotis V. (2008). "The Geography of Spatial Association Across the Greek Regions: Patterns of Persistence and Heterogeneity". In Coccossis, H. and Psycharis,

Y. (eds.) *Regional Analysis and Policy: the Greek experience*. Springer/Physica Verlag HD: 17-39.

Monastiriotes, V. (2009). "Examining the Consistency of Spatial Association Patterns across Socio-economic Indicators: An Application to the Greek Regions". *Empirical Economics* 37(1):25-49.

Nijkamp P., Van Den Bergh, C.J.M., & Soeteman, F.J. (1991). "Regional Sustainable Development and Natural Resource Use". *Proceeding of the World Bank Conference on Development Economics 1990, IBRD/ WB, Washington, D.C.*, pages 153-188.

Norcliffe G., B. (1982). "Using Location Quotients to Estimate the Economic Base and Trade Flows", *Regional Studies* 17 (3): 161-168, 1982.

Onaran, O. (2010). "Fiscal Crisis in Europe or a Crisis of Distribution" Discussion Paper No.18, Department of Economics and Statistics, Middlesex University, UK

Petrakos, G. and Artelaris, P. (2008). "Regional Inequalities in Greece". In Coccossis, H. and Psycharis Y. (eds) *Regional Analysis and Policy: the Greek experience*. Springer/Physica Verlag HD: 121-139.

Polyzos S. (2009). "Regional Inequalities and Spatial Economic Interdependence: Learning from the Greek Prefectures", *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 4(2): 123-142.

Prodromidis P.I. (2006). "A Regional Analysis of Declared Incomes in Greece". Studies No. 63, KEPE, Athens.

Soja E. (2010). "Seeking Spatial Justice", Minneapolis: University of Minnesota Press.

European Commission (2007). "Growing regions, growing Europe", Fourth report on economic and social cohesion, Luxembourg, pp. xii-xiii.

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

Ιστοσελίδα: «Αναπτυξιακή Ημαθίας – ΑΝ.ΗΜΑ.Α.Ε.» (2014).

www.anhma.gr

Ιστοσελίδα: «Ειδική Υπηρεσία Επιχειρησιακού Προγράμματος. Ψηφιακή Σύγκλιση» (2013).

www.infosoc.gr

Ιστοσελίδα: «Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εσωτερικών» (2013).

<http://www.ypes.gr/el/MediaCenter/Minister/Speeches/?id=e9d4954b-9474-4e9a-b1db-48e8314ca14f>

Ιστοσελίδα: ««ΕΣΠΑ 2007 – 2013». Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας. Οκτώβριος» (2013).

<http://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>

Ιστοσελίδα: «Ευρωπαϊκή Ένωση» (2013).

http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/index_el.htm

Ιστοσελίδα: «Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας» (2008).

www.rcm.gr

Ιστοσελίδα: «Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας» (2013).

www.pkm.gov.gr

Ιστοσελίδα: «Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας – Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας» (2009).

<http://www.imathia.gr>

Ιστοσελίδα: «Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Κεντρικής Μακεδονίας, Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας» (2013).

www.rdfcm.gr

Ιστοσελίδα: «Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών. Τμήμα Η/Υ Συστημάτων.
Εργαστήριο Σύγχρονης Σχεδίασης. Τ.Ε.Ι. Πειραιά» (2004).
hellas.teipir.gr

Ιστοσελίδα: «Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων – Διοικητικός Τομέας
Κοινοτικών Πόρων & Υποδομών. Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Προγράμματος
«Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας 2007 – 2013»» (2014).
www.agrotikianaptixi.gr

Ιστοσελίδα: «European Union» (2013) Φεβρουάριος.
www.europa.eu.int/pol/reg/index.

Ιστοσελίδα: «wikimapia» (2014).
wikimapia.org